

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Prostor

Space

Martina Letochová

Vedoucí práce: doc. ak. mal. Jiří Kornatovský

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: N PG-VV

2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Prostor vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 30. 11. 2015

.....

podpis

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce doc. ak. mal. Jiřímu Kornatovskému za odborné vedení práce, dále Ing. arch. Martinovi Machů za odborné konzultace. Dále také paní učitelce Mgr. Miloslavě Řehůřkové za pedagogické vedení a hodnocení v průběhu praxe, celému vedení Gymnázia Karviná a žákům, kteří se podíleli na realizování výuky a didaktického projektu. Mé poděkování patří také rodičům, kteří mě po celou dobu studia podporovali.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jméno a příjmení: **Martina Letochová**

Studijní program: **Učitelství pro střední školy**

Studijní obor: **Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy a střední školy pedagogika —**

Děkan fakulty Vám podle zákona č. 111/1998 Sb. určuje tuto diplomovou práci:

Název práce: **Prostor**

Jazyk práce: **čeština**

Zásady pro vypracování:

V teoretické části zdůvodněte svůj postoj a chápání tématu a identifikaci s ním. V praktické části vytvořte cyklus velkoformátových kreseb. Téma prostoru pojednejte jako dialog vnitřního osobního světa a individuální meze jeho gestické manifestace výtvarnou formou. K osobnímu zažívání prostoru dvou rozdílných měst v industriálním a historickém, urbanistickém pojetí najdete adekvátní kresebnou, výrazovou formu. Zaměřte se především na velkoformátové pojetí kresby a efektivního chápání detailu jako akcentu pro dramatickou nebo klidovou polohu struktury uměleckého díla. Základním východiskem celé diplomové práce zvolte diptych v černobílém i barevném provedení. Jako alternativu svého uměleckého postoje realizujte papírový objekt s dekorativním přesahem a pokuste se zdůraznit samostatnost a svébytnost trojrozměrného objektu nezávisle od základní ideje vaší diplomové práce v níž je kresba chápána jako nositel informace rozdílu o tom co víme a toho co vidíme. Získané zkušenosti z vlastní tvorby reflektujte ve vhodném didaktickém projektu nejlépe se žáky na druhém stupni ZŠ nebo ZUŠ.

Seznam odborné literatury:

- Riedel, I.: *Obrazy v terapii, umění a náboženství*. Praha, Portál 2002
Slánský, B.: *Technika v malířské tvorbě*, SNTL. Praha 1976
Smith, R.: *Encyklopedie výtvarných technik a materiálů*. Bratislava, Slovart 2006
Volek, J.: *Základy obecné teorie umění*. Praha, SNTL 1982
Lamač, M.: *Myšlenky moderních malířů*. Praha, Odeon 1989
Liessman, K.: *Filosofie moderního umění*. Olomouc 2000
Černoušek, M.: *Psychologie umění*. Praha, Portál 2000
Chalumenau, J.: *Přehled teorií umění*. Praha, Portál 2003
Schama, S.: *Krajina a paměť*. Praha: Dokořán, Argo, 2007. 978-80-7203-803
- Feller, L.: *Prostor. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně Ústí nad Labem, 2002.*
Klvač, P.: *Člověk, krajina, krajinný ráz*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2009.
Cílek, V.: *Prohlédni si tu zemi*. Praha: Dokořán, 2012.
Šubrtová, D.: *Velký svět v malých linkách - Válovky*. Klatovy: Hangár F, 2010. 978-80-904613-0-7
Raimanová, I.: *V prostoru 2000 Generace 1989 – 2009*. Liberec: Spacium, 2009. 978-80-254-5751-1
Pijoan, J.: *Dějiny umění I-X*. Praha: Odeon, 1987.
Schama, S.: *Krajina a paměť*. Praha: Dokořán, Argo, 2007. 978-80-7203-803-9; 978-80-7363-071-3
Kandinsky, W.: *Bod - linie - plocha*. Praha: Triáda; Národní galerie v Praze, 2000. 80-86138-16-
Norberg-Schulz, Ch.: *Genius loci; krajina, místo, architektura*. Praha: Dokořán, 2010. 978-80-7363-303-5

Harries, K.: Smysl moderního umění. Brno: Host, 2010. 978-80-7294-371-5
Wittlich, P.: Horizonty umění. Praha: Karolinum, 2010. 978-80-246-1607-0
Ševčík, J. ...[et al.]: České umění 1980-2010. Praha: Akademie výtvarných umění, 2011. 978-80

Vedoucí diplomové práce: **doc. ak. mal. Kornatovský Jiří**

Oponenti:

Konzultanti: **Mgr. Kovandová Anna**

Datum zadání diplomové práce: 5.12.2013

Termín odevzdání diplomové práce: dle harmonogramu příslušného akademického roku

.....
Student

.....
Vedoucí katedry

V Praze dne 7.5.2014

ABSTRAKT

Diplomová práce se věnuje tématu městského prostoru ve všech částech, kterými prolíná osobní pojetí a vymezení. V teoretické rovině se zabývá různými přístupy definování města a uvádí pohled na město jako na prostorové uspořádání. Stručně se také věnuje historicko-urbanistickému vývoji měst Karviná a Praha. Téma městského prostoru je dále rozvedeno směrem k filozofickému a psychologickému prožívání měst a fenoménu *genia loci*, jak v obecné, tak konkrétní rovině jednotlivých měst. Tematika města je také rozpracována z pohledu výtvarného umění, se zaměřením na klasická média a tvorbu českých umělců. Východiskem pro didaktickou část jsou teoretické poznatky a odborné zkušenosti z vlastní výtvarné činnosti s důrazem na prožívání měst a jejich tvůrčí zachycení. Vyústěním teoretické a didaktické části je stěžejní praktická část definující subjektivní vztah k městům, inspirační výtvarná východiska a průběh tvorby. Autorskou prací tvoří cyklus kreseb větších i menších formátů. Základním principem je diptych v černobílé formě vymezující a reflektující osobní zažívání prostoru dvou rozdílných měst. Série kreseb je dále doplněna prostorovými objekty koncipovanými jako artefakty fungující samostatně i v interakci s kresbami.

KLÍČOVÁ SLOVA

Prostor, město, prostředí, prožívání, vnímání, atmosféra města, *genius loci*, kresba

ABSTRACT

This thesis deals with the theme of urban space in all its parts, which consist of personal interpretation and definition of urban space. In theory, it deals with different approaches to defining cities and states the view on a city as a spatial arrangement. It also briefly deals with historical and urbanistic development of the cities of Karvina and Prague. The theme of urban space is further elaborated toward the philosophical and psychological experience of cities and the phenomenon of *genius loci*, both in general and specific terms of each individual city. The urbanistic theme is also elaborated from the perspective of art, focusing on traditional techniques and the work of Czech artists. The starting point for the didactic part are the theoretical pieces of knowledge and expert experience of my own creative activities with an emphasis on my experience of cities and their creative representation. The starting point of the theoretical and teaching part is the part that is the most important one – the practical part - which defines the subjective relationship with cities, inspirational artistic influences and the creative process. My work of art consists of a series of drawings of larger and smaller formats. The basic principle is a diptych in black and white which defines and reflects my personal experience of space of two different cities. A series of drawings is further complemented by three-dimensional objects as artefacts working both independently and in interaction with the drawings.

KEYWORDS

Space, city, surroundings, experience, reception, city atmosphere, *genius loci*, drawing

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Teoretická část.....	11
2.1	Vymezení tématu.....	11
2.2	Město jako prostor pro interpretaci.....	12
2.2.1	Obraz města.....	14
2.2.2	Stručně o urbanismu.....	17
2.3	Město Karviná.....	20
2.3.1	Historicko-urbanistický vývoj města.....	21
2.4	Město Praha.....	26
2.4.1	Stručný historicko-urbanistický vývoj.....	27
2.5	Město jako součást životního prostředí.....	29
2.5.1	Vnímání města a jeho atmosféry.....	31
2.6	Genius loci/duch místa.....	34
2.6.1	Genius loci na Karvinsku.....	37
2.6.2	Genius loci Prahy.....	41
2.7	Město ve výtvarném umění.....	44
2.7.1	Město Karviná jako výtvarný námět.....	48
2.7.2	Město Praha ve výtvarném umění.....	52
3	Didaktická část.....	56
3.1	Struktura tématu.....	57
3.1.1	Didaktické zpracování výtvarných úkolů.....	58
3.2	Reflexe realizovaných úkolů.....	67
4	Výtvarná část.....	71

4.1	Vztah k městům	72
4.2	Inspirační východiska	76
4.2.1	Výtvarná východiska	77
4.3	Realizace a průběh tvorby	80
4.3.1	První kresby	80
4.3.2	Kresby uhlím	81
4.3.3	Díptych Karviná.....	85
4.3.4	Díptych Praha	87
4.3.5	Varianty instalací	89
4.3.6	Prostorové objekty	90
4.4	Praktické zpracování	91
5	Závěr	93
6	Seznam použitých informačních zdrojů	95
7	Seznam obrázků.....	104
8	Seznam příloh	105

1 Úvod

Má diplomová práce s názvem *Prostor* vymezuje a definuje toto široké téma z pohledu městského prostoru. Práce se ve všech částech zabývá tematikou měst, a to konkrétně Karvinou a Prahou, k nimž mě váže osobní zkušenost. Stěžejní část tvoří část výtvarná reflektující teoretické a didaktické poznatky. Celá textová část je tvořena třemi základními kapitolami, tedy teoretickou částí, didaktickou a částí výtvarnou a jejich příslušnými podkapitolami.

První podkapitola teoretické části s názvem *Vymezení tématu* přibližuje specifické pojetí tématu a objasňuje zájem o dvě zmíněná města. Další podkapitola s názvem *Město jako prostor pro interpretaci* je zaměřena na tematiku města v obecné rovině s akcentací prostorového uspořádání. V návaznosti na tuto podkapitulu následují další podkapitoly věnující se každá samostatně zmíněným městům z hlediska historického, urbanistického a industriálního.

Dále se práce rozvíjí směrem k vnímání prostoru v rámci životního prostředí a města s jeho atmosférou, jak názvy podkapitol *Město jako součást životního prostředí* a *Vnímání města a jeho atmosféra* napovídají. Plynule tak práce navazuje na pojem *genius loci*, který je v podkapitole pojat v obecné rovině a je dále rozvíjen v souvislosti s vnímáním a atmosférou konkrétních měst.

Poslední podkapitola s názvem *Město ve výtvarném umění* je věnována výtvarnému umění v rámci dané tematiky a pojednává o městu jako inspiračním východisku pro výtvarné umělce, konkrétně se zabývá karvinskými umělci a výtvarnými díly inspirovanými tématem Prahy. Výběr umělců byl založen na potřebě představit danou tematiku v rámci českého výtvarného umění a na vlastních preferencích vycházejících z mého osobního zájmu o jednotlivá díla či autory.

Po teoretické části následuje část didaktická. V podkapitole *Struktura tématu* vymezují koncepci didaktického projektu, jenž tvoří stěžejní úsek části didaktické, a jeho skladbu podrobně uvádím v podkapitole *Didaktické zpracování výtvarných úkolů*. Příznačně na tuto podkapitolu navazuje další část, a to podkapitola *Reflexe realizovaných úkolů*, ve které

představují reflektivní bilanci odučeného úkolu ze zmíněné didaktické řady. Ostatní reflexe jsou k nahlédnutí v přílohách.

Poslední a stěžejní částí práce, k níž směřují výše uvedené teoretické poznatky a didaktické zkušenosti, je autorská výtvarná část. V úvodu této části se zmiňuji o celkové koncepci výtvarné práce s odkazem k jejímu zadání. Následuje podkapitola s názvem *Vztah k městům*, která jej podrobně přibližuje.

Další podkapitola nese název *Inspirační východiska*, v níž se odkazuji k teoretickým poznatkům, literárním dokumentům a výtvarným přístupům, které měly vliv na podobu práce.

Následuje podkapitola s názvem *Realizace a průběh tvorby* věnující se popisu a interpretaci vlastních výtvarných a myšlenkových postupů. Nezbytný popis technického zpracování kreseb a celé výtvarné práce je shrnut v poslední podkapitole *Praktické zpracování*.

2 Teoretická část

2.1 Vymezení tématu

Název mé diplomové práce může vyznívat velmi obecně a týká se širokého tématu, které lze chápat a interpretovat různými způsoby. Již při definování koncepce a tvorbě zadání diplomové práce jsme se s vedoucím práce dohodli na konkrétním pojetí a specifikaci tématu *Prostor*. Téma bylo tedy vymezeno a ohraničeno mými osobními zkušenostmi, zájmy a preferencemi týkajícími se prostoru, v němž se momentálně pohybuji a žiji.

Má diplomová práce se zabývá ve všech částech tématem městského prostoru, konkrétně dvěma velmi rozdílnými městy. Celá koncepce práce tedy vychází ze zkušeností s městy a jejich osobním prožíváním a vnímáním. Města, která budou v mé práci rozpracována teoreticky, prakticky i didakticky, jsou město Karviná a město Praha. Karviná je mým rodným městem, kde jsem prožila většinu svého života. Druhým pro mě významným městem se stala Praha, která je momentálně mým bydlištěm a svými krásami aspiruje na město budoucího domova.

Výše zmíněné městské prostory na mě zapůsobily natolik, že jsem se rozhodla věnovat se jejich specifikům podrobněji, zkoumat jejich historické či urbanistické pojetí, a především hledat a se štěstím nacházet, pojmenovávat a následně také vizuálně ztvárnit jejich zvláštní a jedinečnou atmosféru.

Cílem práce není vytvořit komparativní analýzu těchto dvou tak odlišných měst, jedná se především o naléhavé nutkání města zkoumat především z pohledu výtvarné umělkyně, citlivé pozorovatelky a také začínající učitelky výtvarné výchovy, v níž tato místa vyvolávají silné emoční účinky. Je zřejmé, že práce bude protkána velmi osobními a subjektivně vnímanými skutečnostmi, je však důležité neopomenout také rovinu obecnou

a pokusit se na zmíněná města nahlížet z objektivního pohledu při zachování všech pozitivních i negativních prvků dané městské reality.

2.2 Město jako prostor pro interpretaci

V následujících odstavcích této podkapitoly se budu věnovat tématu města z obecného hlediska s důrazem na jeho hmotnou strukturu, svébytnost a individuální podobu neboli obraz města.

Je zřejmé, že k pojmu město se váže mnoho definic, a tyto definice jsou závislé na předmětu zájmu či zkoumání. Na město lze nahlížet z různých úhlů pohledu prostřednictvím jednotlivých disciplín, např. jako na čistě fyzický akt, jako na společenskou instituci, geografickou strukturu či ekonomickou organizaci a v neposlední řadě jako na estetický symbol kolektivní jednoty.¹

Podle příručního slovníku jazyka českého je město „*nakupení velkého počtu domů obytných a veřejných budov, uspořádaných v ulice, jejichž obyvatelé tvoří kulturní a sociální jednotku.*“² Město je také možné chápat jako sídlo, které je utvářeno především s ohledem na potřeby obyvatel. Městem může v České republice být obec, která má alespoň 3000 obyvatel, pokud tak stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády.³

K městu jako k fyzickému aktu patří neodmyslitelně architektura, která je podle italského architekta Alda Rossiho chápána nejen jako budovy samotné, ale také jako stavba města jako celku v určitém čase. „*Architekturu města totiž tvoří jednak město samo jako*

¹ MAIER, K. *Urbanistická čítanka 1: Vybrané texty urbanistické literatury XX. století. 1. vyd.* Praha: Česká komora architektů, 2000. s. 30. ISBN 80-902735-3-X.

² Katedra urbanismu a územního plánování: Město. *Katedra urbanismu a územního plánování Fakulta stavební ČVUT* [online]. [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: <http://www.uzemi.eu/pojmy/m%C4%9Bsto>

³ Katedra urbanismu a územního plánování: Město. *Katedra urbanismu a územního plánování Fakulta stavební ČVUT* [online]. [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: <http://www.uzemi.eu/pojmy/m%C4%9Bsto>

*jediný, složitý a vyvíjející se objekt, jednak jednotlivé artefakty, které mají svoji vlastní historii a formu.*⁴

*(...) „město je víceúčelovým a proměnlivým organismem, který pokrývá mnoho funkcí a který budovalo mnoho lidských rukou po dlouhou dobu. Přílišná specializace města a jeho konečné a neměnné rozvržení jsou těžko proveditelné a v podstatě nežádoucí. Jeho forma musí být do jisté míry nezávazná a uzpůsobitelná různým účelům a představám obyvatel.“*⁵ Výše uvedená citace výstižně shrnuje definici města, jeho funkci, svébytnost, proměnlivost a také úskalí, která jsou spojena s jeho plánováním a výstavbou. Popisuje tedy město jako jedinečný organismus.

Výše popsané definice či výklady pojmu město dokládají různorodost, rozmanitost a složitost vztahující se k tomuto pojmu. Jak jsem již zmínila výše, město lze pojímat a zkoumat různými způsoby závislými na konkrétní oblasti. V rámci rozsahu i koncepce práce není cílem rozpracovat všechna pojetí tématu, ale zaměřit se na konkrétní přístupy. Pro mou práci tedy bude stěžejní pohled na město jako na fyzicky uspořádané prostředí s vazbami na estetické, symbolické a umělecké hodnoty. Významnou úlohu, především ve výtvarné a didaktické části, zaujímá město z individuálního i kolektivního pohledu vnímání s jeho jedinečnou atmosférou prostřednictvím hledání jeho genia loci města nebo alespoň místa v něm.

*„Hodnota města je zajisté tvořena hmotnými strukturami, ale má také dimenzi duchovní, včetně našich individuálních zkušeností a zážitků. (...) „na celé město lze pohlížet jako na umělecké dílo, jako na kolektivní artefakt života společnosti i individuálních životů.“*⁶

V rámci obecného zpracování, zkoumání a porozumění tématu městského prostoru z hlediska subjektivního prožitku, estetického a uměleckého vnímání jsem využila mnoho odborných publikací, jednou z nich byla i kniha *Urbanistická čítanka*, ze které pochází právě zmiňovaná věta o hodnotě města. Dále mi byly nápomocny i publikace řadící se mimo

⁴ MAIER, K. *Urbanistická čítanka 1: Vybrané texty urbanistické literatury XX. století*. 1. vyd. Praha: Česká komora architektů, 2000. s. 33. ISBN 80-902735-3-X.

⁵ LYNCH, K. *Obraz města*. 1. do češ. přel. vyd. Praha: Bova Polygon, 2004. s. 92. ISBN 80-7273-094-0.

⁶ MAIER, K. *Urbanistická čítanka 1: Vybrané texty urbanistické literatury XX. století*. 1. vyd. Praha: Česká komora architektů, 2000. s. 33. ISBN 80-902735-3-X.

odbornou literaturu, jako např. knihy z oblasti básnické prózy, které přece jen více akcentují individuální a vnitřní prožívání daného města či prostředí jednotlivcem.

Významným vodítkem při zpracování didaktické části práce mi byla teorie obrazu (image) města již zmíněného Kevina Lynche. V následující podkapitole stručně přiblížím obsah Lynchovy knihy *Obraz města a pasáže*, které jsem se snažila v rámci zpracování tématu konkrétně využít.

2.2.1 Obraz města

*„Městské prostředí plní mnoho úloh. Kromě jiného by mělo být takové, abychom si je zapamatovali a při pohledu na ně cítili potěšení.“*⁷ Kniha *Obraz města* pojednává o městě jako o hmotné struktuře a vizuální formě. Autor K. Lynch byl významným americkým architektem a urbanistou. Na základě své praktické činnosti se věnoval v rovině teoretické především fyzickému uspořádání prostoru města a jeho následnému působení a vnímání člověkem.⁸

Ve zmíněné publikaci autor na pozadí studie tří amerických měst přináší pojmy spojené s vizuální podobou městského prostředí/prostoru. Pojmy jako je image města/ mentální mapa města či imageability, tedy něco jako čitelnost nebo zřetelnost města.

*„Abychom městu dobře porozuměli, nestačí posuzovat ho tak, jak se jeví samo o sobě, ale tak, jak ho vnímají jeho obyvatelé.“*⁹ Image města tedy souvisí s individuálním vnímáním města a vnitřní či mentální představou. Tuto představu si každý obyvatel utváří na základě svých zkušeností, vzpomínek a bezprostředních reakcí s městským prostředím.

⁷ LYNCH, K. *Obraz města*. 1. do češ. přel. vyd. Praha: Bova Polygon, 2004. ISBN 80-7273-094-0.

⁸ MAIER, K. *Urbanistická čítanka 1: Vybrané texty urbanistické literatury XX. století*. 1. vyd. Praha: Česká komora architektů, 2000. s. 48. ISBN 80-902735-3-X.

⁹ LYNCH, K. *Obraz města*. 1. do češ. přel. vyd. Praha: Bova Polygon, 2004. s. 3. ISBN 80-7273-094-0.

Je tedy zřejmé, že k utváření takového image je potřeba dvou aktivních subjektů, tedy obyvatele či pozorovatele a města.¹⁰

Podle Lynchovy teorie se image prostředí skládá ze tří základních složek, a to z identity, struktury a významu, které dohromady tvoří jeden celek. Identitou se chápe identifikace a vydělení objektu v rámci celku. Struktura objektu definuje jeho prostorový rozměr vztahující se k pozorovatelům i okolí. A konečně by měl mít objekt i význam, ten však není pouze praktický, povětšinou nese význam citový a ten stojí mimo formální a prostorové zákonitosti. V rámci knihy jsou proto akcentovány první dvě zmíněné složky, které tvoří základ pro kvalitně koncipované městské prostředí, které pak umožňuje svým obyvatelům utvářet nové specifické významy jednotlivých objektů i celku.¹¹

Dále autor definuje v rámci pojmu image města jeho prvky vycházející z fyzických forem, které utváří jeho obsah. Image města tedy tvoří pět základních prvků, které mají obecnou platnost a v rámci městského prostoru neexistují odděleně, ale uplatňují se dohromady, prolínají se a překrývají navzájem. Základními prvky jsou *cesty*, tedy dráhy, po kterých se obyvatelé pohybují, dále *okraje*, které nejsou přímo využívány jako cesty, chápeme je jako hranice oddělující dvě části. Třetím prvkem jsou *oblasti*, tedy rozlohou různě velké části města. Čtvrtým prvkem jsou *uzly*, ty Lynch definuje jako body či strategická místa ve městě, která chápeme jako ohniska křížení či koncentrace. Posledním prvkem jsou *prvky významné*, které vnímáme jako snadno rozlišitelné hmotné objekty, např. budova či vysílač. Takový významný prvek se může nacházet přímo ve městě, ale také na jeho okraji, je však podstatné, že je viděn z mnoha úhlů pohledu a může sloužit k utřebení a pochopení celkových prostorových vztahů ve městě.¹²

K porozumění městského prostoru a k jeho plnohodnotnému využívání se pojí výše zmíněné pochopení prostorových vztahů, které se váže k identifikaci a orientaci jedince v (městském) prostoru. Je tedy důležité, aby si člověk dané prostředí, ve kterém se nachází, uměl vhodně strukturovat a následně se v něm orientovat a pohybovat. Takto

¹⁰ LYNCH, K. *Obraz města*. 1. do češ. přel. vyd. Praha: Bova Polygon, 2004. ISBN 80-7273-094-0.

¹¹ LYNCH, K. *Obraz města*. 1. do češ. přel. vyd. Praha: Bova Polygon, 2004. s. 8. ISBN 80-7273-094-0.

¹² LYNCH, K. *Obraz města*. 1. do češ. přel. vyd. Praha: Bova Polygon, 2004. s. 47-49. ISBN 80-7273-094-0 .

jasně strukturované a přehledné prostředí dává svým obyvatelům pocit jistoty a rovnováhy. Jak jsem již uvedla výše, Lynch v knize užívá pojmu imageability vztahující se k právě zmíněným informacím o orientaci ve městě.¹³ „Město s vysokou mírou imageability, tzn. s vysokou mírou zjevnosti, čitelnosti či snad zřetelnosti se nám bude jevit i jako dobře utvářené, výrazné a obdivuhodné.“¹⁴

„Image sám o sobě není přesným modelem reality, který bychom jen poměrně zmenšili a důsledně vyabstrahovali.“¹⁵ Každý jedinec si vytváří svou vlastní specifickou vnitřní představu o městě, je však důležité, že se tyto jedinečné představy mohou v rámci skupiny obyvatel shodovat. Takové vnímání Lynch nazývá skupinovým, kolektivním a také obecným image, o který by se měli zajímat tvůrci či plánovači městských prostorů, tedy urbanisté, kteří plánují a budují města, jež pak slouží mnoha lidem.¹⁶ (...) skupinový image je opravdu nutný, jestliže má jedinec v rámci svého prostředí úspěšně jednat a spolupracovat s lidmi.“¹⁷

Poslední výše uvedená citace poukazuje také na fakt, že se v knize tolik zaměřené na vizuální a hmotné prvky města, objevuje také sociální aspekt, který je v rámci tematiky utváření městského prostoru neoddělitelný od aspektu fyzického. *„Nejsme jen pouhými diváky tohoto divadla, ale spolu s dalšími účastníky se stáváme i jeho nedílnou součástí.“¹⁸*

¹³ LYNCH, K. *Obráz města*. 1. do češ. přel. vyd. Praha: Bova Polygon, 2004. s. 2-10. ISBN 80-7273-094-0.

¹⁴ LYNCH, K. *Obráz města*. 1. do češ. přel. vyd. Praha: Bova Polygon, 2004. s. 10. ISBN 80-7273-094-0.

¹⁵ LYNCH, K. *Obráz města*. 1. do češ. přel. vyd. Praha: Bova Polygon, 2004. s. 88. ISBN 80-7273-094-0.

¹⁶ LYNCH, K. *Obráz města*. 1. do češ. přel. vyd. Praha: Bova Polygon, 2004. s. 7. ISBN 80-7273-094-0.

¹⁷ LYNCH, K. *Obráz města*. 1. do češ. přel. vyd. Praha: Bova Polygon, 2004. s. 46. ISBN 80-7273-094-0.

¹⁸ LYNCH, K. *Obráz města*. 1. do češ. přel. vyd. Praha: Bova Polygon, 2004. s. 2. ISBN 80-7273-094-0.

2.2.2 Stručně o urbanismu

V této podkapitole se budu stručně věnovat pojmu urbanismu především jako součástí architektury, bez které by nebylo měst. Pouze stručně bude nastíněn vývoj urbanismu, bude také zmíněn a objasněn termín urbanizace.

K tematice městského prostoru a měst samotných patří neodmyslitelně jejich plánování, výstavba, přestavba a rozvoj, a právě takto bychom mohli definovat pojem urbanismus. *„Jako vědní obor urbanismus zkoumá teoretické i praktické problémy tvorby a přetváření osídlení, sídelních útvarů a jejich struktur, odhaluje tendence a zákonitosti jejich vývoje a formuluje zásady pro jejich řešení; při tom vychází z obecných zákonitostí rozvoje společnosti a její ekonomiky v konkrétních podmínkách.“*¹⁹

Město je dílem urbanistů, kteří by jej ideálně měli koncipovat tak, aby vyhovovalo aktuálním potřebám svých obyvatel. Je tedy zřejmé, že se v průběhu času proměňuje v závislosti právě na těchto potřebách. Město není nikdy definitivní a je dokladem toho, že svou otevřenou formou umožňuje svůj další růst a rozvoj.²⁰

Při tvorbě plánů měst a především při samotné výstavbě je nutné přihlížet také k terénu a specifikům dané krajiny, která je součástí celkové podoby města. V rámci urbanistických koncepcí tvorby města by měla být brána v úvahu jednak geografická či ekologická otázka dané krajiny, území či místa, mělo by se však přihlížet také k atmosféře místa a vhodným způsobem pracovat s *geniem loci*, tedy duchem místa. *„Nejvýznačnější architektonická a urbanistická díla byla vytvářena v souzvuku s „duchem místa“ – s přírodními podmínkami i lidskými díly předcházejících epoch.“*²¹ V rámci této podkapitoly pojem *genius loci* nebude dále komentován, bude podrobněji popsán v další podkapitole věnující se tomuto fenoménu obsáhleji.

¹⁹ Katedra urbanismu a územního plánování: urbanismus. *Katedra urbanismu a územního plánování Fakulta stavební ČVUT* [online]. [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: <http://www.uzemi.eu/pojmy/urbanismus>

²⁰ LYNCH, K. *Obraz města*. 1. do češ. přel. vyd. Praha: Bova Polygon, 2004. s. 2-6. ISBN 80-7273-094-0.

²¹ HRŮZA, J. *Město: Praha*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1989. s. 406. ISBN 80-207-0065-X.

„Pří sledování vývoje urbanismu nelze postihnout složitě, mnoho tisíciletí trvajících a výstavbu měst ovlivňující dějiny všech civilizací a kontinentů.“²² Tato citace, pocházející z knihy českých autorů Jiřího Hrůzy a Josefa Zajíce *Vývoj Urbanismu 1. díl*, vyslovuje, jak obtížné, v podstatě nemožné je obsáhnout dějiny urbanistických tendencí od počátků prvních lidských sídel až po moderní plány velkoměst. V rámci této práce není cílem věnovat se podrobně urbanistickým teoriím, proto vývoj urbanismu nastíním po vzoru výše zmíněné publikace, která je koncipována chronologicky, popisem od základů, tedy od nejstarších starověkých sídel až po období baroka a klasicismu. Období devatenáctého a dvacátého století je poté tématem navazujícího druhého dílu.²³

V úvodu se Hrůza také zmiňuje o obecných znacích, které se v rámci urbanistického vývoje projevují v mnoha civilizacích, které se současně vyznačují vlastními specifickými prvky. Zmiňuje také hledání vhodné podoby sídel cestou pokusů a omylů, která po čase vede ke zdárnému vyústění v podobě města/sídla vyhovující potřebám svých obyvatel. Tato cesta není nijak časově krátká, ale jejím cílem je stanovení určitých urbanistických koncepcí a teorií, které jsou dalšími generacemi využívány a chápány jako zásady plánování a výstavby sídel či měst. Podstatnou součástí vývoje plánování a výstavby měst je také způsob, jakým je utvářen městský prostor, tedy jak sídla či města vznikala. Hrůza uvádí dva typy měst, podle záměrnosti a podle předem určeného plánu výstavby. Jsou to města „živelně rostlá“, která reagují na přírodní podmínky terénu, a jejich růst není ovlivněn předem danými zákonitostmi. Města druhého typu jsou opakem měst „organických“, a autor je označuje jako města „založená“. Ta se formují a rozvíjejí na základě projektu či půdorysného plánu, který je může do jisté míry omezovat v dalším vývoji. Jak již bylo několikrát zmíněno, města přeci nejsou definitivními útvary, musí reagovat na aktuální situaci, změny a potřeby svých obyvatel, je pro ně tedy nežádoucí „obsahovat mantinely“, jež by tento rozvoj znemožňovaly.²⁴

²² HRŮZA, J., ZAJÍC, J. *Vývoj urbanismu 1. díl*. 2. vyd. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2002

²³ HRŮZA, J., ZAJÍC, J. *Vývoj urbanismu 1. díl*. 2. vyd. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2002

²⁴ HRŮZA, J., ZAJÍC, J. *Vývoj urbanismu 1. díl*. 2. vyd. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2002. s. 8-9. ISBN neuvedeno

Počátky prvních sídelních útvarů a později měst jsou spojovány se starověkými a mimoevropskými civilizacemi, které vytvořily svými urbanistickými tendencemi základ městské kultury. Další vývoj ovlivnila antika s řeckými a římskými městskými dispozicemi. Do tohoto období rozvoje typu městských sídel řadíme také jedinečné stavební počiny Kréty a Mykén, Etrusků a Byzance. Stěžejním obdobím, v rámci kterého se formovala jádra historických měst, je středověk. Tato doba položila v Evropě základy současného osídlení, na něž navazují koncepce moderních urbanistických teorií rozvíjející se především v Evropě v období po renesanci, kdy se poprvé plánování a výstavba měst začíná chápat komplexně s důrazem na celkové pojetí. Tyto tendence dále zúročilo následující období barokní a klasicistní, ve kterém se již objevují úvahy nad urbanistickými otázkami budoucích velkoměst.²⁵

Obecně se pak v devatenáctém a dvacátém století zformovalo celosvětové osídlení postavené na základech vytvořených minulými obdobími. S tímto obdobím jsou spojovány společenské a hospodářské změny, které vedly k již zmíněné urbanizaci, tedy růstu velkoměst a rozmachu lidských sídel obecně. Tyto tendence vedly k vytvoření nových typů obytných i veřejných budov, kulturních a rekreačních center či zdravotnických zařízení. Byly vybudovány také všechny druhy dnes běžně využívaných dopravních komunikací, způsoby zásobování energiemi a také hospodaření s vodou a odpady. V návaznosti na společenské, kulturní, ekonomické i urbanistické změny se objevila vlna kritiky stavějící na potřebě ekologického zacházení s životním prostředím. Vznikly tak i alternativní urbanistické teorie se svými utopistickými představami, ale i esteticky pojímanými koncepcemi např. zahradních měst (Le Corbusier).²⁶

²⁵ HRŮZA, J., ZAJÍC, J. *Vývoj urbanismu 1. díl*. 2. vyd. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2002. s. 11-12. ISBN neuvedeno

²⁶ HRŮZA, J., ZAJÍC, J. *Vývoj urbanismu II. díl*. Praha: Vydavatelství ČVUT, 1997. ISBN 80-01-01549-1.

2.3 Město Karviná

Karviná (dříve Karvinná) je statuárním městem od roku 2002 a je součástí Moravskoslezského kraje, jenž se nachází na severovýchodě České republiky. Město leží 18 km východně od města Ostravy na severním okraji předhůří Beskyd v údolí řeky Olše. Na severu město sousedí s Polskem. Sídlní struktura města zahrnuje devět městských částí s názvy: Karviná-Fryštát, Karviná-Doly, Karviná-Darkov, Karviná-Ráj, Karviná-Staré Město, Karviná-Nové Město, Karviná-Mizerov, Karviná-Hranice a Karviná-Louky. Celková rozloha města činí 57,48 km².²⁷

Karviná má bohatou historii sahající až do 13. století. Faktem, který ovlivnil rozvoj ale i pád původního města a podílel se významně na dnešní podobě, jež se za mnohá léta radikálně proměnila, byl nález černého uhlí v období 2. pol. 18. stol. Důsledky hlubinné těžby se promítly do obrazu nynějšího města a úplného zániku města původního. Daly také vzniknout rázu a podobě zdejší krajiny, jež je nazývána měsíční krajinou. Místní obyvatelé se o obrazu města vyjadřují jako o zdevastovaných troskách původního krajinného rázu.²⁸ S tím tedy souvisí i celková kvalita životního prostředí, která je velmi nepříznivá, nejen z hlediska znečištěného ovzduší. Z výzkumů vyplynula velmi znepokojující informace, že lidé v Karvině a v blízkém okolí vdechují několikanásobně vyšší koncentrace prachových částic a karcinogenních látek než lidé v Ostravě nebo např. v Praze.²⁹

Jak jsem již zmínila dříve, město se také potýká s velkým poklesem počtu obyvatel, především mladých lidí s vyšším vzděláním, pro které je takto zničené industriální prostředí důvodem k odchodu. Je tedy zřejmé, že se město potýká s mnoha problémy, jež reflektuje

²⁷ Magistrát města Karviné: Město Karviná. *Karviná* [online]. [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: http://www.karvina.cz/portal/page/portal/uvodni_stranka/mesto_karvina

²⁸ Nedej se: Karviná - prokletí černého zlata. *Česká televize* [online]. 2013 [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1095913550-nedej-se/213562248420008-karvina-prokleti-cerneho-zlata/>

²⁹ Tomáš Januszek: Prokázáno: Lidé na Karvinsku dýchají jedy. *Karvinský a havířovský deník* [online]. 2009 [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: http://karvinsky.denik.cz/zpravy_region/20090529vzduch.html

např. *Územní studie specifické oblasti SOB4 Karvinsko* z roku 2010, která mi byla jedním z několika zdrojů informací o zmíněné problematice.

2.3.1 Historicko-urbanistický vývoj města

Na počátku podkapitoly je důležité podotknout, že správní základ pro současnou podobu města i s jeho geografickou polohou byl položen roku 1948. Město vzniklo sloučením tehdy samostatných obcí Fryštát, Karvinná, Darkov, Ráj a Staré Město. Z historického hlediska bychom tedy mohli mapovat vývoj všech těchto zmíněných obcí. Já se ve své práci stručně pokusím představit historický pohled na obec Fryštát, která jako historické i soudobé centrum města zaujímá v současném městě hlavní roli, a na obec Karvinná, jež je spjata především s významem hornického průmyslu. Díky němu se výrazně a progresivně rozvíjela a bohužel také destruovala až do svého úplného zániku.³⁰

Karviná byla z pohledu historie součástí území Těšínského Slezska, které začali osidlovat mniši řádu sv. Benedikta ve 13. století. Ti zde měli rozvíjet duchovní potřeby obyvatel a také se zasloužit o hospodářský rozkvět celé oblasti.³¹

„První písemná zmínka o části dnešního města se nachází v listině knížete Vladislava Opolského z 12. června 1268, ve které obnovuje kníže dary benediktinskému opatství v Orlové. Vyjmenován je zde solný kraj s Doubravou, se všemi loukami a veškerým příslušenstvím, s požitky a svobodami.“³² Další listina tzv. Vratislavský desátek, z roku 1305 je pramenem, který již jistě dokládá existenci obcí, jež tvořily dnešní město Karviná. V této listině jsou uvedeny vsi Fryštát jako Fryenstat, Karviná jako Carwina, Darkov jako Bertholdi

³⁰ Magistrát města Karviné: Trocha historie. *Karviná* [online]. [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: http://www.karvina.cz/portal/page/portal/uvodni_stranka/mesto_karvina/o_meste/historie

³¹ HAJZLEROVÁ, i., MATROSZOVÁ, V. *Karviná (Zmizelá Morava a Slezsko)*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2009. s. 5. ISBN 978-80-7432-005-7.

³² HAJZLEROVÁ, i., MATROSZOVÁ, V. *Karviná (Zmizelá Morava a Slezsko)*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2009. s. 5. ISBN 978-80-7432-005-7.

villa, Ráj jako Roy, Staré Město jako Starý Fryštát a Louky jako Lauky, které byly povinny platit desátek vratislavskému biskupovi, a také doklady o majitelích celého území, kterými byla těšínská knížata.³³

Fryštát (dnes jedna z městských částí Karviné) byl samostatnou obcí a jediným nositelem městského práva, byl zmíněn jako město poprvé roku 1327. Byl významným hospodářským a kulturním centrem a spravován byl magdeburským právem. Fryštát byl také druhým knížecím sídlem Piastovců z Těšínska. Fryštát měl výhodnou polohu z hlediska ekonomického, nacházel se totiž na cestě z Uher do severní části Slezska a Pobaltí, a byl tak významným střediskem obchodu a řemesel.³⁴

Za husitských válek bylo město ušetřeno nájezdů husitských vojsk díky neutralitě a obratné politice těšínského knížete Bolka II. Hospodářský rozvoj byl pak zajištěn Bolkovým privilegiem z roku 1447, tedy dědickým právem do „čtvrtého kolena“, tj. právem mílovým, várečným, právem na zřizování cechů atd.³⁵

V 16. století město zachvátil první rozsáhlý požár, který město vážně poškodil. Tehdejší vládnoucí kníže Kazimír však město osvobodil po dobu deseti let od všech dávek a také zajistil jeho obnovu. Následně pak město začalo znovu prosperovat např. díky rybníčnímu hospodářství či rozvoji dalších řemesel a obchodu. Byla vystavěna také městská škola.³⁶

Období reformace silně město ovlivnilo, bylo vydáno nařízení o jediném evangelickém vyznání víry, pouze evangelíci pak stáli v čele úřadů, anebo se učili řemeslu. Byl postaven také protestanský kostel sv. Marka. Rozvoj města opět rostl, a tak se Fryštát začal vymaňovat z knížecí moci. Také kvůli zadluženosti těšínských Piastovců byl Fryštát roku 1572 prodán hejtmanovi Václavu Cigánovi ze Slupska.³⁷

³³ Karviná: Program regenerace městské památkové zóny na léta 1996-200. s. 19

³⁴ Karviná: Program regenerace městské památkové zóny na léta 1996-200. s. 19

³⁵ Karviná: Program regenerace městské památkové zóny na léta 1996-200. s. 20

³⁶ Karviná: Program regenerace městské památkové zóny na léta 1996-200. s. 21

³⁷ REBROVÁ, Alexandra. Karviná. Karviná: Městský úřad Karviná, 1993. str. 14. ISBN neuvedeno

Na počátku 17. století Fryštát zachvátil další ničivý požár a také třicetiletá válka sužující město drancováním, epidemiemi a válečnými útrapami. Město bylo okupováno Dány a později také Švédy. Nastal také náboženský útlak. Toto těžké období vyústilo v prodej Fryštátu roku 1637 Karlu Zděňku Žampachovi z Potštejna, ani on, ani jeho následovníci však město z tíživé situace nevyvedli.³⁸

Století 18. bylo pro Fryštát, ale i pro současnou podobu města Karviné zásadní. Roku 1766 vyústil útlak poddaných v největší vzpouře obyvatelstva v tehdejší regionu. Nastaly tak radikální reformy v rámci zrušení nevolnictví či náboženské svobody. V následujícím období město postihly další dva ničivé požáry a ve zbědovaném stavu město koupil roku 1792 hraběcí rod Larisch-Mönnichů. Nejvýznamnějším rokem pro rozkvět celé oblasti byl rok 1776, do kterého se datuje nález černého uhlí na vrchu Čechovice v Karviné, tedy ve vedlejší, do té doby málo významné zemědělské obci. Obec Karviná patřila od konce 16. století také zmíněnému rodu Larisch-Mönnichů. Tento šlechtický rod pak sídlil v Karviné až do roku 1945.³⁹

Po nález a rozvoji těžby černého uhlí v období 19. a 20. století se dostala obec Karviná do popředí. Tato industrializace celé oblasti vedla také Fryštát k rozvoji obchodu v této sféře. Byly vybudovány průmyslové podniky, především ocelárny a železárny. Roku 1938 bylo celé Těšínsko včetně celého území dnešní Karviné odstoupeno polskému státu a později roku 1939 začleněno do Velkoněmecké říše. V roce 1944 pak byly obce sloučeny v jeden územně správní celek nazvaný Karwin. Jak bylo zmíněno výše, roku 1948 se po obnově území a správní samostatností obcí začalo utvářet nové město Karviná.⁴⁰

Na území tehdejší obce Karviná bylo stěžejním způsobem obživy pastevectví, od kterého se také odvíjel název města Karviná pocházející ze slov carw či carwa slovanského původu. Slova carw a carwa, tedy býk a kráva, odkazovala ke zmíněnému pastevectví a koncovka *ina* označovala způsobilost k popásání dobytka.⁴¹ Jak jsem již uváděla

³⁸ REBROVÁ, Alexandra. *Karviná*. Karviná: Městský úřad Karviná, 1993. str. 17. ISBN neuvedeno

³⁹ REBROVÁ, Alexandra. *Karviná*. Karviná: Městský úřad Karviná, 1993. str. 20-22. ISBN neuvedeno

⁴⁰ *Karviná: Program regenerace městské památkové zóny na léta 1996-2000*. s. 25

⁴¹ HAJZLEROVÁ, I., MATROSZOVÁ, V. *Karviná (Zmizelá Morava a Slezsko)*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2009. s. 6. ISBN 978-80-7432-005-7.

v předcházejícím textu, pro Karvinou jako zemědělskou obec byl zásadním obratem v jejím ekonomickém a industriálním rozvoji rok 1776 a nález černého uhlí. Proto se také budu věnovat historickému rozvoji této obce od tohoto období dále.

Dolování a expanze průmyslových podniků a šachet od základu změnila život tehdejších obyvatel obce a přivedla také obyvatele nové. Přistěhovalci z různých částí země zde hledali obživu. S nárůstem obyvatelstva se pojila výstavba obytných domů tzv. kolonií a dalších důležitých budov v obci, radnice a nového kostela.⁴²

Přes počáteční neúspěchy, které těžba přinesla z důvodu nízké poptávky, byla roku 1794 znovu obnovena a pokračuje se v dolování dodnes. Díky rozvoji železnice se začala zvyšovat poptávka po černém uhlí a Karviná se svými šachtami zajišťovala jeho odbyt. V roce 1852 byla vybudována Severní dráha Ferdinandova, vedoucí z Vídně až do Bohumína a do Petrovic u Karviné. „V roce 1872 uvedli do provozu Košicko-bohumínskou dráhu a v roce 1882 pro karvinské doly velmi důležitou montánní dráhu, která se napojovala na Košicko-bohumínskou železnici.“⁴³ V šedesátých a sedmdesátých letech 19. století se těžilo na dolech Larisch-Mönnichů, jmenovitě na dolech Jan-Karel, Jindřich, Františka a Hlubina. V roce 1852 byl založen Důl Gabriela podnikateli Handwerkem a Žerotínem, který roku 1862 koupila Těšínská arciknížecí komora, jež založila Důl Hohenegger, pojmenovaný po jejím tehdejšími řediteli. Roku 1908 odkoupila oba doly Báňská a hutní společnost, která téhož roku založila Důl Austria (později Barbora).⁴⁴

Obě zmíněná těžarstva potřebovala pro provoz svých dolů kvalitní pracovníky. Opět se projevil příliv obyvatel a výstavba nových hornických kolonií. „Za období deseti let (1890–1900) měla Karviná pozoruhodný, téměř stoprocentní přírůstek obyvatelstva.“⁴⁵ V tomto

⁴² HAJZLEROVÁ, I., MATROSZOVÁ, V. *Karviná (Zmizelá Morava a Slezsko)*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2009. s. 10. ISBN 978-80-7432-005-7.

⁴³ HAJZLEROVÁ, I., MATROSZOVÁ, V. *Karviná (Zmizelá Morava a Slezsko)*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2009. s. 11. ISBN 978-80-7432-005-7.

⁴⁴ *Karviná: Program regenerace městské památkové zóny na léta 1996-2000*. s. 23

⁴⁵ HAJZLEROVÁ, I., MATROSZOVÁ, V. *Karviná (Zmizelá Morava a Slezsko)*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2009. s. 14. ISBN 978-80-7432-005-7.

období se také nejvíce rozvíjela stavba kolonií, k nejstarším patřila osada Sovinec, Mexiko, Rajkova kolonie aj. V těchto koloniích bydlelo celých 56 % obyvatel.⁴⁶

V období první světové války se těžba uhlí nejdříve pozastavila, brzy však bylo potřeba velkého množství uhlí především pro železniční transport. Po skončení války byla po černém uhlí opět velká poptávka. V dalším období v letech 1919 – 1920 se Karviná potýkala s politickými a mocenskými spory, ve kterých hrála roli jako součást Těšínska. Roku 1920 bylo rozhodnuto o ponechání Karviné České republice. Jak bylo několikrát zmíněno, Karviná měla díky těžbě uhlí výsostné postavení na ekonomickém trhu. Díky tomu byla také vládním rozhodnutím povýšena na město, stalo se tak roku 1923.⁴⁷

*„Těžkým obdobím pro karvinské obyvatelstvo i pro karvinský obchod a průmysl byly roky 1938 – 1945.“*⁴⁸ Celé Těšínsko i s Karvinou bylo odstoupeno Polsku. Důležitá místa v podnicích i na úřadech byla obsazena Poláky. Po vypuknutí druhé světové války pak přišla německá okupace, Poláky vystřídali Němci. Karviná byla osvobozena Rudou armádou 3. května 1945 a navrácena České republice. Následující vývoj města byl již uveden výše. Co se však dělo později s lukrativním územím bývalé samostatné obce Karviná je více než neradostné, především tedy pro tehdejší obyvatele.⁴⁹

*„Koncem 20. století postupně docházelo k útlumu hornictví a díky dovozu levnějšího uhlí z jiných zemí, dokonce i ze zámoří, byly postupně některé doly uzavřeny, jako např. Jindřich, Františka, Barbora aj.“*⁵⁰ Tento fakt však nebyl jediným, který zapříčinil zánik původní Karviné. V důsledku hlubinné těžby začala destrukce téměř všech staveb na tehdejších území. Obytné domy, kolonie i větší stavby jako nový kostel či radnice začaly prskat. Většina budov pak byla stržena především v padesátých a šedesátých letech. Jediná stavba,

⁴⁶ HAJZLEROVÁ, I., MATROSOVÁ, V. *Karviná (Zmizelá Morava a Slezsko)*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2009. s. 14. ISBN 978-80-7432-005-7.

⁴⁷ HAJZLEROVÁ, I., MATROSOVÁ, V. *Karviná (Zmizelá Morava a Slezsko)*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2009. s. 18. ISBN 978-80-7432-005-7.

⁴⁸ HAJZLEROVÁ, I., MATROSOVÁ, V. *Karviná (Zmizelá Morava a Slezsko)*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2009. s. 20. ISBN 978-80-7432-005-7.

⁴⁹ HAJZLEROVÁ, I., MATROSOVÁ, V. *Karviná (Zmizelá Morava a Slezsko)*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2009. s. 20-24. ISBN 978-80-7432-005-7.

⁵⁰ HAJZLEROVÁ, I., MATROSOVÁ, V. *Karviná (Zmizelá Morava a Slezsko)*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2009. s. 22. ISBN 978-80-7432-005-7.

kteřá na územní stojí dodnes, je Kostel sv. Petra z Alkantary, který poklesl vlivem tektonických pohybů půdy o neuvěřitelných 32 m, celá budova se pak vychýlila o 6,8 m.⁵¹
„Jinak už ze staré Karviné nezbylo v podstatě nic.“⁵²

2.4 Město Praha

Základní informace o Praze, jako o hlavním městě České republiky, jsou notoricky známé téměř každému jejímu občanovi, proto zde není nutné se dlouze rozepisovat. Níže uvedu pouze několik obecných informací a v následující podkapitole pak velmi stručný historicko-urbanistický přehled vývoje města.

Praha je hlavním městem České republiky a zároveň také největším. Nachází se ve středu Čech a protéká jí řeka Vltava. Celková rozloha území města činí 496 km² a žije zde přes milion obyvatel. Celková sídelní struktura města pak zahrnuje 57 samosprávných městských částí.⁵³

Praha představuje politické, kulturní, hospodářské i vědní centrum České republiky a současně je také sídlem prezidenta republiky, vlády, vrchního soudu a dalších významných institucí a úřadů.⁵⁴

⁵¹ HAJZLEROVÁ, I., MATROSOZOVÁ, V. *Karviná (Zmizelá Morava a Slezsko)*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2009. s. 38-39. ISBN 978-80-7432-005-7.

⁵² HAJZLEROVÁ, I., MATROSOZOVÁ, V. *Karviná (Zmizelá Morava a Slezsko)*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2009. s. 39. ISBN 978-80-7432-005-7.

⁵³ MAGISTRÁT HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY: Základní informace. *Portál hlavního města Prahy* [online]. [cit. 2015-11-27]. Dostupné z:

http://www.praha.eu/jnp/cz/co_delat_v_praze/o_praze/zakladni_informace/index.html

⁵⁴ Natálie Růžičková: Hlavní město Praha. *Praha.cz* [online]. [cit. 2015-11-27]. Dostupné z: <http://www.praha.cz/mesto-praha/hlavni-mesto-praha>

Řady obyvatel Prahy pak rozšiřují turisté, kteří ji navštěvují v hojném počtu. Uvádí se, že město navštíví průměrně přes sto tisíc turistů denně, a tím se Praha řadí k nejnavštěvovanějším městům v Evropě.⁵⁵

Zmíněným návštěvníkům, ale i místním obyvatelům Praha nabízí skutečný umělecký zážitek prostřednictvím svého tajemného prostorového uspořádání, malebných historických uliček a jedinečné eklektické architektury. Pražské historické centrum s neopakovatelnou atmosférou a významnou siluetou Pražského hradu a Hradčan, o které se také mnohokrát zmiňuje Norberg-Schulz v části své knihy věnované geniu loci Prahy, je od roku 1992 památkovou rezervací UNESCO.⁵⁶

2.4.1 Stručný historicko-urbanistický vývoj

„Praha je složitě vrstveným a po staletí vždy znovu utvářeným a přetvářeným prostorovým útvarem, slučujícím ojedinělé přírodní prostředí, do něhož byla vložena, a dílo lidských generací, které ji ztvárňovaly podle svých materiálních a duchovních cílů, potřeb a možností.“⁵⁷

Jiří Hrůza, jehož slova jsem použila pro úvod této podkapitoly, byl českým urbanistou, který se výrazně podílel téměř čtvrtstoletí na urbanistickém plánování Prahy v období 2. pol. 20. století. Citace pochází z jeho knihy *Město: Praha* a poukazuje na jedinečnost města jako prostorového sídelního uspořádání a zároveň zmiňuje snahy generací, jež po staletí město utvářely, uchovávaly a rozvíjely.

⁵⁵ MAGISTRÁT HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY: Základní informace. *Portál hlavního města Prahy* [online]. [cit. 2015-11-27]. Dostupné z:

http://www.praha.eu/jnp/cz/co_delat_v_praze/o_praze/zakladni_informace/index.html

⁵⁶ Natálie Růžičková: Hlavní město Praha. *Praha.cz* [online]. [cit. 2015-11-27]. Dostupné z:

<http://www.praha.cz/mesto-praha/hlavni-mesto-praha>

⁵⁷ HRŮZA, J. *Město: Praha*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1989. s. 7. ISBN 80-207-0065-X.

Kniha *Město: Praha* se velmi podrobně věnuje historicko-urbanistickému vývoji města, je doplněna fotografiemi míst a jemnými doprovodnými ilustracemi. Níže se proto pokusím pouze o stručný souhrn a nástin této problematiky po vzoru publikací zmíněného autora a dalších informačních zdrojů, které se jí dopodrobna věnují.

První zmínky o Praze spadají do 10. století n. l., avšak je zřejmá přítomnost lidí v prostoru Pražské kotliny mnohem dříve, archeologické nálezy pak dokládají rozvoj pravěkého osidlování.⁵⁸ Za první významné období rozvoje a růstu města se však pokládá 10. a 11. století, ve kterých byl již vymezen prostor rozsáhlého románského městského útvaru, položeny byly základy Starého Města. V období 12. století se pak tyto snahy budování města upevňovaly.⁵⁹

Počátkem 13. století až do poloviny století 14. se pak utvářel hradbami vymezený středověký městský prostor. Především období, za vlády Karla IV., bylo vrcholem středověké urbanizace, město značně zvětšilo svou rozlohu a významným prvkem rozvoje osídlení území města bylo založení Nového Města v roce 1348.⁶⁰

V období koncem 14. století byl již utvořen sídelní základ dnešní podoby města a nadcházel období uchovávání a dotváření dosud vzniklého, hradbami pevně vymezeného města. Období tohoto rozvoje pak trvalo téměř půltisíciletí.⁶¹

V 18. století pak město tvořilo Staré a Nové Město, Hradčany s Malou Stranou. Postupně se připojily části jako Vyšehrad, Josefov a Holešovice. Další změny v urbanistické struktuře města nastoupily v období 19. století, kdy vznikaly části jako Karlín, Vinohrady či Žižkov. V této době nastává hojný rozvoj pražských předměstí, například Vršovice, Nusle či Libeň.⁶²

⁵⁸ HRŮZA, J. *Svět měst*. 1. vyd. Praha: Academia, 2014. s. 261. ISBN 978-80-200-1808-3.

⁵⁹ HRŮZA, J. *Město: Praha*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1989. s. 410. ISBN 80-207-0065-X.

⁶⁰ MAGISTRÁT HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY: Historie města. *Portál hlavního města Prahy* [online]. [cit. 2015-11-28]. Dostupné z: http://www.praha.eu/jnp/cz/co_delat_v_praze/o_praze/historie_mesta/index.html

⁶¹ HRŮZA, J. *Město: Praha*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1989. s. 410. ISBN 80-207-0065-X.

⁶² MAGISTRÁT HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY: Historie města. *Portál hlavního města Prahy* [online]. [cit. 2015-11-28]. Dostupné z: http://www.praha.eu/jnp/cz/co_delat_v_praze/o_praze/historie_mesta/index.html

S rozvojem pražských předměstí se mnohonásobně zvětšila původní rozloha města a příznačně se také zvýšil počet obyvatel Prahy. Období velkého nárůstu městských částí, předměstí a nakonec také sídlišť pak vrcholí ve 2. pol. 20. století. Tato předměstí a sídliště tvoří již třetí generaci „měst“.⁶³

Dodnes je však na území Prahy mnoho míst, která dosud nepohltila masová výstavba sídlišť či satelitních a vilkových čtvrtí. Taková místa si pak uchovala svůj původní ráz a podobu. Město jako živý organismus je však určeno k neustálé proměně, dotváření a modernizaci, přesto je důležité využívat, uchovávat a doceňovat to, co bylo předešlými generacemi vybudováno, a dále přispívat novými hodnotami. V případě Prahy to platí dvojnásob.⁶⁴

2.5 Město jako součást životního prostředí

*„Urbanismus, plánování a výstavba měst a obcí, krajinné plánování i vlastní řízení výstavby jsou významnými nástroji, kterými lidská společnost přetváří a vytváří své životní prostředí, určuje jeho provozní i estetické vlastnosti, technickou i hygienickou úroveň.“*⁶⁵

Dle citace je zřejmé, že prostředí, které nás obklopuje, tedy naše životní prostředí, je neodmyslitelně spjato s utvářením lidských sídel a měst. Jak uvádí Hrůza ve svém *Slovníku soudobého urbanismu* z roku 1977, je prostředí dáváno do vztahu s prostorem, přesněji s hmotným prostorem. Záměrně uvádím název i rok publikace, ze které jsem použila výše zmíněnou citaci. Je důležité si uvědomovat aktuálnost a relevantnost využívaných zdrojů informací. Co bylo akcentováno před 38 lety, nyní nemusí v plné míře platit. Odkazuji tím především k aktuálnímu pojetí a chápání životního prostředí především z perspektivy

⁶³ HRŮZA, J. *Město: Praha*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1989. s. 410. ISBN 80-207-0065-X.

⁶⁴ HRŮZA, J. *Město: Praha*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1989. s. 410. ISBN 80-207-0065-X.

⁶⁵ HRŮZA, J. *Slovník soudobého urbanismu*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1977. s. 222. ISBN neuvedeno

ekologické. Co se však týká pojetí životního prostředí z hlediska hmotného utváření prostorů, je kniha dle mého názoru i dnes velmi dobře využitelná.

Jak jsem již zmínila, autor popisuje prostředí a prostor jako dva propojené pojmy vztahující se k utváření měst. Z tohoto urbanistického hlediska se akcentuje fyzické uspořádání prostředí, které je však třeba chápat komplexně se všemi dalšími faktory, jež umožňují život v prostředí a ovlivňují jeho formy a způsoby.⁶⁶ Z uvedeného hlediska vyplývá jeho význam a potřebnost, jelikož způsoby a formy plánování, uspořádání a výstavby měst vyústí v hmotný prostor, tedy v prostředí, v němž pak budou lidé žít.

Filozofické pojetí životního prostředí, tedy odlišné od výše uvedené koncepce, nabízí kniha norského architekta a teoretika architektury Christiana Norberga-Schulze *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. Myšlenky této knihy jsem také hojně využila při koncipování didaktické řady.

Autor se ve své publikaci odkazuje k fenomenologické filozofii Martina Heideggera a v dřívějších publikacích stanovenému pojmu *existenciální prostor*, jenž chápe jako základnu vztahů mezi člověkem a jeho prostředím. Zmíněný existenciální prostor pak dále člení na pojmy *prostor* a *charakter*, které z hlediska psychologie konvenují s pojmy *orientace* (v prostředí) a *identifikace* (s prostředím). Podle autora jsou pojmy identifikace a orientace „(...) základní stránky bytí člověka ve světě.“⁶⁷ Dále také uvádí pojem *existenciální opora*, který přirovnává k Heideggerovu pojmu *bydlení*. Konkretizaci prostředí pak autor specifikuje jako pojem *místo*, jež je utvářeno konkrétními hmotnými *věcmi*. Dále se pak rozvíjí text směrem k charakteru místa tedy jeho atmosféře, kterou se bude zabývat podrobněji další podkapitola.⁶⁸

Kvalita města, a tedy i životního prostředí, ať už je chápána z hlediska urbanistického, estetického, sociálního, či ekologického, je podstatná pro své obyvatele či vnímatele. Každý

⁶⁶ HRŮZA, J. *Slovník soudobého urbanismu*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1977. s. 222. ISBN neuvedeno

⁶⁷ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 21. ISBN 978-80-7363-303-5.

⁶⁸ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 5. ISBN 978-80-7363-303-5.

jedinec, který se nachází v určitém prostředí např. městském, jej určitým způsobem vnímá, vstřebává a je jím také ovlivňován. Prožívání a vnímání prostředí je důležitým faktem, jenž provází životy všech obyvatel měst. Následující podkapitola proto nastíní životní prostředí, a především to městské, z hlediska psychologického a využije jako zdroj informací např. publikaci *Psychologie životního prostředí* autora Michala Černouška. Kniha je to malá a útlá, vydaná roku 1986. Opět z hlediska aktuálnosti, jsou její části zabývající se právě vnímáním prostředí využitelné i dnes.

2.5.1 Vnímání města a jeho atmosféry

Na počátku podkapitoly je vhodné uvést, že vnímání prostředí obecně je zprostředkováváno všemi smysly jedince a nelze je oddělovat. Obyvatel města tedy vnímá okolní prostředí komplexně a zároveň výběrově. Je tedy možné, že některý ze smyslů může převládat. Obecně se uvádí, že dominantním smyslem je pro člověka zrak, nejen v rámci orientace v prostoru a prostředí. Důležitý je, ale také hmat či sluch. Ten se uplatňuje významně právě v prostředí městském, kde převládá mnoho zvuků a hluků, které působí na člověka intenzivně. Hluk ve městě se dá považovat za významný stresor ovlivňující kvalitu prostředí. „(...) občas se dokonce říká, že města jsou „zamořena hlukem“.“⁶⁹ S městským prostředím bývá spojována také možnost znečištěného ovzduší, které se může projevat také v nepříjemném zápachu, který obyvatelé výrazně vnímají.⁷⁰

„Vnímání není jen pouhý sběr dat nebo příjem informací, je to složitá poznávací aktivita, obsažená i v myšlení a rozhodování.“⁷¹ Citace pokazuje na podstatu a vliv životního prostředí, které má na své pozorovatele a obyvatele. Prostředí může pozitivně či negativně

⁶⁹ HAYES, N. *Aplikovaná psychologie*. Přeložila Dagmar Břejlová. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 196. ISBN 80-7178-807-4.

⁷⁰ ČERNOUŠEK, M. *Psychologie životního prostředí*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1986. s. 41-48. ISBN 40-042-86.

⁷¹ ČERNOUŠEK, M. *Psychologie životního prostředí*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1986. s. 27. ISBN 40-042-86.

ovlivnit naše jednání, myšlení, uvažování a v podstatě celý životní styl i s životem vnitřním, tedy prožíváním. Pokud se nacházíme v prostředí nám příjemném, máme tendenci záměrně setrvat a v takovém prostředí si libovat. Jestliže se ocitneme v prostředí nepříjemném, je pro nás automatické, že se takové prostředí snažíme opustit.⁷²

Městské prostředí je plné dojmů, ruchů, vjemů, které intenzivně působí na své obyvatele, jež jsou součástí tohoto městského celku a jsou s ním v neustálé interakci. Jak již bylo zmíněno v podkapitole pojednávající o image města, nelze obyvatele měst oddělit a přiřadit jim pouze roli pozorovatelů. Obyvatelé jsou plnohodnotnými účastníky dění městského prostředí, které každodenně zakouší a vstřebávají. V podkapitole *Obraz města* jsem se také zmínila o Lynchově koncepci utváření image města skrze vnitřní představy či obrazy obyvatel. Vnímání města zde bylo rozděleno na dva póly jednoho kontinua, na individuální a skupinové. Tyto druhy vnímání nejsou oddělené či kontrastní, individuální vnímání se zrcadlí ve skupinovém.

Z psychologického hlediska je vnímání (městského) prostředí, s ohledem na mnohost zmíněných prvků, jež na obyvatele působí, výběrové a současně komplexní. Můžeme tedy říci, že město vnímáme jako celek, na jehož horizontu pak vyvěrají jednotlivé detaily. Je podstatné si uvědomit, že tyto detaily jsou pro individuální vnímání člověka velmi důležité a mohou tvořit jedinečné odchylky např. v mentálních mapách, tedy obrazech/image města. Ačkoli, jak již bylo zmíněno, představy obyvatel měst se v mnohém podobají. Zde spatřuji vazbu na zmíněné vnímání celku městského prostředí.⁷³

Zajímavou myšlenku o vnímání města přináší Daniela Hodrová ve své knize *Citlivé město*. Jak název napovídá, i sama autorka k tematice města přistupuje citlivě a v části nazvané *Obývání města* zmiňuje rozdílný způsob ve čtení, tedy ve vnímání města jeho obyvateli a pouhými návštěvníky, turisty, náhodnými chodci.⁷⁴ Podrobněji se takovému vnímání věnuje také Michal Černoušek ve zmíněné knize *Psychologie životního prostředí a*

⁷² ČERNOUŠEK, M. *Psychologie životního prostředí*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1986. s. 27-29. ISBN 40-042-86.

⁷³ ČERNOUŠEK, M. *Psychologie životního prostředí*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1986. s. 27-29. ISBN 40-042-86.

⁷⁴ HODROVÁ, D. *Citlivé město (eseje z mytopoetiky)*. 1. vyd. Praha: Akropolis, 2006. s. 263. ISBN 80-86903-31-1.

používá pro něj pojem subliminální vnímání, tedy nevědomé, podprahové. Takové vnímání pak spojuje s chronicky známým prostředím, např. prostředím rodného města, které známe velmi dobře i se všemi detaily.⁷⁵ Negativním prvkem takového vnímání pak může být jistá apatie vůči prostředí, (...) „*například si navykneme i na velmi neuspokojivé prostředí z hlediska estetiky jednoduchou obranou – přestáváme toto prostředí téměř vnímat.*“⁷⁶ Vnímání a prožívání známého prostředí, rodného města – domova, je vždy spojeno se silnými emocionálními zážitky vztahujícími se k prožité minulosti. Obyvatelé pak rodná města vnímají intenzivně v rovině citové a s takovým prostředím se identifikují.⁷⁷

*„Jakékoli prostředí, jeho fyzikální uspořádání spolu se strukturou, vhodnou pro sociální nebo soukromé aktivity, vytváří v symbolické rovině atmosféru prostředí, která je obtížně definovatelná, ale přitom je integrální součástí vjemu prostředí.“*⁷⁸ Prostředí má své vlastnosti týkající se fyzického, hmotného uspořádání a také vlastnosti symbolické a estetické. Hmotná struktura a prostorové uspořádání města vyvolávají asociace, dojmy a pocity. Město pak lze chápat jako zdroj informací a citů.

Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, podle Norberga-Schulze je prostředí konkrétním místem, jehož podstatou je charakter neboli atmosféra prostředí/místa. Charakter je chápán jako celková atmosféra daného prostředí či místa a současně vyplývá z konkrétního uspořádání definující prostor/prostředí. Charakter místa či města pak odpovídá identifikaci s místem/městem. Jedná se o ztotožnění se s daným prostředím a chápáním jej jako významuplné. Tento intenzivní psychický proces se rozvíjí již od dětství.⁷⁹

⁷⁵ ČERNOUŠEK, M. *Psychologie životního prostředí*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1986. s. 51. ISBN 40-042-86

⁷⁶ ČERNOUŠEK, M. *Psychologie životního prostředí*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1986. s. 51-52. ISBN 40-042-86.

⁷⁷ ČERNOUŠEK, M. *Psychologie životního prostředí*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1986. s. 60. ISBN 40-042-86.

⁷⁸ ČERNOUŠEK, M. *Psychologie životního prostředí*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1986. s. 59. ISBN 40-042-86.

⁷⁹ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 6-21. ISBN 978-80-7363-303-5.

2.6 Genius loci/duch místa

„(...) je to důvod, který neumíme pojmenovat, ale kvůli kterému se vracíme.“⁸⁰ Tuto definici pojmu *genius loci* uvádí Václav Cílek ve své publikaci *Prohlédni si tu zemi*, jako svou oblíbenou. Zaujala mě natolik, že jsem ji zvolila jako úvodní větu podkapitoly věnující se tomuto těžko popsatelnému, ale silně působícímu fenoménu.

Termín *genius loci* pochází od Římanů a překládáme jej jako „duch místa“. S podstatou první citace souzní také další definice *genia loci*, která zdůrazňuje význam subjektivního vnímání atmosféry vznikající „(...) kombinací podnětů rozumových a citových, vědomých i nevědomých.“⁸¹ Ducha místa lze také chápat jakou určitou kvalitu místa, která propůjčuje fyzickému uspořádání prostoru atmosféru neboli charakter.⁸²

„Vztahuje se k fenomenologickému chápání prožitku reality a celostnému významu určitého místa.“⁸³ *Genius loci* byl vnímán svými „autory“ (Římány) jako duch chránící každou „nezávislou“ bytost (chápeme-li místo či město jako svébytnou bytost). Tento duch pak místu poskytl „život“ s jedinečnou a neopakovatelnou atmosférou.⁸⁴

Genius loci v sobě také prostřednictvím hmotných i symbolických vlastností místa uchovává svou podstatu, která by měla být přítomna i přes proměny, jež jsou pro místa/města tak typické. Duch místa „zhmotňuje“ podstatu místa v jeho historickém horizontu a zahrnuje tak minulost i současnost lokality.⁸⁵ Norberg-Schulz pak rozlišuje místo přírodní a umělé a definuje v rámci nich jejich *genia loci*. Umělým místem chápeme lidská sídla vybudována člověkem (např. města). Pro takové umělé místo je základnou příroda.

⁸⁰ CÍLEK, V. *Prohlédni si tu zemi*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2012. s. 91. ISBN 978-80-7363-419-3.

⁸¹ Ústav územního rozvoje: VYBRANÉ POJMY URBANISTICKÉ KOMPOZICE. *Ústav územního rozvoje* [online]. [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: http://www.uur.cz/default.asp?ID=4738#genius_loci

⁸² Katedra urbanismu a územního plánování Fakulta stavební ČVUT: *genius loci. Katedra urbanismu a územního plánování* [online]. [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: <http://www.uzemi.eu/pojmy/genius-loci>

⁸³ Katedra urbanismu a územního plánování Fakulta stavební ČVUT: *genius loci. Katedra urbanismu a územního plánování* [online]. [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: <http://www.uzemi.eu/pojmy/genius-loci>

⁸⁴ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 18. ISBN 978-80-7363-303-5.

⁸⁵ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 18. ISBN 978-80-7363-303-5.

Budování lidských sídel a měst by tedy mělo být v sounáležitosti s přírodní strukturou a terénem daného místa. Stejně jako přírodní místo i místo vytvořené člověkem, tedy místo umělé, má svou strukturu a obsahuje významy. „V těchto významech a strukturách se odráží způsob, jímž člověk pochopil přírodní prostředí a obecně i svou existenciální situaci.“⁸⁶ Slovem *pochopit* pak zde chápeme existenciální pojem, jenž vyjadřuje lidskou zkušenost s významy. Tyto významy Norberg-Schulz definuje jako konkrétní základní kategorie prostřednictvím, kterých člověk uchopil, vysvětlil a přijal svět, v němž žije.

Zkoumání tohoto fenoménu Norberg-Schulz tedy člení do tří kroků, v nichž rozlišuje a vymezuje vždy dva pojmy. Jsou to pojmy kontrastní, avšak vždy vycházející z jednoho kontinua. První rozlišení vede k definování již zmíněných přírodních a umělých fenoménů, konkrétně rozlišení mezi *krajinou* a *sídlem*. Další krok odlišuje horizontální a vertikální tendence, tedy kategorie *země* a *nebe* a také *vnitřek* a *vnějšek*. Tyto pojmy jsou spojeny především s *prostorovým* chápáním místa. Posledním krokem v definování pojmů je vymezení pojmu *charakter*, o kterém již byla řeč výše. Ten se váže také k prostoru, avšak k tomu existenciálnímu.⁸⁷

Toto zkoumání je podle autora východiskem pro úplné pochopení fenoménu *genia loci*. Slouží také jako základní kategorie struktury místa, kterou je možno rozlišovat v rámci krajiny či sídla. Struktura přírodního i umělého místa má svou trojrozměrnou specifickou organizaci, tedy *prostor*, jímž je místo utvářeno řekněme fyzicky, a zmíněný *charakter*, tedy atmosféru, která je vlastností každého místa vycházející z této organizace.⁸⁸

K *prostoru* autor přiřazuje především již zmíněné pojmy *vnitřní* a *vnější*, které se příznačně váží k dalším termínům *rozlehlost* (otevřenost) a *uzavřenost*, přičemž první z nich intuitivně můžeme přiřadit ke krajině, uzavřenost je pak typická pro umělá místa, tedy sídla. Autor zde zmíněné pojmy upřesňuje ve srovnání s výtvarnými pojmy *pozadí* a *figura* a

⁸⁶ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 10. ISBN 978-80-7363-303-5.

⁸⁷ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 50. ISBN 978-80-7363-303-5.

⁸⁸ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 11. ISBN 978-80-7363-303-5.

přináší tak výstižnou paralelu. „Obecně platí, že každá uzavřenost se projevuje jako „figura“ ve vztahu k rozlehlému pozadí krajiny.“⁸⁹

Jak jsem již uvedla, podle autora je struktura místa definována prostorovými a charakterovými vlastnostmi, které jsou neoddělitelné a vychází z jednotícího pojmu „žitý prostor“. Charakter, jako jedna z těchto vlastností místa, je také spjat s hmotným a formálním uspořádáním, stejně jako prostor nebo organizace místa. Podstatou nalezení, pojmenování či definování charakteru místa jsou otázky po způsobu jeho „zpodobení“.⁹⁰ (...) *jaká je zem, po které kráčíme, jaké je nebe nad naší hlavou, nebo obecně: jaké jsou hranice, které místo vymezují?*⁹¹

Odpovědi na tyto otázky mohou být složité, stejně jako je samotný charakter místa složitým jevem, mnohdy těžko verbálně popsatelným. Místo se silnou, výraznou či specifickou atmosférou/charakterem se však někdy podaří pozorovateli vystihnout jediným přídavným jménem.⁹²

Jak jsem již uvedla výše, v obecné rovině je charakter místa dán především způsobem „zhotovení“. O to více je tento způsob akcentován v městském prostředí, kde se příznačně váže na způsob, jakým jsou jednotlivé stavby postaveny. V centru pozornosti tak stojí nejen konvenční architektonické prvky, ale také již zmíněný vztah mezi vnitřkem a vnějškem. Podstatná je tedy uzavřenost sídla (města) definovaná hranicemi, které určují míru či stupeň této uzavřenosti. Pro charakter městského prostředí je určující, jak jednotlivé stavby stojí a jak se zvedají k nebi.⁹³

Dalšími důležitými faktory při vnímání atmosféry místa v městském prostředí a pochopení jeho *genia loci* jsou způsoby, jakými se tato místa vlastně stávají místy, jinak

⁸⁹ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 12. ISBN 978-80-7363-303-5.

⁹⁰ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 12-14. ISBN 978-80-7363-303-5.

⁹¹ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 14. ISBN 978-80-7363-303-5.

⁹² NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 16. ISBN 978-80-7363-303-5.

⁹³ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 14-58. ISBN 978-80-7363-303-5.

řečeno, jak se vztahují k okolní přírodě. Norberg-Schulz uvádí tři způsoby komunikace či interakce člověka s přírodou. První vztah definuje a popisuje jako pochopení přírody prostřednictvím staveb. „*Tam, kde příroda nabízí ohraničený prostor, staví uzavřené místo...*“⁹⁴ Tento vztah nazývá *vizualizací*. Druhým způsobem je snaha přírodě poskytnout to, co jí chybí prostřednictvím *doplnění*. A třetím vztahem je *symbolizace*, tedy pochopení přírody a následné ztělesnění její podstaty. Všechny uvedené způsoby pak ústí do jednotícího pojmu *shromažďování*, jež představuje všechny významy, se kterými se člověk v životě setkává. Autor k pochopení těchto vztahů uvádí krásný příklad stavby mostu, která proměňuje okolí řeky a její břehy v místo, které odhaluje významy daného prostředí. Tuto proměnu pak chápeme jako existenciální účel architektury. Ve městech je pak jejím prostřednictvím konkretizován *genius loci* neboli „zhmotňován“ význam či poslání místa.⁹⁵

Již v předchozích kapitolách byla řeč o *orientaci* a *identifikaci* jedince v rámci prostoru. Důležitost těchto pojmů v souvislosti s fenoménem *genia loci* je tedy potřeba závěrem akcentovat také v této kapitole. Ve snaze pochopit *genia loci* určitého místa jsou totiž tyto dvě psychické funkce stěžejní, jelikož patřit k nějakému místu, tedy vnímat jej jako významuplné a v existenciálním smyslu *bydlet*, předpokládá přítomnost obou z nich.⁹⁶

2.6.1 Genius loci na Karvinsku

„*Chceme-li porozumět sami sobě, měli bychom nejprve znát genia loci území, v němž působíme.*“⁹⁷ Tato citace z knihy Jaroslava Vencálka pojednávající o *geniu loci*

⁹⁴ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 17. ISBN 978-80-7363-303-5.

⁹⁵ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 50-69. ISBN 978-80-7363-303-5.

⁹⁶ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 18-23. ISBN 978-80-7363-303-5.

⁹⁷ VENCÁLEK, J. *Moravskoslezský kraj - genius loci*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. s. 7. ISBN 80-7368-094-7.

Moravskoslezského kraje, konkrétně pak o jednotlivých krajinných celcích, přesně vystihuje záměr a cíl této práce. Záměrně ji také uvádím jako úvodní větu této podkapitoly, ve které se budu snažit definovat jednotlivé aspekty mající vliv na specifičnost ducha místa, nejen území Karvinska, ale především konkrétně města Karviné.

Zmíněná citace velmi citlivě a zároveň úderně vystihuje silnou vazbu člověka k „jeho“ místu. Tímto místem se míní domov, tedy území, v němž působíme. Pojem *působíme*, pak lze chápat u Vencálka podobně jako u Norgerba-Schulze pojem *bydlení*. Oba tyto termíny mají blízkou vazbu k již zmíněným psychickým funkcím *orientace* a *identifikace* člověka v rámci „jeho“ prostoru. Mají tedy významné postavení v procesu nalézání a pochopení *genia loci* určitého místa či města, o to intenzivněji pak města rodného či města, ve kterém žijeme a považujeme jej za domov.

Již v předchozí podkapitole *Vnímání města a jeho atmosféry* jsem zmínila zajímavý fenomén vážící se k vnímání notoricky známého místa, tedy např. rodného města. Takové vnímání bývá podprahové, nevědomé a může být spojeno s negativními prvky, jako je přehlížení nedostatků či návyk na nepřiliš uspokojujivé prostředí. Zároveň nás však s domovem či místem, kde jsme se narodili, váže intenzivní citová vazba vycházející z naší vlastní minulosti a ze zkušeností pramenící z tohoto místa. Krásný příklad takového intenzivního vztahu mezi člověkem a jeho domovem uvádí opět Norberg-Schulz. Popisuje návrat muže na místo, kde stával jeho rodný dům. Vlivem války však dům zmizel z povrchu zemského. Muž byl ztracen. Když však zahlédl na chodníku jemu známou dlažbu, všechny vzpomínky na dětství, které v té ulici prožil, se rázem zhmotnily, stejně jako silný pocit z návratu domů.⁹⁸

Z předchozích odstavců je zřejmé, že vnímání rodného města, poznávání, uvědomění a pochopení jeho charakteru a následně také *genia loci* je poněkud odlišné od vnímání měst ostatních, u kterých je zřejmá absence zmíněných silných emocionálních vazeb. Podprahové vnímání otupující pozornost a ostražitost vůči negativním prvkům

⁹⁸ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 21. ISBN 978-80-7363-303-5.

prostředí může figurovat v rámci vnímání atmosféry a pochopení genia loci jako rušivý element, který znemožňuje správné naladění a otevřenost k vnímání prostředí. Silný vztah k městu a osobní vazba k jednotlivým místům a předmětům městského prostředí jsou naopak klíčem k identifikaci a tedy i možnému spřátelení se s daným prostředím a jeho přijetí tzv. za své.⁹⁹

Ve vztahu k městům či konkrétním místům, která nesou prvky naléhavých osobních vazeb, je potřeba objektivnosti a nezaujatosti velmi důležitá. Pokládám tedy za podstatné zmínit, že tyto osobní vztahy mohou sice napomáhat s identifikací s místem, a tedy pochopením genia loci, hrozí zde však také určitá zaslepenost vycházející z emocionálních vztahů člověka k tomuto prostředí a také subliminální vnímání s sebou nese zmíněné aspekty.

S ohledem na výše uvedené činitele se pokusím o objektivní posouzení a definování genia loci města Karviná, které je mým rodným městem, s pomocí již zmíněné knihy *Moravskoslezský kraj - genius loci* a dalších dostupných regionálních materiálů. Významným informačním zdrojem je také několikrát zmiňovaná publikace Norberga-Schulze zabývající se ve své první části fenoménem genia loci v obecné rovině, kterou je možno dále konkretizovat. Silná osobní vazba k městu Karviná je však nepopíratelná.

V kapitole věnující se městu Karviná z historického i industriálního hlediska byl několikrát zmíněn a akcentován fakt, že toto město prošlo během své historie výraznou proměnou především z hlediska obrazu a podoby města, a to vlivem důlních činností. Těžba černého uhlí se v této oblasti projevila jako nejpodstatnější lidská činnost, která měla za následek rozvoj města a určovala také jeho podobu, která se proměňovala s důlními vlivy. Tato „proměna“, o které se zmiňuje také kniha *Moravskoslezský kraj - genius loci*, je pro město Karviná určující a troufám si tvrdit, že je to nejvýraznější prvek, jenž formuje místního genia loci. Autor uvádí citaci, která popisuje, jak na území tehdejší samostatné obce Doly v podstatě zmizel život. Původní město se vlivem hlubinné těžby propadlo, celá krajina tak

⁹⁹ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 20-21. ISBN 978-80-7363-303-5.

získala od základu jiný ráz. *„Tento příběh pro svou pravdivost a nebývale silnou intenzitu lidských prožitků nabyl povahu genia loci, a proto patří ke Karvinsku podobně, jako k Moravskoslezskému kraji patří řeka Ostravice.“*¹⁰⁰

Ve zmíněné citaci autor zdůrazňuje, jak významný vliv měla tato devalvace krajiny na své obyvatele, především ty původní, kterým sesun a propad půdy vzal jejich domovy. Při pohledu na dnešní část Karviná-Doly je obtížně uvěřitelné, že zde ještě před několika desítkami let stálo plně obydlené a „živé“ město. Zde se nabízí zmíněná paralela o muži, který po válce nenašel svůj rodný dům tam, kde jej před časem opustil. Podobně prázdný a bezradný pocit vyvolává také krajina staré Karviné, zde však nezůstala ani ta dlažba chodníku, ani jiné člověkem vytvořené předměty související s původním městem. Místo toho se zde dnes nachází vylidněná krajina vzniklá výraznými obnovami, jejichž prostřednictvím se projevil zcela nový obraz části města. Dnes již „neživé město“. *„V tom původním ale byla lidská sídla, v tom je přece jen něco zvláštního. Rekultivované plochy vytvářejí podivnou sociální pustinu, zejí jakousi lidem nepřírozenou a nevlastní prázdnotou.“*¹⁰¹

Ke „zmizení“ staré Karviné došlo nejvýrazněji v 50.-60. letech minulého století. V tomto období se destruovaly a bouraly téměř všechny budovy tehdejšího města. V oblasti hlavní ulice však ještě do nedávna stály poslední dva rodinné domy s malými obchody v přízemních prostorech. Dnes jsou i ty nenávratně „pohlčeny“ neodvratnými proměnami, které s sebou přinesla těžba. Ve stejné době se rozvíjely nové části města. Pro obyvatele staré Karviné musely být vytvořeny nové prostory, nová místa k bydlení, nové domovy. Vystavěna tak byla sídliště Hranice, Ráj a Mizerov. Starousedlíci tak byli v podstatě nuceni identifikovat se se zcela odlišným prostředím. Sídliště postavená cíleně pro „ubytování“

¹⁰⁰ VENCÁLEK, J. *Moravskoslezský kraj - genius loci*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. s. 133. ISBN 80-7368-094-7.

¹⁰¹ VENCÁLEK, J. *Moravskoslezský kraj - genius loci*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. s. 134. ISBN 80-7368-094-7.

obyvatel, kteří již nemohli setrvat ve svých domovech ve staré Karviné, měla nelehkou úlohu poskytnout těmto lidem domov.¹⁰²

Přestože v současné době již v Karviné žijí další generace původních obyvatel staré Karviné, které toto zmizelé město sami nezakusili, je dle mého názoru ve městě stále přítomna ona vzpomínka na život, který se kdysi odehrával o několik kilometrů dál. Zmíněná prázdnota a nejistota se vznáší nad sídlišti jako ta všudypřítomná šedivá mračna a okolní smog. Tyto negativní prvky znečištěného životního prostředí mají také svůj vliv na podobu a celkový charakter města. „*Do jisté míry je charakter místa funkcí času: mění se s ročním obdobím, s denní dobou a počasím...*“¹⁰³ Tento fakt v Karviné platí dvojnásob. Za teplého slunečného podvečeru dokáže být Karviná neobyčejně krásná a přívětivá. V podzimních ránech plných smogu, pachu a šedi se vzpomínky na letní dny zdají býti pouhým bláhovým snem. Proměnlivý charakter se tak zde stává stálým geniem loci...

2.6.2 Genius loci Prahy

Stejně jako byla významná úvodní citace v předchozí podkapitole věnované geniu loci města Karviné, je tato citace pro mě platná a podstatná i v kapitole této. Bude se věnovat zmíněnému fenoménu tentokrát v podobě genia loci města Prahy, jelikož Praha je město, ve kterém v současné době *působím*, tedy *bydlím*.

V pojednání o geniu loci Karviné se často skloňovalo slovo proměna jako podstata určující charakter a nakonec i vlastní fenomén ducha místa. U snahy porozumět a definovat genia loci Prahy to bude obdobné ve smyslu akcentace jednoho přirovnání. Norberg-Schulz jej ve své knize odhaluje hned v první části věnované Praze, nazvané *Obraz*. „*Okouzlení*

¹⁰² VENCÁLEK, J. *Moravskoslezský kraj - genius loci*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. s. 135. ISBN 80-7368-094-7.

¹⁰³ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 14. ISBN 978-80-7363-303-5.

*Prahou pramení především z naléhavého pocitu tajemna.*¹⁰⁴ Tuto tajemnost následně demonstruje na konkrétních příkladech architektury Prahy, samotného prostorového členění města, jeho atmosféry, tedy nezaměnitelném charakteru, který se zrcadlí v samotném genu loci.

Je důležité zmínit, že se autor při svém rozboru genia loci Prahy zaměřil pouze na historické centrum města. Ostatní městské části, sídlištní útvary či periferie jsou v jeho podání upozaděny. I ty však mají své osobité kouzlo. Praha je městem mnoha tváří, ta, kterou nám odkrývá Norberg-Schulz, je však, troufám si tvrdit, nejintenzivnější.

Tajemství Prahy podle autora spočívá především v její architektuře a prostorovém členění. Praha je známá svými malebnými uličkami, kterými lidé procházejí jako labyrintem. Pronikáním do hloubky „věcí“, v našem případě do nitra města, prostřednictvím množství pavlačí a dvorků město poskytuje příležitost k objevování, nalézání a „utváření“ nových míst. Zároveň si uchovává něco ze své záhadnosti, kterou autor dokázal vystihnout v jediné větě, která pro mě osobně vystihuje celou podstatu města.¹⁰⁵ „*V Praze se to, co je skryté, zdá být dokonce reálnější než to, co lze bezprostředně vnímat.*“¹⁰⁶

Další důvod, pro který Praha okouzluje, se opět týká specifické architektury, konkrétně jejího sepjetí s bohatou historií. „*Všechny domy zde mají hluboké kořeny ve vrstvách dějin, vyrůstají z těchto kořenů a jejich individuální jména připomínají legendární minulost.*“¹⁰⁷ Tento aspekt je pak dále konkretizován v jednotlivých budovách, které zároveň tíhnou k zemi díky svým hlubokým kořenům, a také se upínají k nebi prostřednictvím věží, ve kterých spočívají ohniska městského prostoru. Kontrast mezi

¹⁰⁴ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 78. ISBN 978-80-7363-303-5.

¹⁰⁵ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 78. ISBN 978-80-7363-303-5.

¹⁰⁶ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 783. ISBN 978-80-7363-303-5.

¹⁰⁷ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 78. ISBN 978-80-7363-303-5.

horizontalitou a vertikálitou autor zdůrazňuje jako zvláštní smysl pro zemi a nebe. Tento jev se pak nejvýrazněji uplatňuje v samotném genu loci města Prahy.¹⁰⁸

Pro celkové pochopení genia loci města Norberg-Schulz akcentuje pochopení lokální krajiny, tedy přírodního rámce, jenž městu slouží jako rozlehlé pozadí. Také v případě Prahy nelze opomenout její prostorové umístění v rámci republiky, ale také Evropy. Praha se nachází ve středu Čech, které mají svůj specifický krajinný reliéf zahrnující jak přívětivé mírné kopce, tak mnoho překvapivých protichůdných přírodních prvků. Vše dohromady tvoří jakousi zvláštní syntézu, která dává vzniknout určitému charakteru české krajiny, kde je vše vedle sebe a společně. „(...) *divoké skály, horké prameny, hluboká údolí a nepropustné lesy zpřítomňují původní síly země.*“¹⁰⁹ Paralelu k této krajině pak Praha vykresluje ve svém vlastním prostorovém uspořádání, které umožňuje, jak jsem již zmínila, pronikat do nitra věcí a tím neustále překvapovat.¹¹⁰

V celém výkladu se autor výrazně zaměřuje na samotnou architekturu Prahy, která pro něj shromažďuje a zhmotňuje jejího ducha. Významným prvkem ovlivňujícím genia loci Prahy zásadním způsobem je zvláštní cit pro zachování místního charakteru, i přes značné vlivy různých kultur či období. Tento výrazný, obdivuhodný a typicky pražský architektonický jev vzpomíná ve své knize *Praha* také Petr Král, který jej přímo spojuje se zmíněným pocitem tajemna. „*K tajemství Prahy – a celého českého ducha – patří zvláštní eklektismus: jedinečné umění sloučit neslučitelné, využít ve svůj prospěch nejprotichůdnějších sil a vytvořit si vlastní osobnost spojením nejrůznějších vlivů.*“¹¹¹

¹⁰⁸ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 83. ISBN 978-80-7363-303-5.

¹⁰⁹ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 98. ISBN 978-80-7363-303-5.

¹¹⁰ NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 92-94. ISBN 978-80-7363-303-5.

¹¹¹ KRÁL, P. *Praha*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. s. 21. ISBN 80-7184-940-5.

2.7 Město ve výtvarném umění

„(...) o vnímání celku prostředí, o tom, jak na nás například působí pokoj, do něhož jsme vstoupili, město, nebo celá krajina – o tom má psychologie daleko méně vědomostí. Snad to neplatí o krásné literatuře – v ní nalezneme vyčerpávající, někdy poetické popisy krajiny, což jsou vlastně neopakovatelné individuální prožitky, vyvěrající z celku vnímaného prostředí.“¹¹²

Další kapitolu jsem se opět rozhodla uvést citací, ve které se, dle mého názoru, ukrývají významy, které výstižně stvrzují nejen výjimečnost poezie, ale zároveň jsou platná pro výtvarné umění. Právě zmíněné nepřenosné osobní prožitky, vycházející z vlastních zkušeností s prostředím, ve kterém člověk žije, jsou východisky pro tvorbu výtvarných umělců.

Někteří z nich se tématem městského prostředí zabývají jako stěžejním námětem své celoživotní tvorby, jiní jej řadí mezi další náměty a „zkoumají“ jej krátkodobě. Všechny však pojí fascinace lidskými sídly s touhou zobrazovat okolní města s pro ně typickými domy, ulicemi, náměstími, obchody, továrnami, ale i prachem, hlukem, světlem a s celkovou jedinečnou atmosférou, kterou mají, podle Norberga-Schulze, všechna místa, tedy i ta městská. Pro tyto umělce mají význam právě ta městská místa ukrývající specifický charakter popsatelný barvitými přídavnými jmény, a zobrazitelný jejich osobitými rukopisy.

Historie zobrazování města či zkoumání města jako samostatného výtvarného námětu by vystačilo na celou další práci. V rámci svého pojetí se proto zaměřím pouze na některé umělce, jež se zabývali nebo stále zabývají tématem města. Volila jsem převážně ty z českého prostředí z důvodu kontinuity celkového pojetí práce, která se zabývá českými městy.

Jednotlivé osobnosti českého umění jsem volila na základě významnosti a osobitosti v rámci jejich ztvárnění námětu a také vlastních výtvarných preferencí. Zaměřila jsem se

¹¹² ČERNOUŠEK, M. *Psychologie životního prostředí*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1986. s. 27. ISBN 40-042-86.

pouze na tradiční výtvarná média, jako je kresba, malba a grafika, přesto-že jsem si vědoma, jaké množství možností výtvarného zpracování město, jako námět nabízí. Tato redukce vychází ze samotné koncepce celé práce, především té výtvarné. Sama města reflektuji prostřednictvím média kresby, snažila jsem se tedy o ucelené pojetí i v rámci teoretické a didaktické části.

V dalších podkapitolách se budu konkrétně věnovat umělcům, kteří jsou spjati svou tvorbou s „mými“ městy. Představím tedy tvorbu karvinských umělců, pro které byla krajina, město a samotná Karviná celoživotním námětem. Z umělců, jež ve svých dílech zobrazují Prahu, jsem volila záměrně osobnosti z různých časových období a záměrně s odlišným výtvarným přístupem a rukopisem. Přičemž každý z nich do své tvorby a zobrazení Prahy přenesl některé aspekty, jež se významně podílejí na existenci jejího genia loci.

V této kapitole bych však ještě ráda uvedla několik autorů, jejichž tvorba je spojena se zobrazením města, nespadají však do kategorií karvinských či „pražských“ umělců. Přesto pokládám jejich způsob práce s tímto námětem za výrazný a osobitý. Zvolila jsem autory současné výtvarné scény, s důrazem na aktuální pojetí a přístup k tomuto námětu. Mezi ty české jsem pak zařadila jednoho zahraničního, jímž je maďarský umělec Gábor Koós, který letos působil v České republice v rámci ateliérů *MeetFactory*, kde v jedné z výstavních prostor Galerie Kostka představil svou tvorbu.¹¹³

Jedním z českých současných autorů věnujících se námětu města je Zbyněk Sedlecký. Pro jeho plátna je typické gestické expresivní pojetí malby. Soustředí se na samotnou formální výstavbu obrazu, avšak bez detailní či popisné podoby. Zajímavým prvkem v jeho obrazech je proměnlivost a jakési odmítání uzavřeného či definitivního pojetí malby. Tematika městského prostředí prostupuje celou jeho tvorbou, ať už jde o obrazy

¹¹³ MeetFactory: Gábor Koós (HU): Dvacetiletý les. *MeetFactory* [online]. 2015 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.meetfactory.cz/cs/program/detail/gabor-koos-hu-dvacetiletý-les>

budov, městských částí, ulic, silnic, či obrazy figurální, ve kterých vystupují jednotlivci pouze jako odosobněné skupiny lidí s určitými znaky, díky kterým je možné je identifikovat.¹¹⁴

Malíř Petr Malina patří ke stejné generaci malířů jako výše zmíněný Sedlecký a také se ve svých malbách věnuje motivům města. Jeho malby jsou však diametrálně odlišné. Malina se soustředí na precizní, čisté plochy, formální realistické, avšak souhrnné zpracování malby bez většího detailu. „(...) jeho plátna navzdory zřetelnému poutu se skutečností víc skrývají, než vyjevují.“¹¹⁵ Autorovi nejde o přesný přepis reality, jako se na první pohled může zdát, ale o onu prchavost každodenního života, o jedinečnou chvíli, která je jen těžko zachytitelná či uchovatelná. Tento zvláštní moment v jeho obrazech je umocněn právě motivem města, které je centrem těchto okamžiků. „*Město je těkavý souhrn opakujících se prvků – geometrizujících linií, ploch, hmot a hran, a takové je i na obrazech Petra Maliny.*“¹¹⁶

Zmíněné vizuální prvky pak autor umocňuje kompozicí, která se soustředí na zdánlivě nezajímavý výsek ulice, domu či fasády a vzniká zde rezonující detail oproštěný od svého „kontextu“. Tyto zvláštní, čisté až minimalistické pohledy bez zdánlivé souvislosti jsou pro mě osobně v díle Petra Maliny nejzajímavějším a nejsilnějším prvkem.¹¹⁷

Autorská dvojice David Böhm a Jiří Franta spolupracují již od roku 2006. Pro jejich tvorbu je příznačná hravost, lehkost, nadsázka, důvtip a především překračování hranic klasických médií, jako je kresba či malba. Jejich projev nese prvky komiksu a samotná estetika kresby je osobitě stylizovaná, avšak precizní a velmi úderná a přesvědčivá. Dvojice se věnuje mnoha prostředkům současného uměleckého vyjadřování, od kresby, ilustrace přes, tvorbu knih až po performance. Tematicky či programově se městu jako námětu nevěnují, avšak některé jejich práce jsou s okolním prostředím úzce spojené.

¹¹⁴ Michal Pěchouček: Zbyněk Sedlecký. *Zbyněk Sedlecký* [online]. 2009 [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: <http://www.zbyneksedlecky.com/>

¹¹⁵ Radek Wohlmuth: Petr Malina: CITY TIME. *Galerie Kritiků* [online]. 2015 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.galeriekritiku.cz/view/petr-malina-city-time-1427463364>

¹¹⁶ Radek Wohlmuth: Petr Malina: CITY TIME. *Galerie Kritiků* [online]. 2015 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.galeriekritiku.cz/view/petr-malina-city-time-1427463364>

¹¹⁷ Radek Wohlmuth: Petr Malina: CITY TIME. *Galerie Kritiků* [online]. 2015 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.galeriekritiku.cz/view/petr-malina-city-time-1427463364>

Böhma a Frantu uvádím především jako příklad neklasického přístupu ke kresbě, se kterou pracují velmi neotřele a nápaditě. Z prací, jež určitým způsobem rezonují s městským či přírodním prostředím, bych uvedla akci Davida Böhma *1 km*, dále společné počiny *Kresbu mořem* nebo kresby jeřábem a mou oblíbenou kresbu stromy z cyklu *Skoro nic není úplně*.¹¹⁸

Avizovaný maďarský umělec Gábor Koós pracuje s klasickými grafickými technikami, konkrétně s frotáží a dřevorytem, avšak netradičním způsobem. Prostřednictvím frotáží zaznamenává a uchovává otisky konkrétních předmětů, objektů, krajin, prostorů. Všechny zmíněné elementy se v autorově pojetí stávají předobrazem otisku. Koós přemaluje jednotlivé předměty a tuto malbu pak otiskne.¹¹⁹

Druhou zmíněnou technikou je dřevoryt, který využívá k „uchování“ větších celků, ulic, domů, lesa atd. Opět tuto techniku svým přístupem transformuje a přesahuje tak její klasické využití. Počet tisků redukuje na jeden originál, který spolu s podkladovou formou vystavuje jako kompletní dílo. „*S využitím podkladových formátů založených na dřevorytu „tisknu“ a rekonstruuji moje vlastní okolí: dvůr mého prvního vlastního bytu, ulici, ve které bydlím, nebo tramvaj, kterou používám každý den při cestě do práce.*“¹²⁰

Gábor Koós ve svých pracích soustřeďuje své zkušenosti, vzpomínky a pocity související s jeho nejbližším okolím. Přenáší objekty, místa a celé prostory či výseky krajiny do zvláštní, sugestivně působící podoby, která mnohdy přesahuje nejen klasický způsob tvorby grafických listů, ale také jejich interpretování a prezentování prostřednictvím prostorových instalací.¹²¹

¹¹⁸David Böhm, Jiří Franta: *Work. David Böhm, Jiří Franta* [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.bohmfranta.net/category/work/?lang=cs>

¹¹⁹ MeetFactory: Gábor Koós (HU): Dvacetiletý les. *MeetFactory* [online]. 2015 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.meetfactory.cz/cs/program/detail/gabor-koos-hu-dvacetiletý-les>

¹²⁰ Gábor Koós: Gábor Koós. *MeetFactory* [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.meetfactory.cz/cs/program/rezidency/rezidency-program/gabor-koos>

¹²¹ Gábor Koós: Gábor Koós. *MeetFactory* [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.meetfactory.cz/cs/program/rezidency/rezidency-program/gabor-koos>

2.7.1 Město Karviná jako výtvarný námět

Městu Karviná jako výtvarnému námětu se věnovalo mnoho umělců, především její rodáci či autoři ze Slezska, pro něž bylo okolní prostředí inspirací a budilo touhy k jeho zobrazování a zachycování její zvláštní atmosféry. K těm nejvýznamnějším autorům patřil Rudolf Žebrok, Franciszek Świder, Otakar a Edgar Baranovi. Možná je málokomu známo, že uznávaný malíř střední generace, Jakub Špaňhel, který v současnosti působí v Praze, je také rodákem z Karviné.

Všechny zmíněné umělce tedy spojuje město Karviná, která byla jejich rodištěm či domovem a mnohdy námětem k tvorbě. Pro všechny uvedené umělce také platí, že se ve své výtvarné činnosti zabývali či zabývají tématem města, architektury, interiérů, obecně tedy okolním prostředím.

Prvním zmíněným malířem, který začínal tvořit jako samouk, je Rudolf Žebrok. Narodil se v Karviné dne 18.10.1915 u dolu Hohenegger. Žebrok se vyučil pekařem a odborné malířské vzdělání získal až později od již zmíněného Franciszka Świdra, který byl jeho přítelem. Žebrok pro své nepřehlédnutelné nadání dosáhl na přelomu 40. a 50. let úspěchů prostřednictvím svých realistických obrazů. Věnoval se především žánrovým motivům, námětům z okolního prostředí, tedy toho městského. Zobrazoval také zdejší průmyslovou krajinu s její specifickou náladou a atmosférou. Již ve své době zaujal také obrazy se sociální tematikou protknutou lokálním rázem. V pozdějším období svého života tvořil mnoho portrétů a z tematiky okolního prostředí jej zaujal námět lesa. Žebrok tvořil kresby, ale především kvašové a akvarelové malby, prostřednictvím kterých dokázal dokonale zachytit podstatu námětu.¹²²

Veškerá dochovaná tvorba Rudolfa Žebroka i dalších zmíněných umělců Karviné byla sumarizována a převedena do knižní podoby. Petr Holý, vytvořil ucelený pohled na tvorbu autorů Žebroka a Świdra, Marie Šťastná je autorkou třetí, doplňující publikaci o Otakaru Baranovi. Tyto knihy poskytují odborné a laické veřejnosti možnost setkat se s jejich díly

¹²² HOLÝ, P. *Malíř Rudolf Žebrok*. Petrovice u Karviné: PRO, Karviná: Slezská univerzita v Opavě, 2002. s. 143. ISBN 80-7248171-1.

prostřednictvím kvalitních reprodukcí. Obrazové materiály či reprodukce obrazů uvedených autorů je téměř nemožné získat v elektronické podobě. Pro získání povědomí o tvorbě autorů mohou tedy čtenáře odkázat ke zmíněným publikacím.

Dalším karvinským umělcem je již výše zmíněný přítel Rudolfa Žebroka, Franciszek Świder (1911-1997), který byl po celý život „(...) *bytostně spjatý se svým rodným městem Karvinou, Slezskem a přírodou.*“¹²³ Umělecké vzdělání získal v Krakově a později v Praze na Uměleckoprůmyslové škole a Akademii výtvarných umění. Vždy však zůstal věrný rodnému městu, které bylo bytostně spojeno s jeho celoživotní osobní i profesní uměleckou cestou.¹²⁴

Jako umělec a autor byl velice technicky zdatný a věnoval se mnoha oborům, jak malbě, kresbě, grafice, ilustraci, či sochařství. Z námětů jej zajímal především každodenní život spojený se specifickou atmosférou tehdy výrazně prosperující průmyslové Karviné. Také jeho portrétní tvorba je protknuta místním koloritem a doložena je mnoha podobiznami horníků a dělníků.¹²⁵

Zvláštní postavení v jeho malbě má motiv lesa. Nепropustný, temný a zvláště nepřívětivý, takový, jaký býval u kališť v důlních oblastech. Świder ve svých dílech uchoval specifický charakter míst, která jsou dnes již minulostí. Troufám si tvrdit, že svými akvarely zachytil onu atmosféru, charakter a snad i samotného *genia loci* města, jež je dnes také pouhou vzpomínkou na Starou Karvinou.¹²⁶

Třetím a posledním z trojice významných karvinských umělců je Otakar Baran (1905-1986). „(...) *patřil spolu s Franciszkem Świderem a Rudolfem Žebrokiem k trojici karvinských malířů, kteří představovali od konce 20. let dvacátého století v obtížných sociálních podmínkách Ostravska a Karvinska jednu z regionálních větví československého umění.*“¹²⁷

¹²³ STENCHLÁ, K. *Franciszek Świder, katalog*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2011. s. 6. ISBN 978-80-86696-18-8.

¹²⁴ STENCHLÁ, K. *Franciszek Świder, katalog*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2011. s. 6. ISBN 978-80-86696-18-8.

¹²⁵ STENCHLÁ, K. *Franciszek Świder, katalog*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2011. s. 6. ISBN 978-80-86696-18-8.

¹²⁶ STENCHLÁ, K. *Franciszek Świder, katalog*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2011. s. 6-10. ISBN 978-80-86696-18-8.

¹²⁷ ŠTASTNÁ, M. *Otakar Baran: život a dílo*. Petrovice u Karviné: PRO, Karviná: Slezská univerzita v Opavě, 2005. s. 141. ISBN 80-7248-327-7.

Podobně jako Žebrok se také Baran věnoval technice akvarelu, dá se říci, že však ještě s větší intenzitou. Celé jeho celoživotní dílo je tedy s touto technikou programově spjata. Prostřednictvím akvarelu, techniky, která mu přinášela možnost rychlého zachycení specifické atmosféry karvinských ulic, opuštěných míst, historických zákoutí a dnes i míst zmizelých, dokázal přesvědčivě zachytit místní charakter. S intenzitou sobě vlastní se ve své tvorbě věnoval především přírodním námětům, ale také industriální a člověkem pozměněné krajině.¹²⁸

Dílo Otakara Barana je úzce spjata s Karvinou a Těšínskými Beskydami. Jeho učněm a následovníkem se stal jeho syn Edgar, kterého od útlého věku vedl k výtvarné činnosti. Edgar Baran stejně jako jeho otec Otakar vládl technikou akvarelu. I tematika jeho obrazů a volba námětů byla obdobná. „Zachytil pro nás mnohá zákoutí, která dnes již nemůžeme vidět, ale co je důležité, naučil nás pohlízet na těžce zkoušenou průmyslovou krajinu s láskou a vlastním viděním krásy tam, kde pro mnohé z nás neexistuje.“¹²⁹

Posledním umělcem, jehož tvorbu bych ráda přiblížila, je Jakub Špaňhel, který je rodákem z Karviné a také výrazným a uznávaným současným malířem. Tento fakt jej řadí mezi výše uvedené umělce, avšak jeho tvorba není natolik spjata s jeho rodištěm, jako u výše uvedených autorů. Přesto jej rodné město ovlivnilo, a jak sám v reportáži pro televizní pořad *Artmix* uvedl, některé aspekty jeho tvorby, jako např. používání černé barvy na plátnech, vychází z vlivu „černého“ uhelného karvinsko-ostravského prostředí.¹³⁰ Rodné město v něm jistě zanechalo své nesmazatelné stopy, jež se prostřednictvím jeho obrazů vynořují. „Tu přítomnost industriálu jsem tak vnímal hlavně při cestách z Karviné do Ostravy. Kolem silnice se střídaly uhelné haldy, věže šachet, hornické kolonie a neobydlená

¹²⁸ ŠTASTNÁ, M. *Otakar Baran: život a dílo*. Petrovice u Karviné: PRO, Karviná: Slezská univerzita v Opavě, 2005. s. 141. ISBN 80-7248-327-7.

¹²⁹ Archiv: Edgar Baran byl malířem průmyslového Karvinska. *Karvinský a havířovský deník* [online]. 2011 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: http://karvinsky.denik.cz/kultura_region/20110225edgar_baran.html

¹³⁰ *Artmix*: Jakub Špaňhel. *Česká televize* [online]. 2012 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10123096165-artmix/212562229000005/?clanek=12182>

*vytěžená místa s důlními poklesy. Tohle jsem považoval za venkovskou krajinu, bral jsem to za normální.*¹³¹

První umělecké vzdělání tedy získal v Ostravě, kde navštěvoval střední uměleckou školu. Postupně se tak začal vzdalovat rodné Karviné a zároveň pronikat do uměleckých kruhů. Tato tendence se ještě zintenzivnila nástupem na pražskou AVU. V Praze Špaňhel začal také žít a tvořit. V posledních letech se však uchýlil k venkovu, na který si, podle vlastních slov, musí zvykat, jelikož jeho dosavadní život byl vždy spojen s městem.¹³²

Obrazy Jakuba Špaňhela jsou tematicky různorodé, maluje květiny, portréty, v současné době i zvířata a krajinu venkova. Nejvýrazněji se však prosadil se svými velkými plátny interiérů kostelů. Architektura a samotné město mají v jeho díle významnou pozici. Obecně se dá říci, že „(...) jeho témata mají často vztah k osobnímu životu nebo zkušenosti.“¹³³

Podle svých slov rád maluje to, co ho obklopuje. Několikrát v mládí maloval prostředí Karviné, její náměstí s historickou kašnou a budovami v pozadí, stejně jako Karlův most či významné budovy jiných měst, např. Berlína, kde také nějakou dobu žil. Z tematiky městského prostředí bych vyzdvihla obrazy benzinek, ze kterých doslova tryská naléhavá atmosféra noční městské ponuré krajiny bez lidí. U obrazů s motivy benzinek autor vzpomíná svého oblíbeného umělce Kamila Lhotáka.¹³⁴ „Možná jsem u těch věcí myslel na Skupinu 42.“¹³⁵

Celkově je pro tvorbu Jakuba Špaňhela typický expresivní rukopis. Malby na obrovská plátna bez výrazného detailu, ve kterých se stávají stěžejním vlastní osobitý malířský rukopis, prostřednictvím kterého autor dokáže dokonale vystihnout atmosféru

¹³¹ Ivan Mottýl: Malíř Jakub Špaňhel se těší na smog. Do Ostravy přiváží své motýly. *Ostravan* [online]. 2014 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.ostravan.cz/12442/malir-jakub-spanhel-se-tesi-na-smog-do-ostravy-privazi-sve-motyly/>

¹³² Adam Gallery, galerie současného umění Brno: Jakub Špaňhel. *Adam Gallery* [online]. 2014 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.adamgallery.cz/jakub-spanhel1>

¹³³ WOHLMUTH, Radek. Skoro nic jsem nevymyslel: S Jakubem Špaňhelem o rychlé malbě, dobrých radách a počítači. *Art + Antiques*. Praha: Ambit Media, a.s., 2014, (11): 28-36. ISSN 1213-8398.

¹³⁴ Artmix: Jakub Špaňhel. *Česká televize* [online]. 2012 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10123096165-artmix/212562229000005/?clanek=12182>

¹³⁵ WOHLMUTH, Radek. Skoro nic jsem nevymyslel: S Jakubem Špaňhelem o rychlé malbě, dobrých radách a počítači. *Art + Antiques*. Praha: Ambit Media, a.s., 2014, (11): 28-36. ISSN 1213-8398.

zobrazovaného místa. Divák, jenž je konfrontován s jeho obrazy, je jimi přímo „pohlcen“. Dle mého názoru autorova plátna představují dynamický a osobitě neurvalý pohled na všední věci (každodenního) života.

2.7.2 Město Praha ve výtvarném umění

*„Praha odedávna inspirovala a přitahovala umělce všech profesí, národů i věků, láká je dnes a sotva tomu bude jinak v budoucnu.“*¹³⁶ Zmíněná předzvěst z drobné knížky autorky Věry Laudové z roku 1978 se stala skutečností a potvrzuje, že i dnes je téma města stále aktuální a že Praha je i pro současné umělce bytostí, jejíž tajemnost a jedinečnost zachycují ve své tvorbě.

Takovými umělci jsou například Jiří Sozanský a Roman Trabura. Dalším výrazným umělcem, jenž ve své tvorbě uchoval cosi z oné naléhavé tajemnosti Prahy, je Jakub Schikaneder, kdysi opomíjený, dnes již uznávaný český autor přelomu 19. a 20. století. S tématem Prahy je bytostně spojena také Skupina 42. Umělce této skupiny fascinovala krása města, soustředili se však na jeho periferii, která v sobě ukrývá vlastní specifickou atmosféru.

Tvorbu spojenou s náměty Prahy prvních tří zmíněných autorů jsem zvolila jako ukázkou zhmotnění či uchování fenoménu *genia loci*, jenž byl popsán výše. Dle mého názoru každý z těchto umělců zobrazuje ve svých malbách prvky, jež se výrazně podílejí na charakteru města Prahy a jsou dokladem přítomnosti ducha místa, jak jej odhaluje Norberg-Schulz. Skupinu 42 pak nelze v souvislosti s Prahou opomenout, ačkoli se jejich pozornost upínala na jiná místa spojená s okrajem města. Vyjevují však zde další vrstvy atmosféry města a jsou tak příkladem jeho ucelenějšího obrazu.

¹³⁶ LAUDOVÁ, V. *Obraz města v současném malířství*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1978. s. 8. ISBN neuvedeno

Malíř Jakub Schikaneder zahrnul ve své tvorbě několik témat a námětů, od portrétů přes melancholicky laděné obrazy s postavami žen až po lyrické obrazy pražských uliček, zákoutí, nábřeží a Karlova mostu. Jeho citlivé malby Prahy plné melancholické nálady jsou zhmotněním zmíněné tajemnosti, kterou město oplývá. Schikanederovy obrazy Prahy dokládají existenci fenoménu ducha místa a onu specifickou atmosféru, která je mnohdy těžko popsateľná a nepřenosná. Autorovi se však v jeho malbách podařilo uchovat onu atmosféru a tím ji předat také divákovi.¹³⁷

Tvorba Jiřího Sozanského je spjata s mnoha druhy médií, věnuje se malbě, soše, grafice i environmentálním akcím na pomezí happeningu. Hlavní tématem jeho prací se stala figura ztělesňující mnohdy lidskou nesvobodu, utrpení a trauma. Sozanského tvůrčí práce je charakteristická právě aktivním zapojením proti projevům lidské nespravedlnosti. Z výtvarného hlediska jsou pak jeho obrazy, grafiky, ale i sochy tvořeny expresivním rukopisem, který příznačně rezonuje s volenými tématy.¹³⁸

Jiří Sozanský je rodákem z Prahy, ve které také prožil celý svůj život. V roce 2011 představil v Muzeu hlavního města Prahy výstavu nazvanou *Metropolis*, na které prezentoval práce reflektující jeho vnímání a prožívání rodného města. Jeho sugestivní velkoformátová plátna zpodobující významné stavby historické Prahy odkazují k důstojnosti města a jeho významu jako námětu v rámci českého výtvarného umění. Malby tryskající živým malířským gestem představují obdivuhodnou a majestátnou pražskou architekturu ve světle historické vážnosti, která je v dnešní době degradována odlesky fotoaparátů, jež patří masám turistů zaplavující nejen českou metropoli.¹³⁹

¹³⁷ Olga Koníčková: Jakub Schikaneder (1855-1924) stále nádherně tajemný. *Kultura 21* [online]. 2012 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.kultura21.cz/vytvarne-umeni/4927-jakub-schikaneder>

¹³⁸ Centrum pro současné umění Praha, o.p.s: Jiří Sozanský. *Artlist* [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/jiri-sozansky-2646/>

¹³⁹ *Muzeum hlavního města Prahy. JIŘÍ SOZANSKÝ – METROPOLIS* 10. června – 11. září 2011 Muzeum hlavního města Prahy, Na Poříčí 52, Praha 8 – Florenc, tisková zpráva [online]. [cit. 2015-11-03]. Dostupné z: http://muzeumprahy.cz/content/fck/files/tiskove_zpravy/J_Sozansky.pdf

Jiří Sozanský v projektu *Metropolis* zhmotňuje a uchovává již zmíněného ducha místa, jenž tkví ve zvláštním vztahu mezi nebem a zemí a v architektuře, která tento vztah shromažďuje. Osobitým gestickým projevem umocňuje specifickou atmosféru Prahy.

Obrazy Prahy autorů Schikanedera a Sozanského jsou diametrálně odlišné ve svém výrazovém provedení, přesto vyjadřují silného genia loci Prahy. Různými způsoby tak dojdeme k obdobnému cíli.

Roman Trabura je malířem, jehož tvorba nese různorodé znaky a nelze ji příliš jednoznačně charakterizovat. Z hlediska výtvarného zpracování a přístupu k samotné koncepci obrazu se u něj objevují práce plné barevných kontrastů, kde barevná linie stéká, nevytváří detail a je velmi expresivní. Druhou polohou jeho maleb jsou díla uhlazená, až precizní, s monochromní barevností.¹⁴⁰

Tematicky se autor věnuje několika námětům, jako jsou lyrické, až fantaskní krajiny či pohledy do lesů. Dalším výrazným tématem jsou imaginární města, zahalená do temné monochromní barevnosti zhmotňující atmosféru místa. Mnohdy tyto malby působí tajemně, až nostalgicky. V cyklu maleb nazvaném *Nábřeží* se objevují zmíněné scénérie, pohledy na panorama měst s mnoha věžemi, nábřežími a vodní hladinou, v níž se obraz města zrcadlí. Horizontální členění vodní hladiny a nebe pak výrazně kontrastuje s vertikálními liniemi věží.¹⁴¹

Zmíněný vztah horizontality a vertikality, a také ona tajemnost, kterou v sobě malby uchovávají, jsou přímými aspekty genia loci Prahy. Přestože Trabura maluje imaginární, až fantaskní města, ve zmíněném souboru *Nábřeží* se zrcadlí obraz, charakter i samotný genius loci Prahy.

Jak jsem již uvedla výše, pokládám za nutné se v rámci této podkapitoly zmínit o Skupině 42, která sdružovala umělce, pro něž byla poetika a jedinečnost krásy města programovým východiskem. Jejimi členy byli mnozí významní autoři, jejichž teoretická a

¹⁴⁰ Centrum pro současné umění Praha, o.p.s: Roman Trabura. *Artlist* [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/roman-trabura-540/>

¹⁴¹ Rea Michalová: Roman Trabura. *GALERIE MICHAL'S COLLECTION* [online]. 2011 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://michalscollection.cz/?p=614>

myšlenková východiska byla obdobná. Výtvarné zpracování a přístup k zobrazení města v tíživém období druhé světové války byly však u každého z nich specifické a jedinečné.¹⁴²

Z mnoha významných jmen, která jsou spojena s touto uměleckou skupinou, a mnoha výtvarných děl, maleb, grafik a kreseb bych uvedla alespoň několik konkrétních prací, ve kterých spatřuji kouzlo městské atmosféry, vždy však ztvárněno a uchováno prostřednictvím osobitého výtvarného rukopisu.

Z tvorby Jana Smetany na mě nejsilněji působí jeho kresby a jemné grafiky. Z malířských prací je to pak olejomalba z roku 1943 s názvem *Michelský plynojem II*, jejíž ponurá barevnost jakoby dokládala tíživost tehdejší doby.¹⁴³

Také kresby a grafické listy Františka Grosse poutají svou lehkostí a přímočarostí, s níž dokáže vystihnout daná místa. Stejně tak malby Karlína, Rajské zahrady či Libně poutají nejen svou zvláštní „městskou“ barevností, ale i samotnou konstrukcí jednotlivých domů a fasád, v nichž je patrný rytmus vlastní městu.¹⁴⁴

¹⁴² KLIMEŠOVÁ, M. *Věci umění, věci doby - Skupina 42*. V Řevnicích, v Plzni: Západočeská galerie v Plzni; Arbor vitae, 2011. ISBN 978-80-87164-70-9; 978-80-86415-78-9

¹⁴³ KLIMEŠOVÁ, M. *Věci umění, věci doby - Skupina 42*. V Řevnicích, v Plzni: Západočeská galerie v Plzni; Arbor vitae, 2011. ISBN 978-80-87164-70-9; 978-80-86415-78-9

¹⁴⁴ LAUDOVÁ, V. *Obraz města v současném malířství*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1978. s. 38. ISBN neuvedeno

3 Didaktická část

V rámci didaktické části práce jsem se snažila zúročit všechny doposud získané teoretické znalosti a vlastní výtvarné zkušenosti a zahrnout do tvorby didaktické řady informace týkající se tematiky městského prostoru. Podobně jako jsem teoretickou část založila na odborných základech vycházející z vlastních preferencí, s důrazem na pojetí města jako fyzického prostředí, jež nabízí prostor pro vlastní prožívání a vnímání jeho specifik, stejně tak jsem koncipovala i didaktickou řadu, která tvoří stěžejní díl didaktické části práce.

Didaktickou řadu o pěti výtvarných námětech vztahujících se k tematice města s jeho atmosférou a *geniem loci* jsem koncipovala na míru žákům, kteří navštěvují školy v Karviné. Později bylo rozhodnuto, že praxe z výtvarné výchovy, v rámci které jsem jednotlivé náměty učila, se uskuteční na gymnáziu v Karviné.

Při tvorbě didaktické řady jako celku i v rámci rozpracování jednotlivých námětů a úkolů pro mě bylo stěžejní klást důraz na poskytnutí prostoru pro vyjádření individuálních obrazů/představ žáků o městě, ve kterém žijí. Proto jsem také volila koncept vnímání města Karviné, které se potýká s nepříznivými životními podmínkami vlivem tradičního hlubinného hornictví a také s úbytkem počtu obyvatel, zejména mladých lidí.

Považuji však za důležité uvědomovat si tyto problémy a úskalí a podílet se jako obyvatel města na jeho rekultivaci a obnově. Žákům z Karviné jsem chtěla umožnit zamyslet se nad současným stavem města s ohledem na negativa i pozitiva, která dané městské prostředí přináší. Přece jen je Karviná domovem většiny žáků, kteří navštěvují karvinské školy, a mají tudíž k městu jistě silné citové pouto, stejně jako já sama.

Menší část didaktické řady tvoří výtvarné náměty, které se věnují městu Praha. Stejně jako je koncipována část teoretická a praktická, s důrazem na vnímání a zažívání dvou rozdílných městských prostorů, je pojata i část didaktická, a proto je zde zahrnut úkol tzn. Seznámení s Prahou, a to pro karvinské žáky. Jelikož jsem neznala dosavadní osobní

zkušenosti všech žáků s městem Praha, bylo nutné k tvorbě úkolu přistoupit prozíravě a koncipovat jej jako první seznámení s městem. Při samotné výuce se ukázalo, že mnoho žáků osobní zkušenost s městem mělo, což bylo pozitivní.

3.1 Struktura tématu

Při tvorbě didaktické řady bylo nutné si pro vlastní orientaci a ujasnění vytvořit strukturu daného tématu, řazenou od počátečního názvu diplomové práce až po jednotlivé výtvarné náměty. Pro přehlednost jsem vytvořila grafické znázornění kognitivního procesu zpracování tématu, to je spolu s pracemi žáků součástí obrazových příloh.

Pro didaktickou přípravu celé řady i jednotlivých úkolů jsem vycházela z názvu, tedy tématu diplomové práce, jímž je *Prostor*. Jak jsem již zmínila v teoretické části, téma bylo specifikováno a zúženo do polohy vnímání a prožívání městských prostorů, konkrétně města Karviné a města Prahy. V rámci didaktické přípravy jsem tuto specifikaci tématu nazvala *Město jako prostor, ve kterém žijeme*. Takto jsem také prezentovala název tematického bloku žákům při výuce.

Pro praktickou realizaci jednotlivých úkolů, tedy pro konkrétní přiblížení tématu žákům, jsem zvolila ještě další zpřesnění, ke kterým byly jednotlivé hodiny směřovány. Nazvala jsem jej jako *Vnímání města*. V rámci realizace samotné výuky pak byly sestaveny jednotlivé výtvarné náměty a úkoly, ty pak byly tvořeny jako na sebe navazující úkoly. Důraz byl kladen na postupný proces vnímání, vstřebávání, pochopení a vlastní uchopení tématu žáky. Názvy výtvarných námětů jsou *Moje město Karviná*, *Atmosféra města*, *Hledání míst ve městě*, *Image města Karviná* a *Seznámení s Prahou*. K námětům jsem navrhla konkrétní úkoly, pouze některé z nich byly realizovány.

Celý didaktický projekt, který se váže k mé diplomové práci a tématu městského prostoru, byl koncipován na základě teoretických poznatků souvisejících s danou

tematikou. Dále je nutné z hlediska přípravy didaktické řady a zpracování jednotlivých úkolů přihlídnout k věku žáků, typu školy, v mém případě lokality školy a především k Rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání a gymnázia. Dále je pak vhodné seznámit se se školním vzdělávacím programem dané školy a konkrétními zkušenostmi žáků.

3.1.1 Didaktické zpracování výtvarných úkolů

Výtvarně didaktická řada – *Město jako prostor, v němž žijeme*

1. **Námět:** Moje Město Karviná (podrobně rozpracovaný)

Inspirační východiska: vnímání města, jak na nás město působí (image města, tvář města, orientace ve městě), karvinští umělci, město ve výtvarném umění, ukázky prací/děl, jak můžeme město vizuálně ztvárnit.

Cílová skupina: žáci osmiletého gymnázia.

Pomůcky: papír formátu A4, tuš, dřívko.

Výtvarný úkol: kresba tuší místa v našem městě Karviná podle vlastních předem promyšlených slov/představ, dojmů a asociací.

Vzdělávací cíle výtvarného úkolu dle očekávaných výstupů v rámci **RVP ZV** (žáci nižšího stupně gymnázia):

žák:

- vybírá, vytváří a pojmenovává co nejširší škálu prvků vizuálně obrazných vyjádření a jejich vztahů; uplatňuje je pro vyjádření vlastních zkušeností, vjemů, představ

a poznatků; variuje různé vlastnosti prvků a jejich vztahů pro získání osobitých výsledků

- užívá vizuálně obrazná vyjádření k zaznamenání vizuálních zkušeností, podnětů z představ a fantazie
- vybírá, kombinuje a vytváří prostředky pro vlastní osobité vyjádření
- interpretuje umělecká vizuálně obrazná vyjádření současnosti i minulosti; vychází při tom ze svých znalostí historických souvislostí i z osobních zkušeností a prožitků
- ověřuje komunikační účinky vybraných, upravených či samostatně vytvořených vizuálně obrazných vyjádření v sociálních vztazích

Formulace konkrétních výstupů:

žák:

- volí různé prvky ze svého města/prostoru jako vyjádření osobního vnímání; zaznamenává vlastní dojmy, pocity a asociace, které si spojuje s městem; spojuje reálné prvky města s vlastními představami a vzpomínkami
- žák zaznamenává vizuální zkušenost s městem, využívá dojmy a pocity vyvolané městem
- žák vytvoří vlastní vnitřní obraz/představu o městě
- v rámci tématu se setkal s uměleckými díly R. Žebroka, O. Barana, díly Skupiny 42
- žáci vedli řízenou diskuzi nad vzniklými pracemi, slovně formulovali působení prací ostatních žáků a osobní záměr vizuálně obrazného vyjádření

Vzdělávací cíle výtvarného úkolu dle očekávaných výstupů v rámci **RVP G** (žáci vyššího stupně gymnázia):

žák:

- nalézá, vybírá a uplatňuje odpovídající prostředky pro uskutečňování svých projektů
- využívá znalosti aktuálních způsobů vyjadřování a technických možností zvoleného média pro vyjádření své představy
- charakterizuje obsahové souvislosti vlastních vizuálně obrazných vyjádření a konkrétních uměleckých děl a porovnává výběr a způsob užití prostředků
- své aktivní kontakty a získané poznatky z výtvarného umění uvádí do vztahů jak s aktuálními i historickými uměleckými výtvarnými projevy, tak s ostatními vizuálně obraznými vyjádřeními, uplatňovanými v běžné komunikaci
- vytváří si přehled uměleckých vizuálně obrazných vyjádření podle samostatně zvolených kritérií
- samostatně experimentuje s různými vizuálně obraznými prostředky, při vlastní tvorbě uplatňuje také umělecké vyjadřovací prostředky současného výtvarného umění

Fáze výtvarného úkolu (realizace vzdělávacího obsahu):**Přípravná fáze**

Sepsání tří přídavných jmen, které si žák vybaví, když se řekne Karviná. Přípravná kresba do sešitu, volba místa, použitých prvků, kompozice atd.

Motivace žáků

Zmínění pojmů, které se váží k vnímání města, základní informace o městě v podobě otázek. Diskuze k tématu – Co se Vám ve městě líbí? Co je podle Vás pro Karvinou typické? atd., obrazová ukázka uměleckých děl a fotografií města – poznávání míst.

Realizační fáze

Zadání výtvarné práce: Představte si, že jste umělci, kteří žijí v Karviné. A máte za úkol nakreslit místo v Karviné, které bude vystihovat Vaše přídavné jméno. Nakresli místo v

Karviné, které je..., kresba místa dle vlastních představ, pocitů a dojmů. Samostatná práce každého žáka.

Hodnocení

Reflektivní dialog nad výslednými pracemi řízený učitelem – Jaká je podle tebe Karviná? Jaké místo jsi nakreslil? Co chtěl autor práce podle Vás vyjádřit, jaká je podle něj Karviná. Jaká slova sis napsal? Jaké dojmy jsi chtěl v práci vyjádřit?

2. Námět: Atmosféra města

Inspirační východiska: vnímání atmosféry města, jak na nás město působí (genius loci, individuální versus skupinové vnímání, identifikace s místem), umělci z Karviné (R. Žebrok, F. Świder, O. Baran, J. Špaňhel) ukázky prací/děl, jak můžeme město vizuálně ztvárnit, vyjádření pocitů barvou.

Cílová skupina: žáci osmiletého gymnázia.

Pomůcky: papír formátu A4, suchý pastel.

Výtvarný úkol: kresba suchými pastely doplňující tušovou kresbu z předchozího úkolu, se zaměřením na volbu barev a s cílem vystihnout atmosféru daného místa.

Fáze výtvarného úkolu (realizace vzdělávacího obsahu):

Přípravná fáze

Přípravné kresby do sešitu, volba barev vyjadřující atmosféru.

Motivace žáků

Aktivace předchozích znalostí/pojmů, které se váží k vnímání města, seznámení s pojmem genius loci – duch místa, neopakovatelná atmosféra. Individuální vnímání versus skupinové/sociální vnímání, důraz na pojem identifikace s místem. Obrazová ukázka uměleckých děl.

Realizační fáze

Zadání výtvarné práce: Doplňte svou kresbu místa v Karviné barvami, zkuste tak vyjádřit atmosféru a pocit z daného místa, samostatná práce každého žáka.

Hodnocení

Reflektivní dialog nad výslednými pracemi řízený učitelem – Připomeň jaké místo v Karviné jsi nakreslil, jaká je podle tebe Karviná? Jaké jsi použil barvy a proč? Jakou atmosféru jsi jimi chtěl vyjádřit? Jakou na Vás působí práce ostatních? Poznáte z kresby, jakou náladu chtěl autor vyjádřit?

3. Námět: Hledání míst ve městě

Inspirační východiska: vnímání atmosféry města, jak na nás město působí (pojmy genius loci, image města, tvář města, individuální versus skupinové vnímání, orientace a identifikace s místem), umělci z Karviné, ukázky prací/děl, ukázky fotografií různých umělců - zajímavá zachycení míst ve městě (J. Sudek, M. Machotka, V. Podestát, J. Šigut), vlastní fotografie míst v Karviné.

Cílová skupina: žáci osmiletého gymnázia.

Pomůcky: fotoaparát, mobilní telefon.

Výtvarný úkol: tvorba fotografií místa, nebo míst v Karviné, podle předchozích slov, asociací a vlastní kresby.

Fáze výtvarného úkolu (realizace vzdělávacího obsahu):

Přípravná fáze

Tvorba předchozích úkolů, vstřebání informací o městě, zajištění fotoaparátů.

Motivace žáků

Aktivace předchozích znalostí/pojmů, které se váží k vnímání města (genius loci – duch místa, neopakovatelná atmosféra, individuální vnímání versus skupinové/sociální vnímání, důraz na pojem identifikace s místem), obrazová ukázka fotografií, maleb karvinských umělců, zažívání města chůzí.

Realizační fáze

Společná procházka městem, každý žák pořídí několik fotografií – výběr.

Zadání výtvarné práce: Vytvořte fotografii/e míst/a v Karviné, podle Vaší osobní preference vztahující se k Vaším vzpomínkám, pocitům, asociacím, které jste uvedli v předchozích hodinách.

Hodnocení

Reflektivní dialog nad výslednými pracemi řízený učitelem (přímo ve městě) – Připomeň jaké místo v Karviné jsi nakreslil, jaká je podle tebe Karviná? Jakou atmosféru podle tebe toto místo má? Jak na Vás působí práce ostatních? Objevují se mezi pracemi podobná nebo stejná místa? Opakují se některá z nich?

3B. Námět: Hledání míst ve městě (doplňující samostatný úkol)

Inspirační východiska: vnímání atmosféry města, společná procházka městem, zažívání města chůzí, ukázky fotografií umělců - zajímavá zachycení míst ve městě (J. Sudek, M. Machotka, V. Podestát, J. Šigut), vlastní fotografie míst v Karviné.

Cílová skupina: žáci osmiletého gymnázia.

Pomůcky: fotoaparát, mobilní telefon.

Výtvarný úkol: tvorba fotografií místa, nebo míst v Karviné, podle předchozích slov, asociací a vlastní kresby. Samostatná práce žáka ve volném čase.

4. Námět: Image města Karviná

Inspirační východiska: vnímání města, jak na nás město působí (image města, tvář města, orientace ve městě, identifikace s městem, genius loci, individuální versus skupinové vnímání), předchozí ukázky děl, fotografií míst v Karviné, procházka městem, popř. splnění doplňujícího úkolu, ukázky různých pojetí zpracování knih (V. Chalánková, K. Pacovská, D. Böhm, J. Franta, ukázka vlastního zpracování knih).

Cílová skupina: žáci osmiletého gymnázia.

Pomůcky: karton, kresby, fotografie, lepidlo, řezací nůž, pravítko, tužka.

Výtvarný úkol: tvorba leporela ze vzniklých kreseb a fotografií, spojení všech prací/skupinové vnímání města.

Fáze výtvarného úkolu (realizace vzdělávacího obsahu):

Přípravná fáze

Úprava všech vzniklých předchozích úkolů, tisk fotografií a ořez fotografií, příprava materiálu pro tvorbu leporela, instruktáž k tvorbě leporela.

Motivace žáků

Aktivace předchozích znalostí/pojmů, které se váží k vnímání města (genius loci – duch místa, neopakovatelná atmosféra, individuální vnímání versus skupinové/sociální vnímání, důraz na pojem identifikace s místem), obrazová ukázka fotografií, maleb karvinských umělců, zažívání města chůzí, společná práce na tvorbě díla, odhalení image města, zda se představy žáků shodují, zda jsou odlišné, a v čem.

Realizační fáze

Tvorba makety leporela (druh knihy) učitelem, předvedení techniky tvorby leporela.

Zadání výtvarné práce: Vytvořme společně leporelo podle předchozích instrukcí ze vzniklých kreseb a fotografií míst v Karviné. Každý žák připraví pro leporelo svou část

s kresbou a fotografií. Poté učitel slepí části dohromady za asistence všech žáků. (hlavní činnost lepení je vhodná pro jednoho, ostatní pomáhají).

Hodnocení

Reflektivní dialog nad výslednými pracemi řízený učitelem – Připomeň jaké místo v Karviné jsi nakreslil a vyfotil, jaká je podle tebe Karviná? Jakou atmosféru podle tebe toto místo má? Jak na Vás působí práce ostatních? Objevují se mezi pracemi podobná nebo stejná místa? Opakují se některá z nich? Jak na Vás působí leporelo jako celek? Jakou atmosféru jste společně vytvořili? Jaká slova byste použili pro vyjádření image města Karviná?

5. Námět: Seznámení s Prahou

Inspirační východiska: vnímání atmosféry města, jak na nás město působí (*Genius loci. Krajina, místo, architektura* - Ch. Norberg-Schulz – upravený úryvek z knihy), Praha ve výtvarném umění, ukázky prací/děl autorů R. Trabury, J. Schikanedera, J. Sozanského, ukázky fotografií konkrétních míst v Praze, jak můžeme město vizuálně ztvárnit.

Cílová skupina: žáci nižšího stupně osmiletého gymnázia.

Pomůcky: papír formátu A4, černý fix.

Výtvarný úkol: kresba místa podle popisu v úryvku z knihy *Genius loci. Krajina, místo, architektura* Ch. Norberga-Schulze.

Fáze výtvarného úkolu (realizace vzdělávacího obsahu):

Motivace žáků

Opakování pojmů, které se váží k vnímání města, základní informace o městě v podobě otázek – co jste nevěděli, co je pro Vás zajímavé, obrazová ukázka uměleckých děl s námětem Prahy - diskuze, četba úryvku z knihy *Genius loci*, ukázka fotografií míst v Praze formou otázek - která místa autor v úryvku popisuje.

Realizační fáze

Zadání výtvarné práce: začtete se do úryvku z knihy a pokuste se podle něj nakreslit místo, které autor popisuje, samostatná práce každého žáka.

Hodnocení

Reflektivní dialog nad výslednými pracemi řízený učitelem – slovy zkuste pojmenovat atmosféru města, kterou autor v úryvku popisuje. Vystihli jste tuto atmosféru ve svých pracích? Která práce podle Vás tuto atmosféru nejlépe vystihuje?

5. Námět: Seznámení s Prahou, varianta námětu pro starší žáky

Inspirační východiska: vnímání atmosféry města, jak na nás město působí (*Genius loci. Krajina, místo, architektura* - Ch. Norberg-Schulz – úryvky z knihy, individuální versus skupinové vnímání), Praha ve výtvarném umění, ukázky prací/děl autorů R. Trabury, J. Schikanedera, J. Sozanského, ukázka prací autorské dvojice D. Böhm aj. Franta, ukázky fotografií konkrétních míst v Praze, jak můžeme město vizuálně ztvárnit.

Cílová skupina: žáci vyššího stupně osmiletého gymnázia.

Pomůcky: papír formátu A4, černý fix.

Výtvarný úkol: skupinová kresba místa podle popisu v úryvcích z knihy *Genius loci. Krajina, místo, architektura* Ch. Norberga-Schulze.

Fáze výtvarného úkolu (realizace vzdělávacího obsahu):

Motivace žáků

Opakování pojmů, které se váží k vnímání města, základní informace o městě v podobě otázek, co jste nevěděli, co je pro Vás zajímavé, obrazová ukázka uměleckých děl s námětem Prahy - diskuze, četba úryvků z knihy *Genius loci*, ukázka fotografií míst v Praze formou otázek - která místa autor v úryvcích popisuje, společná práce.

Realizační fáze

Rozdělení skupiny žáků na dvě poloviny.

Zadání výtvarné práce: začtěte se do úryvků z knihy a pokuste se podle nich společně nakreslit místa, která autor popisuje, postupujte při tvorbě podobně, jako zmíněná autorská dvojice a vytvořte společnou kresbu.

Hodnocení

Reflektivní dialog nad výslednými pracemi řízený učitelem – slovy zkuste pojmenovat atmosféru města, kterou autor v úryvcích popisuje. Vystihli jste tuto atmosféru ve svých pracích? Shodli jste se ve skupině na námětu (místa) kresby a vystižení popisované atmosféry? Jak se Vám ve skupině pracovalo?

3.2 Reflexe realizovaných úkolů

Jak jsem již zmínila, didaktický projekt byl navržen pro školy a jejich žáky v Karviné. Oborovou praxi z výtvarné výchovy, na které jsem měla možnost jednotlivé úkoly ověřit, jsem absolvovala na Gymnáziu Karviná. Měla jsem tedy možnost učit ve třídách nižšího i vyššího stupně gymnázia, konkrétně jsem působila v ročnících prima a sekunda osmiletého gymnázia a v druhém ročníku čtyřletého gymnázia.

Vzhledem k předpokládanému rozsahu didaktického projektu nebylo možné v rámci praxe odučit všechny navržené úkoly. Realizovala jsem tedy první úkol s námětem *Moje město*, dále druhý, pojmenovaný jako *Atmosféra města* a poslední z uvedených námětů, tedy námět *Seznámení s Prahou* v obou variantách. Všechny tyto tři uvedené náměty jsem odučila ve zmíněných ročnících a měla jsem tedy možnost srovnání mezi jednotlivými třídami. Opakované učení jednotlivých námětů mi také dovoľovalo, jako začínající učitelce, usměřňovat a upravovat navržené postupy podle aktuálních potřeb jednotlivých tříd a žáků.

Níže uvádím jednu z reflektivních bilancí realizovaného úkolů, ostatní jsou pak přiloženy v přílohách.

1. Námět: Moje Město Karviná

Inspirační východiska: vnímání města, jak na nás město působí (image města, tvář města, orientace ve městě), karvinští umělci, město ve výtvarném umění, ukázky prací/děl, jak můžeme město vizuálně ztvárnit.

Cílová skupina: žáci druhého ročníku čtyřletého gymnázia.

Pomůcky: papír formátu A4, tuš, dřívko.

Výtvarný úkol: kresba tuší místa v našem městě Karviná podle vlastních předem promyšlených slov/představ, dojmů a asociací.

Časová dotace: dvě vyučovací hodiny.

Tyto vyučovací hodiny byly zcela prvními hodinami, které jsem na Gymnáziu Karviná učila. Také poprvé jsem měla učit starší žáky. Byla jsem poněkud nervózní, ale snažila jsem se myslet pozitivně. Také jsem měla obavu z nepřijetí či nerespektování mé osoby jako učitelky ze strany žáků, pravděpodobně především kvůli relativně nízkému věkovému rozdílu mezi námi.

Hodinu jsem uvedla představením sebe a celého didaktického projektu a plynule jsem přistoupila k prezentování připravené hodiny. Po pár větách mě však přerušila jedna z dívek otázkou cílenou na paní učitelku, která seděla v lavici stejně jako žáci. Dívka projevila nespokojenost s tím, že jsem jim svou praxí narušila běžnou výuku a dožadovala se činnosti, kterou měli žáci s paní učitelkou dohodnutou na tuto hodinu.

Vstup dívky do mého výkladu mě velice znervóznil a znejistil, paní učitelka mě však podpořila, žákyni upozornila, aby se s otázkami obracela pouze na mě. Slečně jsem tedy odpověděla a vysvětlila, že tuto i následující hodiny budu vést já. Snažila jsem se zachovat klidnou náladu a pokračovat ve výkladu, přesto byla atmosféra ve třídě podivně napjatá.

Hodina také začínala v sedm hodin ráno, měla jsem pocit, že i takto brzký čas měl vliv na pasivitu žáků a na nepříznivou atmosféru.

Po úvodním, nepříliš zdařilém obeznámení žáky s projektem jsem pokračovala ve výkladu tématu, měla jsem připravenou prezentaci v PowerPointu, kterou jsem žákům promítala. V průběhu této motivační části jsem se snažila s žáky navázat kontakt, kladla jsem otázky spojené s městem Karviná. Přestože žáci stále málo komunikovali, nálada se o něco málo zlepšila.

Žákům jsem po motivační části sdělila zadání úkolu. Žáci rozpačitě začali kreslit do sešitů přípravné kresby. Procházela jsem po třídě a dívala se, zda si žáci vědí s úkolem rady. Vzhledem k nízkému počtu žáků (13) jsem mohla s každým individuálně probrat kresebný návrh. Krátce po zadání práce se ozval jeden z žáků s prohlášením, že on kreslit neumí, nebaví ho to, a zeptal se, jestli by mohl práci vynechat. Celkem direktivně, ale snad citlivě jsem mu řekla, že kreslit bude a že cílem není vytvořit „hezký“ obrázek, ale znázornit svou představu. Žák tedy souhlasil a začal kreslit.

V druhé hodině pak žáci své přípravné kresby ze sešitů „přenesli“ na samostatný papír. Stále se mnou nechtěli příliš komunikovat, snažila jsem se pak mluvit více s každým zvlášť. Ve třídě vládla stále zvláštní atmosféra, měla jsem pocit, že je práce příliš nebaví. Na mé otázky odpovídali především dva chlapci, zbytek třídy kreslil a příliš se nezapojoval do diskuze.

Asi cca 20 minut před koncem hodiny jsem zmínila, že by bylo dobré začít uklízet pracovní místa a že se shromáždíme u prostředního stolu, na který položíme všechny vzniklé práce, a shrneme si, o čem jsme se v hodinách bavili a co v kresbách žáci ztvárnili. Opět komunikovali hlavně dva zmínění chlapci, ostatní odpovídali pouze, když jsem je přímo vyzvala.

Nejsilnějším momentem obou hodin pro mě byla kresba žáka, který nechtěl při zadání práce vůbec kreslit. Jeho kresba mě zaujala, byla osobitá a vystihovala zvláštní tíživou atmosféru. Tuto kresbu jsem zhodnotila, jako nejzdařilejší. Přestože jsem se chtěla vyhnout normativnímu hodnocení, měla jsem nutkání žáka ocenit a tak ho motivovat k další

práci. Žák sám řekl, že to bylo poprvé, kdy ho kreslení bavilo. Ostatní ve třídě spolu se mnou jsme mu na závěr zatleskali.

4 Výtvarná část

Poslední částí mé diplomové práce je část autorská, tedy výtvarná. Zařadila jsem ji cíleně až za teoretickou a didaktickou část jako vyústění všech získaných znalostí a zkušeností s daným tématem.

Jak je uvedeno v zadání práce, autorská praktická část je koncipována jako umělecká reflexe ukotvená v teoretické části, ve které se nacházejí východiska pro výtvarné zpracování a uchopení tématu. Vzhledem k postupnému vývoji a určité proměně, kterou výtvarné zpracování v průběhu tvorby celé diplomové práce postoupilo, se proměnil také vztah didaktické a praktické části.

Zadání práce určuje reflektovat vlastní tvorbu v didaktickém projektu, čehož bylo naplněno v rámci oborové praxe. Zároveň jsem se následně tvorbou žáků nechala inspirovat a má vlastní tvorba postupně vykryštovala ve výsledné kresby ovlivněné mnoha faktory, jimiž jsou zmíněné teoretické podklady, inspirační vlivy vycházející z výtvarných prací žáků a tvorby umělců a také dosavadní vlastní autorské činnosti.

Výtvarná práce se skládá z velkoformátových kreseb koncipovaných jako dva diptychy, jeden z nich věnovaný městu Karviná, druhý Praze. Tyto kresby doplňuje řada dalších kreseb menších formátů. Samotné kresebné zpracování a vlastní estetika provedení práce jsou podrobně vymezeny a popsány v příslušných podkapitolách, stejně jako technické zpracování kreseb.

Kresby byly tvořeny tak, aby fungovaly jako celistvý propojený soubor kreseb, které společně vzájemně vymezují nový prostor. Dalším výtvarným počinem celé práce jsou papírové objekty, jež jsou koncipovány jako samostatné, na kresbách nezávisle fungující artefakty.

Výsledné varianty a možnosti instalace kreseb a objektů jsou představeny ve vizualizacích, které umožňují variabilní přístup k představení celé práce. Spojení kreseb a objektů je výsledkem potřeby vymezit či vytvořit nový prostor.

4.1 Vztah k městům

„Naše citlivost na prostor, v němž se pohybujeme, má však hlubší podstatu. Vždyť i naše vzpomínky jsou velmi pevně spojeny s tím, kde jsme žili a kde žijeme teď.“¹⁴⁵

Jak jsem již zmínila na začátku práce, specifikace tématu *Prostor* se odvíjela z osobních zkušeností s městy, ve kterých se pohybují. Vazba ke zmíněným městům či konkrétním místům v nich je silná a vychází z vlastního zažívání a vnímání těchto městských prostorů.

Město Karviná je mým rodným městem, ve kterém jsem žila většinu svého dosavadního života. Je to tedy místo, které je naplněno mnoha vzpomínkami a prožitky, které se váží na téměř všechna životní období, významné události a situace v životě, ale také každodenní, zdánlivě bezvýznamné okamžiky a chvíle. Obecně jsou rodná města, města, kde jsme vyrůstali nebo strávili mnoho času, místa, která v nás zanechají určitou stopu. V někom silnější a významnější, v jiných méně.

Karviná je pro mě městem rozporuplných pocitů. Z hlediska silné vazby, která vychází z výše uvedených aspektů spojených se vzpomínkami a rodinnými kořeny, bude pro mě Karviná vždy tím věrně známým městem, ve kterém se nachází místa s nepopsatelnou atmosférou. Jsou to místa spjata s prožitky, které se hromadily a uchovávaly několik let. Vnímání celého města, ale i jednotlivých částí či konkrétních míst je protknuto těmito zážitky a zkušenostmi. Město pak působí důvěrně a jeho místa jsou mi známá. V Karviné je pouze málo míst, která jsem nenavštívila a neměla s nimi tedy přímou osobní zkušenost. Tento fakt je také do jisté míry dán samotnou velikostí a rozlohou města. Dnes již okrajové části, s typickou industriální podobou na mě silně působily při cestách do Ostravy. „(...) bez niterného prožívání město existuje pouze jako hromada kamení.“¹⁴⁶

¹⁴⁵ HAYES, N. *Aplikovaná psychologie*. Přeložila Dagmar Brejlová. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 192. ISBN 80-7178-807-4.

¹⁴⁶ HODROVÁ, D. *Citlivé město (eseje z mytopoetiky)*. 1. vyd. Praha: Akropolis, 2006. s. 264. ISBN 80-86903-31-1.

V kapitole věnované umělcům z Karviné jsem uvedla citaci z rozhovoru s Jakubem Špaňhelem o tom, jak vnímal obraz města při cestách z Karviné do školy v Ostravě. Zmínila jsem ji nejen pro přesný a výstižný popis toho, co bylo možné během zmíněných cest sledovat z okna autobusu, ale i proto, že má zkušenost je podobná. Zvláštní vyprahlá atmosféra jakoby prostupovala skrze zavřená okna autobusu. I pro mě byly cesty do Ostravy za studiem chvílemi utváření celkového obrazu města. Cílová stanice pro mě bohužel nebyla o nic líbivější a přívětivější. Má zkušenost se zažíváním města však byla odlišná ve vnímání zmíněného industriálního prostředí, které jsem nepovažovala za běžné či normální, ba naopak.

Václav Cílek se ve své knize *Prohlédni si tu zemi* zmiňuje o Ostravě jako o městu, které obsahuje výjimečnou krásu industriálu a současně je plné zoufalství, a takové město by podle něj postačilo jen jedno jediné.¹⁴⁷ Myslím si však, že takových je více...

Jedna skupina pocitů spojených s Karvinou je tedy velmi intenzivní, osobní, až intimní a v podstatě pozitivní. Ta druhá vychází z kritického pohledu na město a je ovlivněna právě atmosférou průmyslového města zahaleného do šedi smogu. S touto náladou také souvisí přítomnost *genia loci* města, o kterém jsem se zmínila výše. Původní a vlivem těžby proměněná krajina a zmizelá místa jakoby byla stále přítomna a projevovala se prostřednictvím zvláštní tíživé atmosféry.

„(...) mezi náladou a stupněm znečištění vzduchu je velmi úzký vztah. (...) Vysoký stupeň znečištění nepříznivě ovlivňuje náladu a je spojen s negativním pohledem na svět.“¹⁴⁸ Citace z knihy *Aplikovaná psychologie* zde může působit nepatříčně nebo příliš vědecky, osobně v ní však spatřuji nemilou pravdu.

Zmíněné pocity, asociace, prožitky a zkušenosti spojené s vnímáním a přímým prožíváním mého rodného města jsem pak reflektovala v sérii kreseb tvořené přírodním

¹⁴⁷ CÍLEK, V. *Prohlédni si tu zemi*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2012. s. 78. ISBN 978-80-7363-419-3.

¹⁴⁸ HAYES, N. *Aplikovaná psychologie*. Přeložila Dagmar Brejlová. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 197. ISBN 80-7178-807-4.

uhlem, který mi nejlépe umožnil vyjádřit vlastní vztah k městu. Podrobnější vymezení a definování průběhu tvorby uvádím níže.

Vztah k městu se buduje a vytváří dlouhodobě a v průběhu času se může proměňovat. Zmíněné psychické funkce spojené s prožíváním města, tedy orientace i identifikace, jsou podstatnými faktory, jež ovlivňují naše působení, bytí a bydlení v něm.

Praha je jiná a od Karviné velmi vzdálená, a to nejen fyzicky. Praha je město, ve kterém bydlím po dobu tří let. Za tu krátkou dobu jsem stačila poznat mnoho jejích částí a míst, která se nachází i mimo staré centrum města a nesou s sebou spíše nálady uchovávané v dílech Skupiny 42. Genius loci či atmosféra města, jak ji popisuje Norberg-Schulz, je sice spojena výhradně s historickým centrem, osobně ji však vnímám i na jiných, odlehlejších místech. Dle mého názoru je tak silná, že prostupuje i za hranice Malé Strany či Starého Města.

*„Žádnou skutečnou bytost nelze popsat, nejenom protože je složitá a protikladná hned několika způsoby zároveň, ale protože je v ní něco, co přesahuje slova.“*¹⁴⁹ Václav Cílek se o Praze zmiňuje, jako o bytosti. S tímto přístupem k vnímání města se v případě Prahy s autorem ztotožňuji. Spatřuji v Praze cosi jako duši města, která jí propůjčuje intenzivní atmosféru.

Vzpomínám, že při prvních návštěvách města se mi Praha jevila nepřívětivá, plná ruchu a zmatku, odtažitá, příliš velká a neintimní, a to i přes nadšení a vzrušení, která ve mně vyvolávala. Negativní pocity se časem proměnily pravděpodobně vlivem zkušeností spojenými s prožíváním města nejen z pohledu návštěvníka či turisty, ale také jeho obyvatele.

Během tří let jsem bydlela v různých částech města. Nejvýrazněji na mě zapůsobily Vinohrady se svou typickou architekturou protknutou eklektismem a zvláštní přátelskou atmosférou. *„Duch města, ve skutečnosti jako ve snu, se nejlépe vdechuje v každé větší vinohradské ulici, ve Francouzské nebo v Korunní, kde před námi ubíhají do dálky nijak*

¹⁴⁹ CÍLEK, V. *Prohlédni si tu zemi*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2012. s. 91. ISBN 978-80-7363-419-3.

*výjimečné fasády, bohaté jen svou šedí a množstvím ozvěn, které vstřebaly během nahromaděných let.*¹⁵⁰

Tato část Prahy se nyní stala mým domovem a troufám si tvrdit, že zde zakouším oba zmíněné aspekty podstatné pro pochopení města, tedy orientaci, ale především identifikaci, kterou jsem v posledních letech postrádala. Praha pro mě představuje místo, ve kterém se snoubí bohatá historie, která je uchována prostřednictvím typické architektury a konkrétních staveb, s aktuálními trendy a živou atmosférou, kterou podtrhuje množství podniků, kaváren, galerií, divadel, zkrátka současného kulturního života. Také Petr Král ve zmíněné knize *Praha* přesně definuje tuto náladu. „*Minulé s přítomným, mytické s každodenním se ve městě setkávají s touž samozřejmostí.*“¹⁵¹

Král vzpomíná na Prahu v *Praze* z pohledu emigranta. „*Praha se rozhodně zdá nejlépe určena k tomu, abychom ji obývali na dálku. (...) Její prostory nejsou nikdy tak rozlehlé a pokojné, jako když se sem duchem přenášíme odjinud, z dalekého i méně dalekého exilu, a nerušeně rozšiřujeme jejich dech o svůj vlastní.*“¹⁵² Podobné pocity mívám od doby, kdy jsme změnila své bydliště a přemístila se s několika málo osobními věcmi a mnoha vzpomínkami a očekáváními z Karviné do Prahy. I dnes, po třech letech *působení* v Praze, mívám naléhavou touhu „být doma“ v Karviné, na důvěrně známých místech, jejichž atmosféra je uložena v mé paměti již od dob dětství. V Praze a ve vzpomínkách se vždy zdá být Karviná krásnější a přívětivější, podobně jako ve zmíněné citaci z knihy Petra Krále. V Karviné se pak toužím vrátit domů, do Prahy, která, opět slovy Petra Krále, spojuje stesk i naději.¹⁵³

Tyto ambivalentní nostalgické emoce prostupují mými vztahy ke Karviné i Praze a jsou východisky pro autorské výtvarné zpracování jednotlivých kreseb. Také v tvorbě objektů z uhlí se zrcadlí vazba k městům a snaží se tak transformovat protichůdné a těžko pochopitelné pocity a zkušenosti v umělecký artefakt.

¹⁵⁰ KRÁL, P. *Praha*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. s. 66-67. ISBN 80-7184-940-5.

¹⁵¹ KRÁL, P. *Praha*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. s. 21. ISBN 80-7184-940-5.

¹⁵² KRÁL, P. *Praha*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. s. 127. ISBN 80-7184-940-5.

¹⁵³ KRÁL, P. *Praha*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. s. 66. ISBN 80-7184-940-5.

4.2 Inspirační východiska

Východisek pro vytvoření výtvarné práce bylo několik. Těmi hlavními byly teoretické poznatky a informace získané studiem odborné literatury, především z již několikrát zmíněných knih *Obraz města* a *Genius loci*, které se zabývají tematikou městského prostoru, každá z odlišného hlediska. Také v útlé knize *Psychologie životního prostředí* jsem poněkud překvapivě našla mnoho zajímavých a podnětných myšlenek spojených s vnímáním okolí a jeho atmosféry. V odstavcích věnujících se podprahovému vnímání důvěrně známého prostředí, ve kterém většina jedinců přestává být ostražitá a pozorná, jsem našla rozpor s vlastní zkušeností. Tento fakt mě pak vedl k intenzivnějšímu soustředění pozornosti k samotnému ztvárnění prostoru, nálady a atmosféry rodného města. Z literatury umělecké jsem dosti užítkovala myšlenky, postřehy a pocity popsané v knize *Praha*, ve které autor osobitým způsobem vystihuje náladu a prostředí Prahy. Našla jsem zde také paralelu k vlastním prožitkům, které se opět váží ke Karviné.

K dalším inspiračním zdrojům mohu zařadit pedagogickou zkušenost z oborové praxe na Gymnáziu Karviná. V zadání diplomové práce je uvedeno doporučení k reflektování vlastní tvorby v didaktickém projektu. Vlastní zkušenosti z autorské činnosti jsem zúročila při koncipování úkolů a vlastní realizaci výuky a zároveň jsem se pracemi žáků nechala inspirovat a postupně jsem dospěla k výslednému pojetí kreseb. Více jsem se zaměřila na využití techniky kresby uhlím po vzoru použitých suchých pastelů v úkolech věnujících se vystižení atmosféry a nálady města.

Při tvorbě celé diplomové práce jsem se také blíže a hlouběji seznámila s díly karvinských autorů, jejichž práci jsem přiblížila výše. Jejich díla, ale i samotné životy byly silně spojeny s Karvinou a tato vazba se také v jejich díle projevila. Nejvýrazněji na mě zapůsobily malby I. R. Žebroka a především F. Šwidra, a krajiny Karviné, plné tíživé a naléhavé atmosféry. V těchto malbách jakoby autoři uchovali ponurou a nostalgickou náladu Karviné, kterou osobně pociťuji i dnes. V kapitolách věnovaných městskému

prostoru právě z pohledu výtvarných umělců jsem uvedla několik autorů, jejichž práce a přístup k této tematice považuji za zajímavý, inspirativní a osobitý.

V následující podkapitole bych ještě ráda zmínila práce dalších výtvarných umělců, jejichž tvorba se sice nezaměřuje na téma města, ale jejich přístup k tvorbě, výtvarné zpracování a vlastní estetika prací je blízka mé vlastní.

K výsledné podobě kreseb a celé výtvarné části diplomové práce také nepochybně přispěly mé dosavadní zkušenosti s autorskou tvorbou, která se vždy zaměřovala na techniku kresby, kterou v posledních letech doplňuje také objektová tvorba.

4.2.1 Výtvarná východiska

Každá lidská činnost, i ta výtvarná, se odehrává v interakcích s okolím, reaguje na předchozí skutky, inspiruje se jimi, parafrázuje je, v jiných případech je potlačuje, ignoruje či proměňuje prostřednictvím vlastní invence. Výtvarné umění je pak disciplína, u níž to, dle mého názoru, platí dvojnásob.

Ráda bych tedy v souvislosti s vlastní výtvarnou prací představila tvorbu českých autorů a autorek, jejichž díla mě oslovují a fascinují především díky osobitému výtvarnému projevu a ztvárnění formy i obsahu.

Prvním autorem je Jiří Lindovský (1948), který se věnuje grafice, malbě a také kresbě. Jeho práce na mě působí čistě a klidně, jsou plné vyvážené a zároveň dynamické energie a nálady. Zvláštním aspektem jeho kreseb ze 70. a 80. let je určité napětí, které vytváří složitými detaily či šrafurami definujícími objekty v nedefinovaném prostoru. Kresby působí velmi precizním, realistickým, až technicistním dojmem, avšak neurčitý prostor jim dodává nadreálný aspekt. Také využití barevných akcentů v kresbách je prvkem

dynamizujícím celou kompozici, který se objevuje i u dalších autorů (A. Šimotová, J. Válová J. Franta, D. Böhm) a je, dle mého názoru, dokladem citlivé práce s barvami v rámci média kresby.¹⁵⁴

Dalším výtvarníkem, jehož práce uchvacují svou jednoduchostí a zároveň smyslem pro zachycení nálady a prožitku, je Jiří John (1923-1972). Ve své tvorbě se věnoval malbě, kresbě a především grafice. Jeho díla jsou protknuta klidem, jednoduchým až minimalistickým rukopisem ztvárňující krajiny, přírodní motivy či zátiší. V jeho dílech na mě nejsilněji působí jakási skromnost a neokázalost výtvarného projevu, jehož prostřednictvím autor dokáže vystihnout podstatu zachycovaného. Také všední náměty a motivy, jako jsou zátiší, krajiny či přírodní prvky, jsou mi blízké. Z počáteční tvorby mě oslovují malby zimních krajin a dvorků odkazující k místům autorova dětství. Z pozdější doby jsou to pak jemné a citlivé kresby přírodnin.¹⁵⁵

Příznačně je další autorkou, kterou zmíním, Adriena Šimotová, umělkyně zachycující ve svých vrstvených kresbách, malbách či papírových objektech hluboké niterné prožitky. Tento emocionální aspekt její tvorby jí dává osobitý ráz, intimní náladu a zintenzivňuje samotný prožitek z jejího díla. Celá její tvorba je protknuta tématem tělesnosti, prožitků a intenzivních pocitů, které dílům propůjčují jejich nezaměnitelnost a pravdivost, především ta na mě osobně z jejího díla působí nejvýrazněji. Pravdivé a skutečné záznamy mezních životních situací, vlastní zranitelnost a křehkost, jsou otisknuty a vryty do jejího díla. „*Židle, stoly, věci denní potřeby, lidská těla i jejich torza a fragmenty v sobě nesou energii silného prožitku.*“¹⁵⁶ Také její výrazné, avšak citlivé zásahy do struktury a hmoty papíru jsou pro mě nejzajímavějšími a nejoriginálnějšími prvky jejích prací.¹⁵⁷

¹⁵⁴ Hana Larvová, Centrum pro současné umění Praha, o.p.s: Jiří Lindovský. *Artlist* [online]. [cit. 2015-11-24]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/jiri-lindovsky-7253/>

¹⁵⁵ Mariana Dufková, Centrum pro současné umění Praha, o.p.s: Jiří John. *Artlist* [online]. 2013 [cit. 2015-11-24]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/jiri-john-936>

¹⁵⁶ V. Brucháčková Závodná: Křehkost a síla bytí. *Galerie Závodný* [online]. 2014 [cit. 2015-11-24]. Dostupné z: <http://www.galeriezavodny.com/index.php?p=82>

¹⁵⁷ Ivona Raimanová, Centrum pro současné umění Praha, o.p.s: Adriena Šimotová. *Artlist* [online]. 2015 [cit. 2015-11-24]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/adriena-simotova-934/>

Další umělkyní, jejíž citlivá a skromná díla působí s nebývalou intenzitou, je Jitka Svobodová. Z její tvorby jsou nejvýraznější jemné, téměř monochromní kresby s tématy přírodních motivů a dějů a běžných všedních předmětů každodenního života. Ve svých pracích autorka spojuje prvky precizní, rytmické kresby s jemnou stylizací vytvářející minimalistickou formu, která je však plná zajímavých detailů a rezonujících částí. Předměty či pouze jejich části jsou v jejích kresbách, podobně jako ve zmíněných pracích Jiřího Lindovského, obklopeny nereálným, tichým a ničím nerušeným prostorem. Z jejího díla jsou také zajímavé křehké objekty připomínající kresby v prostoru.¹⁵⁸

Dalšími autory zabývajícími se především médiem kresby je již zmíněná dvojice Jiří Franta a David Böhm. Výše jsem zmiňovala tvorbu vztahující se k tematice města či prostoru obecně. Nyní bych ráda uvedla také jejich práce využívající techniku klasické kresby ovlivněné estetikou komiksu. Jejich velkoformátové kresby fascinují precizností, dokonalou a hravou stylizací a znejistujícím aspektem, který nabourává originalitu umělcova osobitého výtvarného rukopisu. Celou jejich tvorbou prostupuje zmíněná hravost, lehkost a údernost, s níž dokáží své kresby, objekty či malby prezentovat v ucelených, promyšlených a osobitých instalacích.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Ivona Raimanová, Centrum pro současné umění Praha, o.p.s.: Jitka Svobodová. *Artlist* [online]. [cit. 2015-11-24]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/jitka-svobodova-1056/>

¹⁵⁹ Tomáš Pospiszyl: About. *David Böhm, Jiří Franta* [online]. [cit. 2015-11-24]. Dostupné z: <http://www.bohmfranta.net/about/>

4.3 Realizace a průběh tvorby

„Opravdová tajemství pochopitelně nejdou odhalit a tajemství umělecké tvorby patří právě mezi ně.“¹⁶⁰

V této podkapitole bych ráda definovala a vymezila vlastní myšlenkové postupy, které byly základními kameny pro vznik výtvarné koncepce práce i jednotlivých kreseb. Jak jsem již mnohokrát zmínila výše, uchopení tématu *Prostor* je v mém případě spojeno s osobními prožitky měst, s nimiž mě pojí vlastní zkušenosti, vzpomínky či naděje. V následujících odstavcích se tedy pokusím objasnit a interpretovat kognitivní, výtvarné i technické postupy. S odkazem na úvodní citaci si pak dovoluji ponechat některé myšlenky neodhalené. O to víc však divákovi umožním aktivnější přístup k vnímání kreseb a tvorbě vlastních interpretací. V přílohách je k nahlédnutí část z deníkových záznamů tvorby práce.

4.3.1 První kresby

První kresby s tématem měst Karviné a Prahy, které jsem tvořila technikou tušové kresby, zůstaly pouze v podobě skic a návrhů. Počáteční myšlenkou bylo vytvořit více malých, propracovaných intimních kreseb, jež by způsobem instalace, tedy jejich seskupením, vytvořily velkou souvislou plochu. Tedy velkoformátovou kresbu skládající se z menších formátů. Tento způsob prezentace jednotlivých formátů kreseb, jsem využívala v dřívějších pracích, např. v projektu pro bakalářskou práci s názvem *Malý velký svět* z roku 2010.

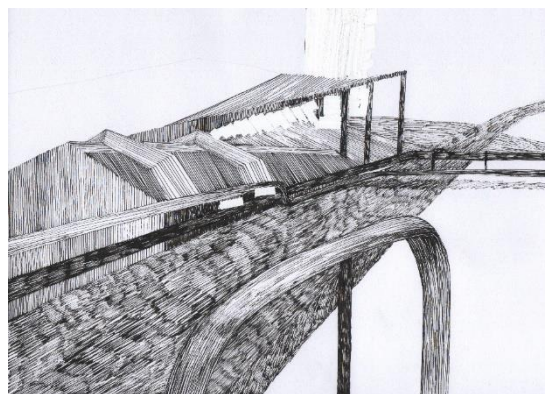
Jednotlivé tušové kresby vycházející z tematiky měst a využívající motivy konkrétních míst, městských částí, ale i asociace spojené s městy, vlastní představy a vnitřní obrazy,

¹⁶⁰ CÍLEK, V. *Prohlédni si tu zemi*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2012. s. 208. ISBN 978-80-7363-419-3.

keré se utvářely po dlouho dobu, jsem koncipovala jako výřezy či detaily většího prostorového celku. Základní estetickou formou v těchto kresbách je rytmická struktura jednotlivých čar vymezující objekty, plochy, samotný prostor, ale i náladu a atmosféru. Tyto kresby jsem doplňovala obdobně koncipovanými „neviditelnými“ zásahy korekční páskou, která většinou slouží k opravám ručně psaného textu či poznámek. Korekční páska není tedy výtvarným nástrojem a jejím použitím jsem chtěla dosáhnout efektu znejistění a napětí. Části s korekční páskou měly z obsahového hlediska vymezovat aspekty měst, jež jsou nějakým způsobem nepříjemné, nepatřičné, zvláštní, zkrátka znepokojivé. Tyto asociace jsem řadila ke kresbám ovlivněným městem Karviná. V kresbách s motivy Prahy jsem pak tvořila „neviditelné“ prvky korekční páskou, jako symboly absence vzpomínek, kořenů vztahujících se k rodině a obecně domova ztvárněného v podobě hnízda.

Obr. 1: Karviná, kresba tuší, korekční páska, formát A4

Obr. 2: Karviná, kresba tuší, korekční páska, formát A4

4.3.2 Kresby uhlím

Od výše zmíněné koncepce jsem postupně upustila, vlivem oborové praxe, při které vznikaly práce žáků na obdobné téma, jež byly tvořeny kresbou tuší pomocí dřívka a doplněny byly barevnými suchými pastely. Kresby dřívky mě zaujaly pro svůj dojem

křehkosti a spontánnosti. Byly plné energie a lépe než precizní kresby perem, vyjadřovaly náladu z daného místa. Použití techniky suchého pastelu mě také přesvědčilo o vhodnosti jeho využití v těchto úkolech. Sama jsem tedy postupně přešla od tušových kreseb ke kresbách přírodním uhlím, který mi umožňoval práci v monochromní barevnosti, které jsem chtěla docílit, nejen vlivem zadání diplomové práce.

Postupně tedy začaly vznikat kresby uhlím formátů A4 až A2. Technika uhlí mi poskytovala možnost většího uvolnění a vyjádření pocitů a asociací, které se pojí se zmíněnými městy. Formálně jsem se, při použití této techniky zaměřovala na rytmickou šrafurovou kresbu, propojenou rozmazávanými plochami působícími neukončeným a rozplývajícím se dojmem. Oba tyto přístupy jsem v kresbách chtěla využít a s různými motivy je příznačně akcentovat.

Při tvorbě kreseb jsem v této technice našla správnou polohu a směr, kterým jsem se chtěla ubírat a který by mi poskytl možnosti vyjádření vlastního přístupu, prožívání a vnímání měst Karviná a Praha. V kresbách Karviné jsem však pociťovala nutkání pojednat plochu papíru intenzivněji, s větší hloubkou a silou, kterou vzpomínky a prožitky spojené s rodným městem mají. Proto jsem hledala prostředky, kterými bych tyto pocity vyjádřila při zachování kresebnosti a intimního ladění. Vhodnou cestu jsem našla v použití škrábané či ryté kresby rydlem využívaným běžně v klasických grafických technikách při tvorbě suché jehly.

Techniku ryté kresby jsem tedy začala využívat jako vizuální i obsahový prvek v kresbách věnujících se tématu města Karviná, pro vyjádření intenzivních pocitů, vlastních kořenů, které jsou s městem silně svázány. Jde tedy o vizuální ztvárnění silně zakořeněných vzpomínek a prožitků z dětství, které vždy budou spojeny s rodným městem. I přes mou momentální nepřítomnost a rozhodnutí se z města odstěhovat bude pro mě Karviná vždy místem se silným emočním nábojem, městem, které se vrylo do mé paměti, stejně jako jsem vrývala motivy asociací spojených s obrazem města do jednotlivých kreseb.

Náměty a motivy v jednotlivých kresbách Karviné se odvíjí od vnitřního obrazu města, který se, jak jsem již zmínila, utvářel po určitou dobu. Obrazové asociace spojené

především s Karvinou jsem tedy přenesla na papír v podobě kreseb. V průběhu celé práce jsem také pořizovala vlastní fotografie míst ve městech. V Karviné jsem také zachytila fotografiemi místa, která jsem nenavštívila několik let, ale která jsou díky vzpomínkám z dětství stále živá. Za ta léta místa zchátrala, zpustla, zarostla travinami, tam, kde bývaly bažiny, jsou dnes vyschlé krátery. Atmosféra místa však nevymizela. Industriální panorama kontrastující se zahrádkářskou kolonií bylo stále přítomno. Obraz této bizarní scenérie se stále, i dnes, vyjevuje a promítá se do vzniklých kreseb. Vzpomínám, že tehdy v dětství, podobně jako Špaňhel, jsem vnímala toto okolí jako běžné a přirozené. Až později se začal projevovat kritický náhled na okolní prostředí.

Podoba kreseb tedy vychází z vlastních vzpomínek, představ a obrazů spojených s podobou města. Při tvorbě počátečních skic a návrhů figurovaly také fotografie, které jsem vytvořila. Snažila jsem se zachytit pouze podstatu tvaru určitého objektu či části prostoru města a poté jsem už kresby dotvářela intuitivně, více svobodně a volně, bez fotografické předlohy. Takto jsem tedy postupovala při tvorbě kreseb Karviné i Prahy, především tedy menších formátů A4 až A2, ve kterých hraje detail větší roli a rytá kresba vyznívá výrazněji a zároveň navozuje intimně laděnou náladu. U realizace velkoformátových kreseb jsem využila menších formátů, které sloužily jako předlohy.

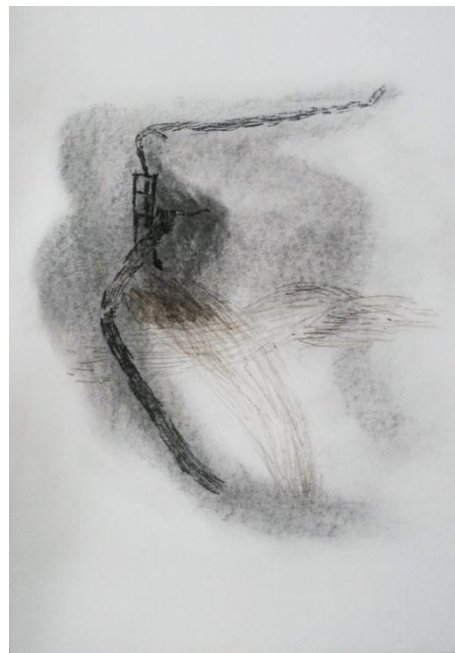
Obr. 3: Karviná, kresba uhlem, rytá kresba, formát A2

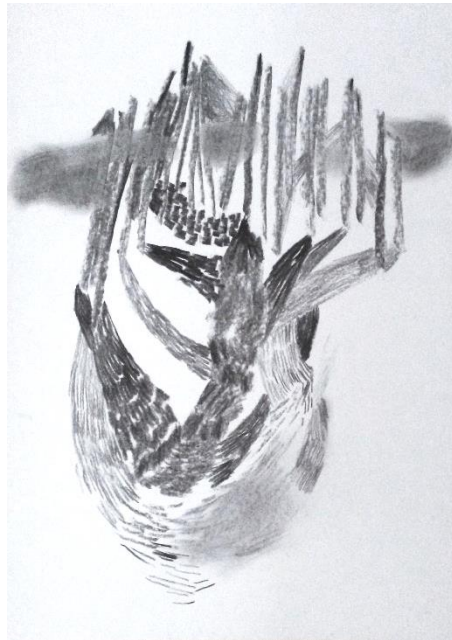
Obr. 4: Karviná, kresba uhlem, rytá kresba, formát A3

Obr. 5: Karviná, kresba uhlím, rytá kresba, kresba černým uhlím, formát A4

Obr. 6: Karviná, kresba uhlím, rytá kresba, kresba černým uhlím, formát A4

Obr. 7: Praha, kresba uhlím, formát A3

Obr. 8: Praha, kresba uhlím, formát A3

4.3.3 Diptych Karviná

Velkoformátový diptych věnovaný městu Karviná tvoří kresby s motivy industriální městské krajiny. Ačkoli tento motiv může působit ve spojení s městem prvoplánově či povrchně, pro mě osobně je opodstatněný a vychází z dlouhodobého vnímání a vtiskávání této měsíční krajiny do mé představy o podobě a tváři města. Záměrně jsem obě kresby Karviné kompozičně směřovala na šířku formátu papíru. Tento horizontální obraz či představa průmyslové krajiny města pravděpodobně vychází z jejího vnímání z oken autobusu při cestách do Ostravy. Jak jsem již zmínila, v tomto období jsem toto okolí nepovažovala za běžné či normální, naopak na mě tíživá a pochmurná atmosféra dopadala jako částečky prachu na ocelové konstrukce těžních věží.

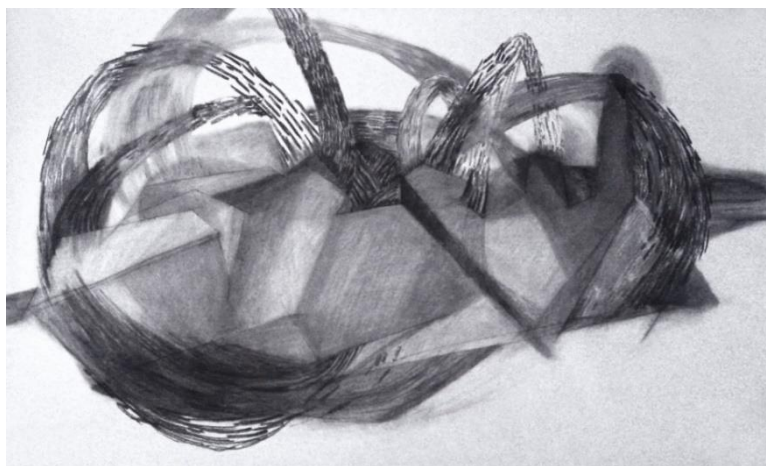
Jednu kresbu tvoří kompozice skládající se ze zvláště deformovaného horizontálního pohledu na město. Obrysová linie střech a stěn domů je do papíru vyryta. Je pokřivena stejně jako nálada, která se nachází v okolním prostoru. Snažila jsem se vytvořit kompozici, která by reflektovala prostor, nereálný, nekopírující přesně ulice či sídliště Karviné a která by zároveň působila jako objekt či těleso s ostrými hranami připomínající kus černého uhlí.

V kompozici jsem také propojila šrafurovou a s roztíranou kresbu, která je pro techniku uhlí typická. Jednotlivé rytmické části kresby složené z výrazných tahů uhlem vychází z vrcholků pokřivených střech domů. Představují zde podstatu, která je s městem spojena, tedy proudy a mračna prachu a smogu vzniklé vlivem důlní těžby. Jsou symbolem pochmurné atmosféry a neopouštějí hranice formátu či kompozice. Jako bumerang se vracejí a v neustálém koloběhu udávají atmosféru a podobu města. V kompozici se objevují kromě rytých obrysů střech domů také jiná prorytá místa, především pro zdůraznění neustálé přítomnosti industrializace této oblasti.

Druhou kresbu tvoří kompozice složená ze stylizované ryté kresby těžní věže, která je typickým prvkem vyčnívajícím na horizontu industriální krajiny a je symbolem těžebních dolů. Část této věže pak zahaluje hustý mrak, který tvoří většinu kompozice. Opět jsem se snažila o vytvoření neskutečného prostoru, který v sobě zahrnuje reálné prvky a zároveň

vytváří zvláštní objekt, uvnitř kterého vzniká další nový prostor. V oblaku, který je tvořen rozetřenou uhlovou plochou, se „rozplývá“ opět horizont průmyslové krajiny se sídlištěm. Panelové domy patří ke Karviné od dob, kdy započala výstavba nových obytných prostor pro starousedlíky ze Staré Karviné, stejně jako k Praze patří panorama Karlova mostu a Hradčan.

I v této kresbě se objevuje prvek šrafurové kresby představující neustálý koloběh těžby uhlí, který výrazně poznamenal podobu a tvář města. Tyto „víry“ průmyslového města se dále rozplývají a prostupují do vymezeného prostoru mraku/objektu. Opět nepřesahují hranice formátu a jsou tak sami pro sebe ve svém vlastním světě. Zamýšlené prezentování diptychu pak pracuje s variantou instalace kreseb v horizontální poloze nad sebou.

Obr. 9: Karviná, kresba uhlem, rytá kresba, 90 x 150 cm

Obr. 10: Karviná, kresba uhlem, rytá kresba, 90 x 150 cm

4.3.4 Diptych Praha

Druhý diptych věnovaný městu Praha je koncipovaný na výšku formátů papírů tak, aby zdůraznil vertikální kompozici pražské eklektické architektury. Vertikální kompozice také odkazuje k tíhnutí domů k výšinám a tím symbolicky poukazuje na pocit naděje, se kterým jsem do Prahy přicházela. Naděje v objevení nových možností a cest, které mi poskytnou nový směr a příležitost identifikace s okolním prostředím, tedy pocit sounáležitosti a smysluplnosti.

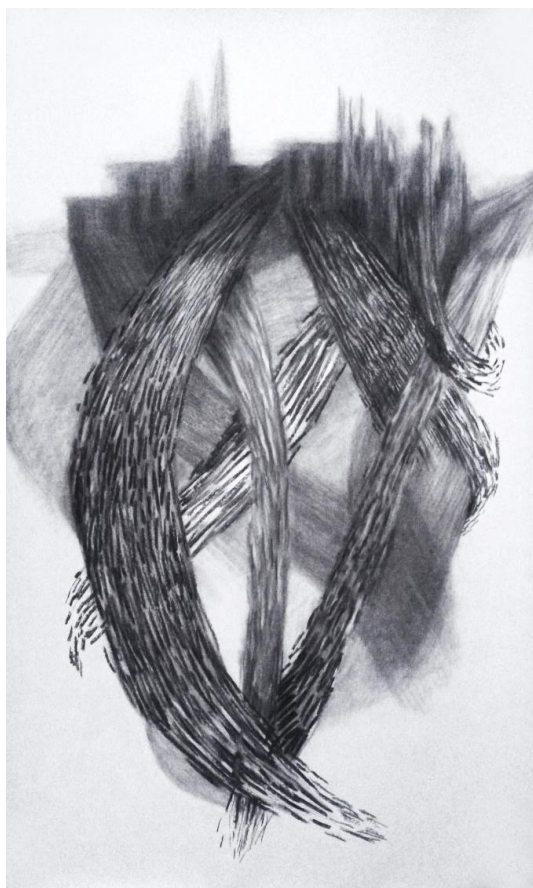
První realizovaná kresba z toho diptychu je kompozicí, která zachovává formální prvky použité v kresbách věnovaných Karviné, jsou zde tedy roztírané plochy uhlu a také šrafurová kresba složená z výrazných tahů. V kresbách Prahy jsem pak nevyužila rytou kresbu, cítila jsem, že pro ni zde není patřičný prostor a oprávnění. Praha se mi zatím nevryla pod kůži tolik jako Karviná.

Kresba ztvárňuje horizont či panorama Prahy s věžemi i obyčejnými panelovými domy, které kontrastují s celkovou vertikální kompozicí. Příznačně tedy pracuje s prvkem, který jsem výše zmiňovala jako významný v utváření jedinečné atmosféry Prahy a jejího genia loci. Jde také o vizuální či formální moment napětí. Celou kompozici dynamizují zakřivené pruhy a pásy šrafurových tahů tenkých i výraznějších linií, jež znázorňují množství „cest“, které Praha přináší a poskytuje jimi možnost volby. Představují pro mě množství příležitostí a možností. Svým formálním zpracováním vytvářejí různá „zákoutí“ představující uličky Staré Prahy. Kresba je jakousi kombinací obrazu Prahy jako vystřižené z průvodců a cestopisů a vlastního pohledu na město a nyní již přívětivou atmosféru. Kresbou prolíná také osobní prožívání města s již zmíněným pocitem naděje.

Druhá kresba pak pracuje s druhým zmíněným pocitem spojeným s Prahou, a to se steskem, jak jsem již zmínila výše v podkapitole věnované vztahu k městům. Tento pocit jsem vyjádřila prostřednictvím architektonických a prostorových motivů a prvků z prostředí hlavního vlakového nádraží, které je pro mě místem, v němž se pojí právě naděje i stesk.

Vlakové nádraží je symbolem cesty domů, do Karviné, a také návratu domů, do Prahy. Je až s podivem, s jak silným pocitem na toto místo vstupují.

Kompozice kresby je obdobně jako u první koncipována jako panorama městské části, doplněná siluetou nádraží, opět se objevují do výšky směřující budovy jako charakterizující obraz Prahy. Stejně je zde použit také motiv cest, který v tomto případě nabírá reálné podoby tratí a kolejí. Nejedná se o reálný přepis skutečného pohledu na nádraží. Kresba je tvořena intuitivně a podtrhuje pro mě významné motivy a prvky, které se s Prahou a zmíněným pocitem váží. Samotné nádraží a motiv cesty či kolejí vyjadřují nostalgii spojenou s pocitem návratu či příjezdu domů.

Obr. 11: Praha, kresba uhlím, 150 x 90 cm

Obr. 12: Praha, kresba uhlím, 150 x 90 cm

4.3.5 Varianty instalací

Zamýšlené prezentování tohoto diptychu pracuje s variantou instalace kreseb ve vertikální poloze vedle sebe, tedy opozičně vůči prvnímu diptychu. Variant instalací obou diptychů i ostatních kreseb menších formátů, které považuji za neoddělitelnou součást celé práce, je více. Pro mě stěžejní či nejpřirozenější a nejvhodnější varianta, vychází z úmyslu instalovat oba diptychy na stěnách umístěných proti sobě, které by spojovala další stěna určená pro prezentaci menších formátů kreseb, které by byly umístěny v těsné blízkosti vedle sebe a tvořily tak víceméně jednolitou plochu. Instalace kreseb naproti sobě vytváří napětí, nový prostor prožívání, zažívání, stejně jako to reflektují samotné práce.

Obr. 13: ukázka možné instalace kreseb

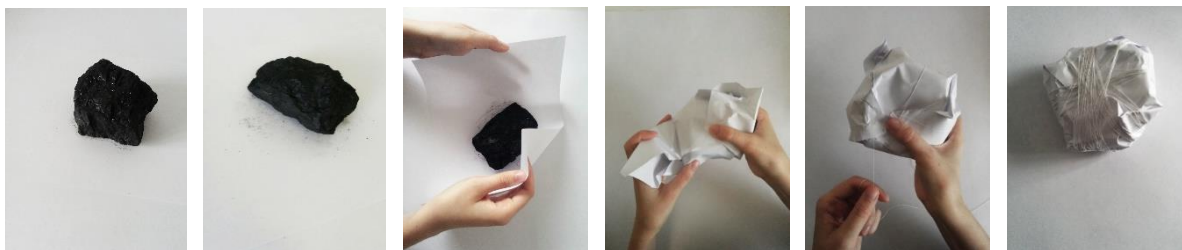
Obr. 14: varianta instalace s objekty

4.3.6 Prostorové objekty

Celá práce se kromě kreseb skládá také z prostorových objektů, které se dle zadání přímo neváží ke kresbám samotným a mohou existovat jako nezávisle fungující artefakty. Ve výsledné instalaci však mají své místo a jsou prostorově začleněny a propojeny s kresbami.

Objekty jsem vytvořila zabalením kusů černého uhlí do vrstev bílého papíru. Takto vzniklé předměty jsem ještě obmotala stehovou nití pro fixování tvaru a vytvoření dojmu zapečetěného objektu. Samotné uhlí pochází z oblasti ostravsko-karvinského černouhelného revíru, konkrétně z hlubinného Dolu Lazy, jehož důlní pole se nachází v částech měst Karviná a Orlová. Jedná se tedy o materiál/horninu, která je bytostně spojená s oblastí Karvinska.

Konkrétní úlomky, kusy uhlí, které jsem využila při tvorbě objektů, by se za běžných okolností pravděpodobně nedostaly na povrch a zůstaly by součástí země této oblasti. Uhlí bylo tedy vyvezeno na povrch a získala jsem je tak pro výtvarné účely. Z Karviné pak putovaly do Prahy, převezeny byly zmíněnou vlakovou dopravou. Samotná cesta a přesun uhlí pro mě již představuje počín, který tuto horninu proměňuje a uvádí ji do nových souvislostí a dává jí novou podobu a význam. Uhlí samo bylo příčinou změny obrazu a podoby města Karviná a nyní bylo samo proměněno. Transformace uhlí do objektu převezením a zabalením do papíru ztrácí svůj původní tvar a účel. Získává novou proměněnou podobu vlivem různých vrstev papíru a použitím nitě. Stává se tedy vizuálním či výtvarným artefaktem s naprosto odlišnými funkcemi. Jak jsem již zmínila, do celkové instalace jsou objekty zahrnuty, ale mohou fungovat také samostatně.

Obr. 15-19: proces tvorby objektu

Obr. 20: objekt

4.4 Praktické zpracování

Výše jsem se snažila popsat myšlenkové postupy, které vedly k výtvarnému zpracování celé práce. V poslední podkapitole výtvarné části se pak budu věnovat popisu praktického řešení a zpracování jednotlivých kreseb a objektů.

Jak jsem již zmínila, kresby jsem tvořila na papíry gramáže 170 o rozměrech klasických A formátů 4-2. Kresby větších formátů byly realizovány na kartonech gramáže 200, o vlastních rozměrech 100 x 170 cm, přičemž v posledních úpravách byly ořezány a upraveny do výsledné podoby 90 x 150 cm.

Také jsem se již zmínila o kresebné technice, kterou byly kresby prováděny. První skici a návrhy kreseb jsem tvořila technikou perokresby, tedy kresbou dámskou špičkou a klasickou černou tuší. Tyto kresby byly doplněny nevýtvarným materiálem, tedy zmíněnou korekční páskou, kterou jsem využívala obdobně jako jiné kresebné nástroje.

Výsledné kresby menších i větších formátů byly zhotoveny technikou kresby přírodním kulatým uhlem, který dovoluje realizovat kresbu tahem, šrafurou i rozmazávanou či roztíranou technikou bez výrazných lineárních přechodů. Obě zmíněné možnosti práce s uhlem jsem v kresbách využila a kombinovala na základě předem promyšlených výtvarných i myšlenkových principů. Kresby vytvořené touto technikou jsou velmi náchylné k mechanickému poškození, proto bylo nutné kresby, respektive tahy uhlem k papíru zafixovat pomocí fixativu.

Při tvorbě kreseb věnovaných tématu města Karviné jsem kresby uhlem doplňovala technikou ryté či škrábané kresby pomocí rydla určeného pro klasickou grafickou techniku suché jehly. Takto vytvořené kresby se na ploše papíru jeví jako neviditelné či jen málo viditelné, výraznější prorytí pak papír pojednávají stopou, která je již viditelná i bez dalšího zapojení zmíněné kresby uhlem.

Po vyrytí kresby do papíru jsem tedy v těchto místech použila kresbu uhlem, kterou jsem vtírala do vytvořených vyrytých stop. Efekt této kresby může připomínat grafické listy.

Některé části rytých kreseb jsem ponechala pouze v jejich „čisté“ podobě, bez použití kresby uhlím a jsou tedy určeny pozornějšímu a vnímavějšímu divákovi. Při běžném pozorování mohou zůstat neviditelnými.

Některé kresby inspirované městem Karviná jsem také doplnila kresbami tvořenými samotnými kusy černého uhlí, které jsem využívala k vytvoření objektů. Toto uhlí má velmi tvrdé a ostré hrany, kterými je možno vytvořit tenké linie. Uhlí překvapivě nezanechává černou stopu, ale jemně hnědou, která v monochromních kresbách vytvořila jemný barevný akcent. Uhlí je také velmi křehké a drolivé, nedovoluje příliš malé kusy roztírat, jako například přírodní uhlé určené pro výtvarné použití.

Samotné prostorové objekty jsem tvořila zabalením různých úlomků a kusů černého uhlí do vrstev tenkého bílého papíru gramáže 80, který umožňoval snadnější balení a manipulaci s papírem. Na počátku tohoto procesu proměny černé horniny v bílý papírový objekt jsem uhlí položila na papír, na který se otisklo a při kladení se mírně drotilo a zanechávalo jemnou stopu. Poté jsem kus uhlí postupně zahalovala a balila do papíru, u některých kusů jsem použila více vrstev, takže uhlí ztrácelo původní tvar. Pro fixaci takto vzniklých objektů jsem použila bílou stehovou nit. Opakovaným omotáváním nitě mnoha směry kolem papíru ukrývajícího uhlí vznikly minimalistické bílé papírové objekty se strukturou linií a čar.

5 Závěr

Celá textová část byla rozdělena do tří základních rovin, teoretické, didaktické a části výtvarné a jejich příslušných podkapitol.

První podkapitola teoretické části s názvem *Vymezení tématu* se věnovala definování subjektivního pojetí tématu a uvedla osobní vazbu k městu Karviná a Praha. Další podkapitola *Město jako prostor pro interpretaci* byla zaměřena na tematiku města v obecné rovině a její příslušné podkapitoly rozpracovaly téma v rovině prostorového uspořádání města. Následovaly kapitoly věnující se každá samostatně zmíněným městům z hlediska historického, urbanistického a industriálního.

Dále se práce ubírala směrem k prožívání městského prostoru v rámci životního prostředí a důraz byl kladen na vnímání města a jeho atmosféry. Takto byla dále tematika podrobněji rozpracována v podkapitolách věnujících se fenoménu *genia loci*, v rovině obecné i z hlediska konkrétních měst.

Poslední podkapitola s názvem *Město ve výtvarném umění* se zabývala tvorbou českých výtvarných umělců, v jejichž tvorbě se objevuje téma města, s důrazem na představení tvorby karvinských umělců a výtvarných děl inspirovaných tématem Prahy.

Na teoretickou část navazovala část didaktická, která se v podkapitole *Struktura tématu* zabývala definováním obecné koncepce didaktického projektu. Ten byl v podkapitole *Didaktické zpracování výtvarných úkolů* podrobně vymezen. Zařadila jsem také ukázkou reflektivní bilance z odučené hodiny v podkapitole *Reflexe realizovaných úkolů*. Ostatní reflexe jsou k nahlédnutí v přílohách.

Závěrečnou a stěžejní částí práce, k níž směřovaly teoretické poznatky a didaktické zkušenosti, byla výtvarná část, která se v úvodu zmiňovala o celé koncepci výtvarné práce. Po úvodním seznámení s výtvarným konceptem následovala podkapitola s názvem *Vztah k městům*, ve které jsem popsala osobní prožívání měst.

Další podkapitola s názvem *Inspirační východiska* odkázala k teoretickým poznatkům, literárním dokumentům a především uvedla výtvarné přístupy, které měly vliv na podobu práce.

V nejrozsáhlejší podkapitole s názvem *Realizace a průběh tvorby* a jejích příslušných podkapitolách jsem definovala a interpretovala vlastní výtvarné i myšlenkové postupy. Výtvarnou část ukončila podkapitola *Praktické zpracování* popisující postup výtvarné realizace jednotlivých částí práce.

Pro vytvoření celé textové části jsem využila odbornou literaturu a další informační zdroje, jež byly nezbytným podkladem pro zpracování daného tématu. Seznam veškeré použité literatury a elektronických zdrojů je zařazen za textovou částí, stejně jako seznam obrazových a textových příloh.

Vzhledem k šíři tematiky městského prostoru či prostoru obecně je zřejmé, že všechny části práce by mohly být dále rozvíjeny. V koncepci práce jsem se však zaměřila na aspekty dané tematiky, jež vycházely z potřeby zkoumat téma městského prostoru z hlediska osobního prožívání. Především část výtvarnou nepovažuji za definitivně uzavřenou formu, naopak práci stále zpracovávám a obohacuji o další přístupy ztvárnění tématu.

6 Seznam použitých informačních zdrojů

Použitá literatura:

- CÍLEK, V. *Prohlédni si tu zemi*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2012. ISBN 978-80-7363-419-3.
- ČERNOUŠEK, M. *Psychologie životního prostředí*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1986. ISBN 40-042-86.
- FELLER, L.: *Prostor*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně Ústí nad Labem, 2002. ISBN 80-7044-347-2.
- FULKOVÁ, M. a kol.: *Výtvarná výchova pro 8. a 9. ročník ZŠ*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1997. ISBN 80-7168-382-5.
- FULKOVÁ, M. *Diskurs umění a vzdělávání*. 1. vyd. Jinočany: H&H Vyšehradská, 2008. ISBN 978-80-7319-076-7.
- HAJZLEROVÁ, i., MATROSOVÁ, V. *Karviná (Zmizelá Morava a Slezsko)*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7432-005-7.
- HARRIES, K.: *Smysl moderního umění*. Brno: Host, 2010. ISBN 978-80-7294-371-5.
- HAYES, N. *Aplikovaná psychologie*. Přeložila Dagmar Brejlová. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-807-4.
- HAZUKOVÁ, H., ŠAMŠULA, P.: *Didaktika výtvarné výchovy I*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7290-237-7.
- HODROVÁ, D. *Citlivé město (eseje z mytopoetiky)*. 1. vyd. Praha: Akropolis, 2006. ISBN 80-86903-31-1.
- HOLÝ, P. *Malíř Rudolf Žebrok*. Petrovice u Karviné: PRO, Karviná: Slezská univerzita v Opavě, 2002. ISBN 80-7248171-1.
- HORSKÁ, P. *Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa*. 1. vyd. Praha, Litomyšl: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-409-3.
- HRŮZA, J. *Město: Praha*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0065-X.
- HRŮZA, J. *Slovník soudobého urbanismu*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1977. s. 222. ISBN neuvedeno
- HRŮZA, J. *Svět měst*. 1. vyd. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-1808-3.

- HRŮZA, J., ZAJÍC, J. *Vývoj urbanismu 1. díl*. 2. vyd. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2002. ISBN neuvedeno
- HRŮZA, J., ZAJÍC, J. *Vývoj urbanismu II. díl*. Praha: Vydavatelství ČVUT, 1997. ISBN 80-01-01549-1.
- HRŮZA, Jiří. *Teorie města*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965. ISBN neuvedeno
- CHALUMENAU, J.: *Přehled teorií umění*. Praha, Portál 2003 Schama, S.: *Krajina a paměť*. Praha: Dokořán, Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-803.
- KANDINSKY, W.: *Bod - linie – plocha*. 1. vyd. Praha: Triáda; Národní galerie v Praze, 2000. ISBN 80-86138-16-X
- Karviná: Program regenerace městské památkové zóny na léta 1996-200, ISBN neuvedeno
- KLIMEŠOVÁ, M. *Věci umění, věci doby - Skupina 42*. V Řevnicích, v Plzni: Západočeská galerie v Plzni; Arbor vitae, 2011. ISBN 978-80-87164-70-9; 978-80-86415-78-9.
- KLVAČ, P.: *Člověk, krajina, krajinný ráz*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2009. ISBN 978-80-210-5090-7.
- KRÁL, P. *Praha*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-940-5.
- KRÁL, P. *Zpráva o místech*. 1. vyd. Praha: Torst, 2008. ISBN 978-80-7215-338-1.
- KROPÁČEK, J. *Pražské veduty: proměny obrazu města (1493-1908)*. 2. vyd. Praha: Aventinum, 1997. ISBN 80-7151-480-2.
- LAMAČ, M.: *Myšlenky moderních malířů*. 4., přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0087-0.
- LAUDOVÁ, V. *Obraz města v současném malířství*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1978. s. 8. ISBN neuvedeno
- LISSMAN, K. P.: *Filosofie moderního umění*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-444-2.
- LYNCH, K. *Obraz města*. 1. do češ. přel. vyd. Praha: Bova Polygon, 2004. ISBN 80-7273-094-0.
- MAIER, K. *Urbanistická čítanka 1: Vybrané texty urbanistické literatury XX. století*. 1. vyd. Praha: Česká komora architektů, 2000. ISBN 80-902735-3-X.

- NORBERG-SCHULZ, CH. *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. ISBN 978-80-7363-303-5.
- PIJOAN, J.: *Dějiny umění I-X*. Praha: Odeon, 1987.
- PŘIBÁŇ, J.: *Jakub Špaňhel*. 1. vyd. Praha: Kalich, 2014. ISBN 978-80-7017-211-7.
- RAIMANOVÁ, I.: *V prostoru 2000: generace 1989 – 2009*. Liberec: Spacium, 2009. 978-80-254-5751-1.
- REBROVÁ, Alexandra. *Karviná*. Karviná: Městský úřad Karviná, 1993. ISBN nevedeno
- RIEDEL, I.: *Obrazy v terapii, umění a náboženství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-531-8
- ROESELOVÁ, V.: *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké školy*. Praha: Univerzita Karlova, 2003, ISBN 80-7290-129-X.
- SCHAMA, S.: *Krajina a paměť*. 1. vyd. Praha: Dokořán, Argo, 2007. 978-80-7203-803-9; 978-80-7363-071-3.
- SLÁNSKÝ, B.: *Technika v malířské tvorbě*, Praha: SNTL - Nakladatelství technické literatury, 1976. ISBN nevedeno
- SMITH, R.: *Encyklopedie výtvarných technik a materiálů*. 2. do češ. přel. vyd. Praha: Slovart, 2006. ISBN 80-7209-758-X.
- STENCHLÁ, K. *Franciszek Świder, katalog*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2011. ISBN 978-80-86696-18-8.
- ŠEVČÍK, J. ...[et al.]: *České umění 1980-2010: texty a dokumenty*. 1. vyd. Praha: Akademie výtvarných umění, 2011. ISBN 978-80-87108-27-7.
- ŠIMOTOVÁ, A., HVÍŽĎALA, K.: *Stopy Adrieny Šimotové: tři dialogy s prologem a epilogem*. 1. vyd. Praha: Dokořán; Máj, 2005. ISBN 80-7363-013-3; 80-86643-11-5.
- ŠŤASTNÁ, M. *Otakar Baran: život a dílo*. Petrovice u Karviné: PRO, Karviná: Slezská univerzita v Opavě, 2005. ISBN 80-7248-327-7.
- VALOCH, J. *Jiří Lindovský: kresby; Oblastní galerie v Liberci*. Liberec: Oblastní galerie v Liberci, 1994. ISBN 80-85050-12-9.
- VENCÁLEK, J. *Moravskoslezský kraj - genius loci*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. ISBN 80-7368-094-7.

WEISSMANNOVÁ, H. *Ostravsko*. 1. vyd. Praha, Brno: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky; Ekocentrum, 2004. ISBN 80-86064-67-0.

WITTLICH, P.: *Horizonty umění*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1607-0.

ZEMINA, J.: *Jiří John: Deset úvah o umění, o přírodě, o životě a umírání*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1988. ISBN neuvedeno

Použité internetové zdroje:

Adam Gallery, galerie současného umění Brno: Jakub Špaňhel. Adam Gallery [online]. 2014 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.adamgallery.cz/jakub-spanhel1>

Archiv: Edgar Baran byl malířem průmyslového Karvinska. Karvinský a havířovský deník [online]. 2011 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: http://karvinsky.denik.cz/kultura_region/20110225edgar_baran.html

Artmix: Jakub Špaňhel. Česká televize [online]. 2012 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10123096165-artmix/212562229000005/?clanek=12182>

Centrum pro současné umění Praha, o.p.s.: In front of 1. Artlist databáze současného umění [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/dila/in-front-of-1-8459/>

Centrum pro současné umění Praha, o.p.s: D1 večer. Artlist [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/dila/d1-vecer-5712/>

Centrum pro současné umění Praha, o.p.s: Jiří John. Artlist [online]. [cit. 2015-11-26]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/jiri-john-936/>

Centrum pro současné umění Praha, o.p.s: Jiří Lindovský. Artlist [online]. [cit. 2015-11-26]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/jiri-lindovsky-7253/>

Centrum pro současné umění Praha, o.p.s: Jiří Sozanský. Artlist [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/jiri-sozansky-2646/>

Centrum pro současné umění Praha, o.p.s: Jitka Svobodová. Artlist [online]. [cit. 2015-11-26]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/jitka-svobodova-1056/>

Centrum pro současné umění Praha, o.p.s: Nábřeží. Artlist [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/dila/nabrezi-7163/>

Centrum pro současné umění Praha, o.p.s: Petr Malina. Artlist [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/petr-malina-1394/>

Centrum pro současné umění Praha, o.p.s: Roman Trabura. Artlist [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/roman-trabura-540/>

Contemporary Art Daily: Rezi van Lankveld at The Approach. *Contemporary Art Daily* [online]. [cit. 2015-11-30]. Dostupné z: <http://www.contemporaryartdaily.com/2013/11/rezi-van-lankveld-at-the-approach-2/rezi-van-lankveld-the-approach-2013-a-300>

David Böhm, Jiří Franta: 1 km. David Böhm, Jiří Franta [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.bohmfranta.net/2008/1-km-3/>

David Böhm, Jiří Franta: klnydhkydjh. David Böhm, Jiří Franta [online]. [cit. 2015-11-26]. Dostupné z: <http://www.bohmfranta.net/2015/klnydhkydjh/>

David Böhm, Jiří Franta: kresba mořem. David Böhm, Jiří Franta [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.bohmfranta.net/2008/1-km-3/>

David Böhm, Jiří Franta: kresba-13. David Böhm, Jiří Franta [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.bohmfranta.net/2008/1-km-3/>

David Böhm, Jiří Franta: Work. David Böhm, Jiří Franta [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.bohmfranta.net/category/work/?lang=cs>

Gábor Koós: Gábor Koós. MeetFactory [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.meetfactory.cz/cs/program/rezidency/rezidency-program/gabor-koos>

Galerie Petr Novotný: Jakub Špaňhel. Galerie Petr Novotný [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.galeriepn.cz/umelci/jakub-spanhel>

Galerie Vernon: Zbyněk Sedlecký. Galerie Vernon [online]. 2015 [cit. 2015-11-16].

Dostupné z: <http://www.galerievernon.com/stranka-zbynek-sedlecky-27>

Galerie XXL: Nábřeží Roman Trabura. Galerie XXL [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z:

<http://www.galeriexxl.cz/dila/nabrezi.php>

Hana Larvová, Centrum pro současné umění Praha, o.p.s: Jiří Lindovský. Artlist [online].

[cit. 2015-11-24]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/jiri-lindovsky-7253/>

Ivan Mottýl: Malíř Jakub Špaňhel se těší na smog. Do Ostravy přiváží své

motýly. Ostravan [online]. 2014 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z:

<http://www.ostravan.cz/12442/malir-jakub-spanhel-se-tesi-na-smog-do-ostravy-privazi-sve-motyly/>

Ivan Rössler: Cesta do B. za Jiřím Sozanským. Ivan Rössler [online]. 2012 [cit. 2015-11-16].

Dostupné z: <http://www.irossler.cz/galerie/6333/cesta-do-b-za-jirim-sozanskym>

Ivona Raimanová, Centrum pro současné umění Praha, o.p.s: Adriena

Šimotová. Artlist [online]. 2015 [cit. 2015-11-24]. Dostupné z:

<http://www.artlist.cz/adriena-simotova-934/>

Ivona Raimanová, Centrum pro současné umění Praha, o.p.s: Jitka

Svobodová. Artlist [online]. [cit. 2015-11-24]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/jitka-svobodova-1056/>

Jan Skřivánek: Češi zabodovali v Sotheby's. Investiční web [online]. 2009 [cit. 2015-11-16].

Dostupné z: <http://www.investicniweb.cz/alternativy/2009/7/3/cesi-zabodovali-v-sothebys/>

Katedra urbanismu a územního plánování Fakulta stavební ČVUT: genius loci. Katedra

urbanismu a územního plánování [online]. [cit. 2015-11-17]. Dostupné z:

<http://www.uzemi.eu/pojmy/genius-loci>

Katedra urbanismu a územního plánování: Město. Katedra urbanismu a územního

plánování Fakulta stavební ČVUT [online]. [cit. 2015-11-17]. Dostupné z:

<http://www.uzemi.eu/pojmy/m%C4%9Bsto>

Katedra urbanismu a územního plánování: urbanismus. Katedra urbanismu a územního plánování Fakulta stavební ČVUT [online]. [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: <http://www.uzemi.eu/pojmy/urbanismus>

MAGISTRÁT HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY: Historie města. Portál hlavního města Prahy [online]. [cit. 2015-11-28]. Dostupné z: http://www.praha.eu/jnp/cz/co_delat_v_praze/o_praze/historie_mesta/index.html

MAGISTRÁT HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY: Základní informace. Portál hlavního města Prahy [online]. [cit. 2015-11-27]. Dostupné z: http://www.praha.eu/jnp/cz/co_delat_v_praze/o_praze/zakladni_informace/index.html

Magistrát města Karviné: Město Karviná. Karviná [online]. [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: http://www.karvina.cz/portal/page/portal/uvodni_stranka/mesto_karvina

Magistrát města Karviné: Trocha historie. Karviná [online]. [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: http://www.karvina.cz/portal/page/portal/uvodni_stranka/mesto_karvina/o_meste/historie

Mariana Dufková, Centrum pro současné umění Praha, o.p.s: Jiří John. Artlist [online]. 2013 [cit. 2015-11-24]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/jiri-john-936>

MeetFactory: Gábor Koós (HU): Dvacetiletý les. MeetFactory [online]. 2015 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.meetfactory.cz/cs/program/detail/gabor-koos-hu-dvacetiletý-les>

Michal Pěchouček: Zbyněk Sedlecký. Zbyněk Sedlecký [online]. 2009 [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: <http://www.zbyneksedlecky.com/>

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR: ÚZEMNÍ STUDIE SOB 4 KARVINSKO. *Ministerstvo pro místní rozvoj ČR* [online]. 2011 [cit. 2015-12-01]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/cs/Stavebni-rad-a-bytova-politika/Uzemni-planovani-a-stavebni-rad/Informace-Udalosti/Uzemni-studie-SOB-4-Karvinsko>

Muzeum hlavního města Prahy. JIŘÍ SOZANSKÝ – METROPOLIS 10. června – 11. září 2011 Muzeum hlavního města Prahy, Na Poříčí 52, Praha 8 – Florenc, tisková zpráva [online].

[cit. 2015-11-03]. Dostupné z:

http://muzeumprahy.cz/content/fck/files/tiskove_zpravy/J_Sozansky.pdf

Natálie Růžičková: Hlavní město Praha. Praha.cz [online]. [cit. 2015-11-27]. Dostupné z:

<http://www.praha.cz/mesto-praha/hlavni-mesto-praha>

Nedej se: Karviná - prokletí černého zlata. Česká televize [online]. 2013 [cit. 2015-11-17].

Dostupné z: [http://www.ceskatelevize.cz/porady/1095913550-nedej-](http://www.ceskatelevize.cz/porady/1095913550-nedej-se/213562248420008-karvina-prokleti-cerneho-zlata/)

[se/213562248420008-karvina-prokleti-cerneho-zlata/](http://www.ceskatelevize.cz/porady/1095913550-nedej-se/213562248420008-karvina-prokleti-cerneho-zlata/)

Oblastní Galerie v Liberci: Jakub Schikaneder, Nové objevy děl malíře tajemných

nálad. Oblastní Galerie v Liberci: Archiv výstav [online]. 2007 [cit. 2015-11-16]. Dostupné

z: <http://ogl.cz/vystavy-archiv-vystav.php?vid=106>

Olga Koníčková: Jakub Schikaneder (1855-1924) stále nádherně tajemný. Kultura

21 [online]. 2012 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: [http://www.kultura21.cz/vytvarne-](http://www.kultura21.cz/vytvarne-umeni/4927-jakub-schikaneder)

[umeni/4927-jakub-schikaneder](http://www.kultura21.cz/vytvarne-umeni/4927-jakub-schikaneder)

Radek Wohlmuth: Petr Malina: CITY TIME. Galerie Kritiků [online]. 2015 [cit. 2015-11-16].

Dostupné z: <http://www.galeriekritiku.cz/view/petr-malina-city-time-1427463364>

Rea Michalová: Roman Trabura. GALERIE MICHAL'S COLLECTION [online]. 2011 [cit. 2015-

11-16]. Dostupné z: <http://michalscollection.cz/?p=614>

Tomáš Januszek: Prokázáno: Lidé na Karvinsku dýchají jedy. Karvinský a havířovský

deník [online]. 2009 [cit. 2015-11-17]. Dostupné z:

http://karvinsky.denik.cz/zpravy_region/20090529vzduch.html

Tomáš Pospiszyl: About. David Böhm, Jiří Franta [online]. [cit. 2015-11-24]. Dostupné z:

<http://www.bohmfranta.net/about/>

Ústav územního rozvoje: VYBRANÉ POJMY URBANISTICKÉ KOMPOZICE. Ústav územního

rozvoje [online]. [cit. 2015-11-17]. Dostupné z:

http://www.uur.cz/default.asp?ID=4738#genius_loci

V. Brucháčková Závodná: Křehkost a síla bytí. Galerie Závodný [online]. 2014 [cit. 2015-11-24]. Dostupné z: <http://www.galeriezavodny.com/index.php?p=82>

Works: 20 years old forest. Works [online]. 2015 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <https://www.works.io/35363/20-year-old-forest>

7 Seznam obrázků

Obr. 2: Karviná, kresba tuší, korekční páska, formát A4. Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 2: Karviná, kresba tuší, korekční páska, formát A4. Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 3: Karviná, kresba uhlem, formát A2. Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 4: Karviná, kresba uhlem, formát A3. Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 5: Karviná, kresba uhlem, rytá kresba, kresba černým uhlím, formát A4. Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 6: Karviná, kresba uhlem, rytá kresba, kresba černým uhlím, formát A4. Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 7: Praha, kresba uhlem, formát A3. Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 8: Praha, kresba uhlem, formát A3. Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 9: Karviná, kresba uhlem, rytá kresba, 90 x 150 cm. Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 10: Karviná, kresba uhlem, rytá kresba, 90 x 150 cm. Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 11: Praha, kresba uhlem, 150 x 90 cm. Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 12: Praha, kresba uhlem, 150 x 90 cm. Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 13: ukázka možné instalace kreseb. Zdroj: Contemporary Art Daily: Rezi van Lankveld at The Approach. Contemporary Art Daily [online]. [cit. 2015-11-30]. Dostupné z: <http://www.contemporaryartdaily.com/2013/11/rezi-van-lankveld-at-the-approach-2/rezi-van-lankveld-the-approach-2013-a-300>. vlastní fotografie

Obr. 14: varianta instalace s objekty Zdroj: Contemporary Art Daily: Rezi van Lankveld at The Approach. Contemporary Art Daily [online]. [cit. 2015-11-30]. Dostupné z: <http://www.contemporaryartdaily.com/2013/11/rezi-van-lankveld-at-the-approach-2/rezi-van-lankveld-the-approach-2013-a-300>. vlastní fotografie

Obr. 15-19: fotografie procesu tvorby objektu. Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 20: prostorový objekt. Zdroj: vlastní fotografie

8 Seznam příloh

- I. Obrazová příloha k teoretické části
- II. Obrazová příloha k didaktické části
- III. Reflexe odučených úkolů
- IV. Obrazování příloha k výtvarné části
- V. Deníkové záznamy z tvorby

Všechny přílohy jsou dostupné v elektronické podobě na přiloženém médiu.